

Школа Рівних Можливостей

ВЧИМОСЯ СЕБЕ ЗАХИЩАТИ:

скажемо «Так!»
правам дітей

Навчально-методичний
посібник

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

МІЖНАРОДНА ГРОМАДСЬКА
ОРГАНІЗАЦІЯ ШКОЛА РІВНИХ
МОЖЛИВОСТЕЙ

Вчимося себе захищати:

скажемо "Так!" правам дітей

Навчально-методичний посібник

Видання здійснено за підтримки
Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні

Київ 2010

ББК 67.9.(4УКР)304.4
В 90

Рецензенти:

Олена Удалова - кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Інституту інноваційних технологій та змісту освіти МОН України

Ольга Швед - кандидат соціологічних наук, представниця ЕКПАТ в країнах СНД

***Рекомендовано комісією з виховної роботи вищих навчальних закладів
Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України
для використання в закладах освіти
(Протокол № 7 від 23.11.2010)***

Обробка та загальна редакція

Руслани Безпальчої

Авторський колектив:

юні тренери і тренери Школи Рівних Можливостей: *Анастасія Безпальча, Марія Григоріва, Ганна Когут, Юлія Компанієць, Ольга Кострач, Наталія Кріцак, Катерина Малюк, Ірина Святненко, Оля Юрачківська*

тренери-експерти: *Руслана Безпальча, Надія Бурмака, Яніна Нємая.*

Редакційна колегія:

Тренери-експерти Школи Рівних Можливостей: *Руслана Безпальча, Лариса Колос, Ірина Конченкова*

Художнє оформлення

Катерина Ускова

Комп'ютерний дизайн та верстка

Олександр Нагаєв

Редактор-коректор

Валентина Рівна

Вчимося себе захищати: скажемо "Так!" правам дітей": навч.метод. посіб. /
В90 / Р.Безпальча, М.Григоріва, Г.Когут [та ін.]. - К.: Школа Рівних Можливостей, 2010. 120 с.
ISBN 9789662211009

До посібника увійшли детальні розробки інтерактивних занять, створені й апробовані юними тренерами і тренерками Школи Рівних Можливостей, які за методикою "рівний - рівному" проводять превентивну і просвітницьку роботу, спрямовану на захист прав дітей. Буде корисним для студентської та учнівської молоді, педагогів, інших працівників органів освіти, фахівців державного і недержавного секторів, які працюють у напрямках захисту прав дітей, попередження торгівлі людьми, і дітьми зокрема, подолання насильства, викоренення найгірших форм дитячої праці.

ББК 67.9.(4УКР)304.4
+ 67.312.1

ISBN 9789662211009

© Школа Рівних Можливостей, 2010

З М І С Т

Вступне слово	4
Тренінги для шкільної молоді	7
Де починаються твої права	17
Діти на ринку праці	31
Торгівля людьми і дітьми зокрема - найгірший злочин сьогодення	43
Всі разом станемо на захист дітей від домашнього насильства	63
Моя безпека в Інтернеті	71
Тренінг толерантності	81
Іноваційні форми просвітницької діяльності серед дітей та молоді	91
Сучасні арт-технології	101
Словник термінів	107
Світова карта прав дитини	119

**Звернення до тих,
хто працюватиме з цією книгою**

Шановні друзі!

Ви тримаєте в руках книжку, яка допоможе вам краще пізнати світ, де на вас чекають не лише приємні події, а й численні випробовування; яка допоможе зрозуміти, яким чином їм можна протистояти і як подолати.

Якщо людина змалку не усвідомить своїх прав у цьому житті і не навчиться їх захищати, вона й у дорослому віці почуватиметься беззахисною, ображеною, приниженою. Чому люди мовчки потерпають від насильства в сім'ї, не протестують, коли їм не платять гідну заробітну плату або пенсію, не звертаються до суду, коли їх скорочують на роботі, не вимагають заборонити рекламу, яка принижує гідність жінок і чоловіків? Тому, що вони не знають, що це все порушує їхні права, які треба не лише знати, але й вміти відстоювати.

Посібник "Вчимося себе захищати: скажемо "Так!" правам дітей" створений командою юних тренерів і тренерок, волонтерів і волонтерок, а також дорослих - наставників та експертів Міжнародної громадської організації Школи Рівних Можливостей. Ця громадська організація впродовж десяти років об'єднує активних і небайдужих юнаків та дівчат у просвітницькій діяльності, спрямованій на захист прав дітей, утвердження гендерної рівності, подолання різних форм і проявів насильства. Багаторічний досвід такої діяльності узагальнено в даному посібнику з тим, щоб усі бажаючі змогли приєднатися до цієї роботи.

Поширення серед дітей і молоді України знань про права дитини та навичок щодо їх захисту є важливим кроком на шляху демократизації українського суспільства та захисту прав людини.

Україна ратифікувала всі міжнародні документи, направлені на захист прав дитини, проте інформацію дітям щодо їхніх прав у повному обсязі поки що не донесено. Досить односторонньо висвітлюються права дітей і у суспільстві: частіше говорять лише про право дитини мати сім'ю і про право сиріт на усиновлення. Тому на часі надавати дітям та молоді якомога ширшу інформацію про їхні права та можливості втілення цих прав.

У січні 2010 року оприлюднено Державну доповідь про становище дітей в Україні, в якій підсумована реалізація права дитини на виховання в сім'ї. Документ переконливо демонструє, що в цьому напрямі в нашій державі досягнуто значного прогресу, проте ряд питань, які також потребують невідкладного вирішення, залишаються поза увагою. Так, важливим завданням, зокрема, є збереження здоров'я дитини, забезпечення дітям доступу до високоякісної медичної допомоги незалежно від місця проживання та соціального статусу батьків, здобуття якісної освіти. Гострими залишаються і питання протидії втягуванню дітей у злочинну діяльність, попередження торгівлі дітьми, запобігання різним формам насильства щодо дитини, в тому числі в мережі Інтернет, поширення соціальних проблем дорослих на дітей. Не відповідає сучасним потребам суспільства і наявна система роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом. Головним невирішеним завданням тут залишається проблема формування ювенальної юстиції в Україні.

Поліпшити ситуацію, що склалася у сфері захисту прав дитини, можуть спеціальні інформаційні кампанії, спрямовані, в першу чергу, на саму молодь, тренінгові програми у школах, інша просвітницька діяльність серед школярів, батьків і вчителів. Саме ці аспекти висвітлюються в посібнику "Вчимося себе захищати: скажемо "Так!" правам дітей".

Інновація нашої роботи і висловлених у книжці ідей полягає в тому, що просвітницька діяльність має вестися інтерактивними новітніми засобами, зокрема з використанням сучасних арт-технологій, методики "рівний - рівному" тощо.

Ефективність роботи молодіжної тренерської команди та їхніх старших колег і наставників Школи Рівних Можливостей буде забезпечена в разі налагодження тісної співпраці найперше з Міністерством освіти та науки України, а також з іншими урядовими інституціями та неурядовими організаціями: управліннями освіти й управліннями у справах сім'ї та молоді на місцях, міськими й районними центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді тощо.

Тому для нас дуже важливо, що ця книжка схвалена Міністерством освіти і науки та рекомендована для позакласної просвітницької і виховної роботи, завдяки чому можна йти з нею у школи, у середні та вищі навчальні заклади, поширюючи знання й інформацію серед своїх однолітків.

Якщо ваші слова будуть підкріплені прикладами з реального життя та свіжими статистичними даними, вони завжди будуть цікавими, вагомими і переконливими.

Методика "рівний - рівному", викладена в посібнику, розрахована на свідомих молодих людей, які сьогодні виконують у суспільстві високу місію. Серед них волонтери і волонтерки Школи Рівних Можливостей, які проводять тренінги й дебати, беруть участь у спектаклях Гендерного інтерактивного театру і Форум-театру, залучаючи молодь до активної діяльності за краще майбутнє України.

У 2008 році Школа Рівних Можливостей була одним з ініціаторів розгортання Національної кампанії "Стоп насильству!", яка продовжуватиметься до 2015 року. Зараз у цьому русі - широке коло громадських організацій та державних структур, тисячі українських громадян і громадянок. У нас з вами є унікальний шанс зробити свій власний внесок у попередження насильства, у здійснення просвітницької роботи серед студентів та шкільної молоді, у формування толерантних відносин у сім'ї й суспільстві.

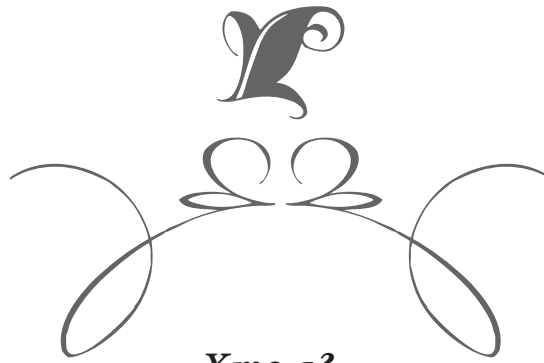
Видання цього посібника стало можливим завдяки підтримці Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні. Отже, працюючи за цією книгою, ви берете безпосередню участь в утвердженні демократичних перетворень, у прискоренні позитивних змін у нашій країні.

Можна чекати на краще життя, а можна робити впевнені кроки йому назустріч. Ми щиро хочемо вам допомогти в цьому.

Бажаємо вам успіхів у вашій боротьбі за свої права, а також за права тих, хто вас оточує.

Віримо, що дуже скоро ми всі будемо щасливо жити у вільній, правовій державі, у рівноправному суспільстві, яке ми спільно сьогодні творимо нашим розумом і серцем.

Лариса Колос, голова правління МГО "Школа Рівних Можливостей"

Хто я?

Я - зерно, з якого от-от проклюнеться паросток.

Я - ворон на сухій гілці у весняному лісі.

Я - ніщо серед Хаосу...

Я - клубочок, що боїться розплутатися.

Я - кішка, що боїться самоти і живе нею.

Я - кріт, що вгризається в ірраціональність.

Я - "вертушка" з насінням.

Я - мій власний літературний герой.

Я - Всесвіт.

Я - краса, що прагне самоосмислитись.

Я - Незахищеність, що потребує Любові.

*Леся Селецька,
волонтерка ШРМ*

Тренінги для шкільної молоді

1

Тренінги для шкільної молоді

Тренінги для шкільної молоді

*"Неможливо чомусь навчити людину,
можна лише допомогти їй зробити для себе це відкриття".*
Галілео Галілей

Мета: тим, хто має бажання проводити тренінги за цим посібником, ми пропонуємо поради, підказки та дружні побажання.

Тренінги поступово стають незамінним елементом системи навчання для людей будь-якого віку, особливо молоді. Під тренінгом розуміється інтерактивна форма навчання, коли вся група активно долучається до навчального процесу через ігри, малі групи, дискусії, обговорення, руханки, мозкові штурми тощо. Ця форма навчання має свої переваги, але має й свої складнощі, чи, скажімо, особливості. Переваги та особливості тренінгової форми навчання пропонуємо вам у вигляді своєрідних "законів", яким варто слідувати:

- Знання мають бути якомога кориснішими, прив'язаними до життя, подаватися нестандартно, часто через гру та обговорення!
- Інформація має бути цікавою, яка спонукає до роздумів та дискусій!
- Усі мають мати можливість поділитися та обмінятися між собою знаннями й досвідом, а також попрацювати разом для пошуку необхідного рішення!
- Думки і твердження не нав'язують, і можна самостійно йти до розв'язання проблем, не зраджуючи при цьому своїх цінностей, а, можливо, змінюючи переконання!
- Панує атмосфера роздумів, вільного висловлювання власної думки, поваги одне до одного!
- Ти маєш можливість висловитися й бути певним/певною, що інші тебе почують!
- Твої слова не ображають інших, а слова інших не ображають тебе.
- В групі можуть сміятися, обурюватися, дискутувати, але всім буде безпечно!

Підготовка до проведення тренінгу

Курс навчання, присвячений темам захисту прав дітей, попередження та протидії найгіршим формам дитячої праці, домашнього насильства чи торгівлі дітьми, складається з окремих занять. Щоб кожне заняття було успішним, необхідно ретельно підготуватися, скласти попередній план. Для цього, найперше, ви маєте чітко визначити:

- 1) особливості групи, з якою проводитимете заняття;
- 2) яких саме знань та нових навичок потребує група;
- 3) які конкретні вправи з підручника допоможуть досягти цієї мети.

Відповідно до своїх відповідей на ці запитання підберіть вправи й складіть план проведення навчального заходу, використовуючи запропоновану нами схему конкретного заняття. Виходячи із часових обмежень та особливостей групи, ви можете

додати чи зменшити кількість вправ у схемі. Складаючи план, обов'язково передбачайте час на рухливі ігри (руханки) та ресурсні вправи. Потім визначте, скільки часу буде затрачено на кожну вправу та на заняття загалом, враховуючи перерви. Наприклад, коли ви маєте достатньо часу і плануєте використати всі вправи першого заняття, то ваш план матиме приблизно такий вигляд:

Перелік вправ	Орієнтовний час виконання (у хв.)
Вступ. Вправа "Сонячні правила"	10
Вправа ""Я - це тільки я, але ми з тобою схожі тим, що ..."	25
Вправа "Яблулька"	10
Вправа "Толерантність - це..."	20
Вправа "Потрібно говорити про це!"	20
Вправа "Хто я?"	10
ПЕРЕРВА	20
Гра "Людина до людини..."	20
Вправа "Критерії толерантності"	25
Вправа "Кулачок"	15
Вправа "Україна - наш спільний дім"	20
Вправа "Збираємо врожай"	15
Вправа "До нових зустрічей!"	3
Приблизний час проведення	3,5 год.

У даному посібнику свідомо не вказується час виконання вправ. Ми виходили з декількох причин, а саме:

- кількість осіб у групі може бути різною, тому час, витрачений на обговорення в процесі виконання вправ, може також бути різним;
- залежно від віку присутніх, підготовленості групи та її зацікавленості, час проведення кожної вправи також може різнитися;
- при проведенні заняття для дітей та молоді ви більшою мірою залежите від того, скільки вам реально виділено часу для даної конкретної групи, ніж від можливих часових порад у посібнику.

Ми рекомендуємо вам самостійно визначати час проведення кожної вправи й усього заняття в цілому. Якщо в процесі проведення заняття група буде дуже зацікавлена дискусією чи обговоренням, або не буде чітко розуміти ситуацію чи поняття в якійсь вправі, вам знадобиться більше часу для проведення цієї вправи. Нашою метою є не саме заняття: головне, щоб діти й молодь перейнялися проблемою та отримали в повному обсязі необхідну інформацію. Тому, якщо ви не вкладаєтеся у відведені часові рамки, обмежте кількість вправ, проте не переривайте жваву дискусію, дайте можливість

присутнім висловитися й отримати відповіді на всі питання, які їх хвилюють.

Визначивши у плані набір вправ, підготуйте для їх виконання необхідні інформаційні та роздаткові матеріали, а також канцтовари. Різні вправи потребують різних матеріалів та канцтоварів, проте ми не вказували у вправах посібника ті канцтовари, які обов'язково повинні бути на кожному занятті. Матеріали, які необхідні для кожного заняття: стікери (невеличкі кольорові липкі папірці), папір А4, ручки, олівці, маркери різного кольору, ножиці, скотч (краще використовуйте клейку малярну ленту). Необхідні підставка чи класна дошка, фліп-чарт (фліп-чарт - це просто великі блокноти з білого паперу з отворами для вивішування їх на підставці) чи великі аркуші паперу (аркуш ватману А1) та можливість розташувати їх на стінах з вільним доступом до них.

Тренінги, як правило, проводять у колі, де група сидить на стільцях, столи відсутні. Прослідкуйте заздалегідь, щоб була необхідна кількість стільців, щоб кімната була достатньо просторою для проведення рухливих ігор.

Структура тренінгу

*Люди, які почуваються безпечно,
мають самоповагу, самодостатність та можуть дати собі раду.
Спільно вони утворюють основу стабільного, турботливого,
справедливого та відповідального суспільства.*
SOWELU ASSOCIATES

Тренінг умовно можемо розділити на три частини: **початок, основна частина, закінчення.**

Тренінг починається з того, що ви представляєтеся та оголошуєте тему і мету заняття. Потім з групою обговорюється графік роботи: час проведення заняття, перерви тощо. А саме заняття починається зі вступного блоку, який обов'язково містить у собі такі вправи, як *Правила, Знайомство та Очікування.*

Спочатку необхідно визначитися з групою стосовно *правил* роботи впродовж усього заняття. Для цього ви презентуєте групі набір правил, а група має їх прийняти й дотримуватися в ході заняття. Дуже важливо, щоб усі присутні погодилися з кожним правилом, прийняли його. Упорядкування правил разом із групою створює атмосферу спільних зусиль, а не установок (що так цінується молодіжною аудиторією!).

Правила пропонуєте ви, проте хтось із присутніх також може запропонувати своє правило. Його додають за умови, що воно відповідає загальному настрою, дружній атмосфері й приймається всією групою.

Якщо хтось із присутніх не погоджується з якимось правилом, слід зазначити, що це правило потрібне для досягнення мети заняття. Залучіть до цієї розмови всю групу. Якщо докази недостатньо переконливі для когось із присутніх, потрібно попросити вас довіритись і прийняти правило, а в кінці заняття можна буде ще раз обговорити його доцільність.

Нижче подаємо запропонований нами варіант презентації Правил:

Першим нашим правилом є **правило Цінувати час!** Для цього, найперше, потрібно всім *приходити вчасно*. Давайте поважати себе та поважати право інших не витратити час на чекання тих, хто спізнюється. Зверніть також увагу на наш план проведення заняття. За такий короткий проміжок часу нам доведеться розглянути досить складні проблеми. Тому *правило Цінувати час* зобов'язує нас намагатися вкластися у відведений для кожної вправи час. Сюди ж введемо обмеження: *Говорити винятково за темою нашого заняття, по черзі, не перебиваючи одне одного*, а також *Говорити коротко*. Адже нас тут багато, але думка кожної людини цінна й необхідна для наповнення нашої загальної скарбнички досвіду. І нехай ті з нас, хто готовий говорити з кожного питання, дасть іншим можливість висловити свою думку.

Група погоджується з правилом *Цінувати час?*

Давайте також ухвалимо **правило Говорити тільки від свого імені!**, тобто говорити: "Я думаю..., я так вважаю..., на мій погляд...". Будемо вважати порушенням висловлення типу: "Всі так думають..., так всіма/скрізь заведено..., всі так вважають..., всі люди так себе ведуть..., так завжди було/не було..." тощо. Група погоджується з цим правилом?

Наступним є **правило Додавання**, або правило уваги й поваги до всіх присутніх на цьому занятті, до їхніх думок та висловлювань. За цим правилом думки та пропозиції додаються, кожна думка має право на існування (крім, звичайно, висловлювань, які порушують наші правила, чи ображають гідність присутніх, їхню стать, національність тощо). Група погоджується з цим правилом?

Останнім нашим правилом буде **правило Гендерної чуйності**, що є обов'язковим правилом тренінгів Школи Рівних Можливостей. Це правило передбачає повагу і сприйняття у взаєминах між хлопцями та дівчатами, а також у мові показуємо те, що серед нас є обидві статі. Для цього будемо говорити учасники й учасниці, кожен і кожна, учні й учениці тощо. Група погоджується з цим правилом?

Увага! Для багатьох із присутніх це правило може бути новим поняттям. Якщо виявиться, що це так, можна дати ширше роз'яснення, включаючи поняття "гендер".

Правила записуються (бажано червоним маркером) і прикріплюються на помітному місці. Вони мають висіти там до кінця заняття, щоб можна було при потребі посилатися на відповідне правило.

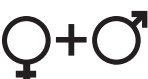
Правила приймаються на початку кожного заняття, але час на цю вправу має бути мінімальний - декілька хвилин. Правила в такому разі записуються символами.

Символічний запис правил:

Цінувати час! -

Говорити тільки від свого імені! - **Я!**

Правило Додавання - **Я + Ти + Ми**

Правило Гендерної чуйності -

Якщо група вже знайома з правилами, то можна урізноманітнити вправу: чи запропонувати намалювати вже знайомі правила в малих групах; чи проговорити по колу, яке правило кому найбільше подобається і чому саме. Таким чином досягається більш позитивне й емоційне ставлення до правил, вони краще запам'ятовуються і виконуються.

Протягом одного заняття чи на наступному, за потребою, ви можете додавати нові правила. Скажімо, якщо присутні вже познайомилися і знявся страх перед незвичною формою навчання, проте ви спостерігаєте низьку активність, рекомендуємо ввести таке правило, як *Бути активними* при виконанні завдань; якщо стоїть непотрібний шум у групі, який заважає висловлюватися, потрібно ввести правило *Уважно слухати інших*; якщо **правило Додавання** недостатньо для позитивного настрою під час навчання, доповніть список правилом *Не осуджувати й категорично не заперечувати висловлювання та дії інших*. Інколи група надто "закрита" і важко включається в навчальний процес. У такому разі можемо порадити вам ввести правило: *Бути відвертими і запитувати про все те, про що хочеться дізнатися*. Вводячи це правило, можете звернутися до групи: "Хоча це правило може здатися дивним, але тільки тоді, коли ви задасте запитання, ви зможете отримати відповідь. Тож давайте зніmemo всі "білі плями" і з'ясуємо все те,

про що хочеться дізнатися. Домовилися?"

Після прийняття правил йде **вправа на знайомство**, яка належить до так званих вправ-"криголамів". Коли на занятті зустрічаються молоді люди, не знайомі між собою, то першим завданням є познайомити їх та допомогти адаптуватися, зняти напругу в групі й встановити атмосферу довіри. Тому вправи для знайомства мають не тільки допомагати молоді запам'ятати імена одне одного, а й "зламати кригу" відчуження у колі. Отже метою цієї вправи є створення невимушеної атмосфери спілкування та формування групи. Зверніть увагу, що знайомство має проходити цікаво і, бажано, весело - бо саме таким чином досягається відчуття згуртованості присутніх.

Вправа "**Наші очікування**" допомагає розпочати навчання на базі вже наявних у молоді знань. Окрім того, вправа конкретизує мету заняття і визначає напрям думок (бо якщо ви не знаєте, куди йдете, то можете прийти не туди, куди б вам хотілося). Ваше завдання - допомогти групі зрозуміти та сформулювати результати, яких вони досягнуть у ході заняття. Знання про результати навчання допомагає присутнім перебороти недовіру, скепсис або певну скутість і створює високу мотивацію. Висловлені сподівання присутніх допомагають і вам необхідним чином адаптувати відповідно до їх вимог програму інтерактивного заняття.

Після *вступної* розпочинається *основна частина заняття*, що включає різноманітні вправи, заплановані вами до певної теми. Кожна вправа має: своє визначене місце в інтерактивному занятті; чітку мету; певний час проведення. Вправа проводиться у вигляді послідовних логічних кроків. Як правило, спочатку ви коротко вводите групу в тему, накреслюючи орієнтири. Далі, використовуючи різноманітні форми роботи, крок за кроком ведете групу до досягнення мети конкретної вправи (й заняття в цілому). Наприкінці вправи, зазвичай, підводиться підсумок: завершується обговорення проблеми, коротко підсумовується напрацювання групи, розставляються точні й правильні акценти. Підсумок можна розглядати як відповідь на мету вправи. Важливість і необхідність проведення підсумку вправи важко переоцінити. Завдяки чітко підведеному підсумку ви можете досить відчутно вплинути на групу в потрібному напрямку, тому саме підсумок вправи можна розглядати як певну настанову групі, як закріплюючий фактор, як ненасильницький спосіб утвердження нових поглядів та переконань.

Вправи проводяться з використанням різних методів і технік: індивідуальна та групова робота (вся група працює разом під час дискусій та обговорень), робота в парах та малих групах (для дітей та молоді краще малі групи називати командами), мозкові штурми та розгляд випадків, руханки та рольові ігри тощо.

При цьому необхідно звернути увагу, щоб утворення пар і команд проходило весело та нестандартно. Наприклад:

- Пари можна формувати за допомогою визначень - сонечко-дощик, льоліки-боліки, еники-беники, синє-жовте, день-ніч тощо.
- Малі групи можна утворювати за порами року, днями тижня, планетами, назвами дерев тощо.
- Можна підготувати різнокольорові папірці (цукерочки різних видів чи маленькі малюночки), і попросити пари чи малі групи об'єднатися за певними кольорами/видами.
- Можна роздати присутнім малюночки комах, які є парними (або картки, на яких написано назву комах, причому кожна картка повторюється двічі). Необхідно мовчки (!), не показуючи нікому свою картку, відшукати свою пару, або можна використовувати характерні звуки та жести "своїх" комах. Коли всі знайдуть свою пару, тільки тоді дозволяється відкрити

картки/малюнки. Якщо хтось помилиться, пари переформовуються.

- Можна порахувати присутніх, використовуючи назви свійських тварин (курочка, качечка, песик, киця) і запропонувати знайти свою малу групу за допомогою звуків даної тваринки (ко-ко, кря-кря, гав-гав, няв-няв). Таким чином створення команд одночасно стане руханкою.

Закінчується заняття *вправою, яка підводить підсумки заняття*, де встановлюється зворотній зв'язок з групою: з'ясовується, які знання отримала група, що було корисним тощо.

На закінчення циклу занять бажано провести *оцінку-аналіз* у вигляді анкети. Мета оцінювання інтерактивного заняття - перевірити якість навчання та визначити, наскільки воно було ефективним. Оцінка-аналіз також дозволяє коригувати проведення подібних занять, дає імпульс до нових ідей, допомагає зрозуміти, наскільки було досягнуто мети. Серед запитань анкети обов'язково потрібно звернути увагу на позитивні зміни у подальшому житті молоді, що була залучена до навчальної програми. Нижче наводимо приблизні варіанти анкет.

Можливий варіант запитань анкети:

1. Яке відкриття Ви зробили для себе під час заняття, що усвідомили по-новому? На яке запитання, проблему Ви знайшли відповідь під час заняття?
2. Що було найкориснішого, що відразу ви можете застосувати у своєму житті?
3. На які важливі для Вас питання не знайдено відповіді на цих заняттях?
4. Як ви плануєте використати отримані знання? З ким ви плануєте поділитися отриманою інформацією?
5. Тут Ви можете залишити свої пропозиції та побажання. Дякуємо!

Можна також запропонувати групі конкретніший варіант анкети:

1. Чому так важливо займатися проблемою захисту прав дітей?
2. Що найбільше із отриманої інформації допомогло вам усвідомити важливість проблеми?
3. Яких додаткових знань ви потребуєте для глибшого розуміння цієї проблеми?
4. Які отримані знання та навички допоможуть вам захищати свої права?

Ще один метод зворотнього зв'язку з групою: під час заняття вивішується аркуш ватману під назвою: "*Стіна запитань, побажань та пропозицій*". Внизу ватману почеплено достатню кількість стікерів. Учасники та учасниці тренінгу мають можливість під час перерви (або у вільний час) підходити та письмово (на стікерах) висловлювати свої думки та почуття.

Для чого потрібне коло

Проведення практично всіх вправ у цьому посібнику починається й завершується в колі. Саме коло створює ту особливу атмосферу, де присутні відчуваються єдиною небайдужою командою, де робота йде "на одному подиху". Коло єднає та захищає, сприяє роздумам під час занять. Робота групи може проходити в просторі всього приміщення, проте знову кожна вправа закінчується колом, яке заохочує до обміну думками і сприяє самоаналізу в групі. Іноді вправи проходять у малих групах, проте потім знову вся група єднається в одне спільне коло. Це необхідно, бо коло - це:

- символ цілісності;
- рівне та неієрархічне середовище;
- безпечне місце, де немає фізичних бар'єрів (парт чи столів), але є чіткі межі;

- середовище, що заохочує присутніх створювати довірливі й невимушені стосунки;
- тихий простір, який заохочує аудиторію до самороздумів;
- простір для діалогу та порозуміння;
- простір, який нагадує прийом їжі, коли людина виходить за межі особистої жадоби і вчиться ділитися з іншими та піклуватися про інших;
- метафора: причина збиратися навколо вогню - щоб зігрітися, для комфорту, для безпеки;
- можливість встановити зоровий контакт з усіма присутніми;
- можливість дослідити різні ставлення до одного й того ж явища;
- місце, де всі, хто забажають, можуть побачити, почути та пізнати;
- місце, де можна визначити власні й чийсь емоції та дати їм назву.

І нарешті: простір у колі є ідеальним місцем для досягнення згоди!

Конкретні поради, які допоможуть вам успішніше провести тренінг

Поради загальні

Успішність та ефективність проведеного тренінгу залежать, найперше, від вашої тренерської майстерності та від чіткого дотримання певних умов. Головною умовою вашої діяльності є вміння володіти навичками довірливого спілкування з людьми! Іншою обов'язковою умовою ефективного засвоєння нових знань та поглядів є рівність і повага між усіма членами групи (включаючи й вас). Тому потрібно постійно дбати про створення рівних умов для всіх присутніх.

Рівність між вами та групою досягається найперше тим, що там, де йде висловлювання по колу, обов'язково разом з усіма беріть участь у виконанні вправи.

Звісно, вам потрібно говорити і триматися авторитетно, щоб справити необхідне враження на групу. Але авторитет при цьому завойовується не завдяки командному стилю, а уважною, толерантною поведінкою та теплотою в спілкуванні.

Не можна бути авторитарними, але не можна й відпускати заняття на самоплив - попри все потрібно чітко керувати процесом. Це керівництво має бути різним, залежно від складу групи та теми. Спочатку можна більше контролювати групу, а далі, якщо група активно співпрацює з вами, необхідно займати більш демократичну, а то й трохи відсторонену позицію.

Заняття має формувати у групі почуття довіри: одне до одного, до вас, до нових ідей та інформації. Для цього потрібно створити в групі мікроклімат, який би заохочував присутніх до вільного висловлення думок, до пошуку відповідей на поставлені запитання.

Потрібно жартувати та посміхатися, вести себе розкуто й по-дружньому, але не переходячи на "панібратські" стосунки з групою.

Заняття краще проводити стоячи, якщо ж сидіти, то тільки в колі. Говорити необхідно голосно та впевнено, частіше змінюючи інтонації та уникаючи монотонності в голосі. Варто починати заняття, використовуючи зрозумілий для молоді стиль мовлення, а потім поступово підводити до мови термінів та дефініцій.

Перше правило інтерактивного заняття - *Правило часу* - розповсюджується і на вас. Тому завдання кожної вправи потрібно пояснювати лаконічно, простими й зрозумілими словами. Якщо йде робота малих груп, підійдіть до кожної групи і пересвідчіться, що всі присутні правильно зрозуміли завдання. Гарною можливістю допомогти конкретній особі та всій групі оцінити зміст певного висловлювання є ваш повторний виклад/переказ сказаного цією людиною. При цьому потрібно уникати будь-якої оцінки.

Необхідно бути толерантними, визнавати право людини на думку, відмінну від вашої власної та поглядів усієї групи. Що б не прозвучало під час заняття, вам належить

подякувати й відзначити, що це думка конкретної людини і вона має право на існування (крім, звичайно, висловлювань, що порушують правила чи ображають гідність присутніх, їхню стать, національність, релігійні переконання, майновий статус тощо). Варто підкреслювати, що на запитання може бути не тільки "одна правильна", а безліч відповідей, бо це погляди й позиції різних людей, які мають право на власну думку. При цьому вкажіть на прийняте групою *правило Додавання*.

Якщо хтось із групи поцікавиться вашою позицією з певного питання, слід подякувати, назвати це запитання важливим/цікавим/гарним і... переадресувати його групі. ("Дякую. Цікаве запитання. Хто хоче відповісти?"). Тільки після того, як відповіді дадуть усі бажаючі, ви можете запропонувати свій варіант.

Уникайте відповідей на запитання, які потребують певної кваліфікації, якщо не впевнені у правильності своєї відповіді. Переадресуйте їх групі, а самі тільки підсумовуйте результати обговорення.

Обговорення складних проблем сьогодення іноді можуть породжувати в групі відчуття безвиході та безсилля. Але після заняття молодь не повинна говорити: "Так, проблема існує, але ми не бачимо, куди йти та що робити". Тому увагу присутніх необхідно постійно акцентувати на бажаних змінах в собі, у суспільстві та державі, на конкретних справах. Заняття завжди мають закінчуватися позитивом, виходом із глухого кута проблеми.

Маленькі хитрощі для блокування проявів негативу у групі

Складні питання захисту прав дітей викликають бурхливі дискусії та, іноді, неприйняття. При цьому дехто з присутніх чи навіть вся група можуть не тільки не сприймати, а й блокувати хід навчального процесу.

Звичайно, можна *ігнорувати* неприпустиму пропозицію, яка прозвучала в групі, можна тактовно показати групі "що є добре, а що - ні" через *невербальні скептичні реакції* на висловлені некоректні або стереотипні думки... Проте сповідуваннями насад ненасильства, сама методика інтерактивного заняття, яка пропонується, перш за все передбачає повагу до права людини на іншу думку. Тому вашим завданням є "розблокувати" молоду людину, яка негативно сприймає нову інформацію чи погляд, залучаючи цю особу до навчального процесу. Яким чином це зробити? Найперше, змініть своє ставлення! Якщо хтось у групі активно втручається і висловлює свою незгоду (звичайно, коли це не зневажливо, "через губу") то варто конструктивно розглядати таку поведінку як демонстрацію того, що ця особа ХОЧЕ, щоб її переконали. Тому замість того, щоб відштовхнути людину, потрібно спробувати "перетягнути" її чи його на свій бік. Для цього:

- Ніколи не сперечайтесь з опоненткою/опонентом!
- Обов'язково дізнайтеся, як звуть цю особу, і завжди звертайтеся до неї на ім'я.
- Запам'ятовуйте її висловлювання і використовуйте їх (іноді тонко переформулюючи) для підтвердження свого твердження.
- Демонструйте активну згоду та підтримку тим висловлюванням, що бодай хоч трохи є у руслі вашої пропозиції.
- Ніколи не дозволяйте втягнути себе в дискусію з однією людиною. Відразу звертайтеся до групи з пропозицією висловити свій погляд щодо цієї думки.

Іноді певною "проблемою" стають особи, занадто активні, які забагато говорять, не даючи можливості висловитися іншим. Протистояти їм досить просто: для цього потрібно ставити їм конкретні й чіткі закриті запитання (тобто такі, на які можна відповісти тільки "так" або "ні"). Наприклад:

Ви: Тобто Ви вважаєте, що ?

Учасник/ учасниця: Так/Ні. Але...

Ви (швидко перебиваючи): Дякую. У кого інша думка?

Можливий також інший варіант. Якщо хтось говорить занадто довго та часто, необхідно подякувати цій людині й нагадати, що групою приймалося перше правило, умовою якого було говорити коротко, нечасто, не відхиляючись від теми. Це правило приймалося, щоб під час інтерактивного навчання почути думки всіх присутніх, тому ви просите висловитися тих, хто ще не брав слова.

Як краще проводити дискусії

Колективне обговорення можна проводити у вигляді дискусії. Оскільки дискусія, як правило, завжди викликає бурхливі емоції, її варто вважати останнім і найдієвішим методом, за допомогою якого формується розуміння групою конкретного питання.

Під час дискусії потрібно бути готовими до полеміки навіть тоді, коли група налаштована позитивно. Дуже важливим є вміння блокування ситуації, коли загальна дискусія переростає у сварку або коли дискутують тільки дві особи. Не можна припускати того, щоб групова дискусія зводилася до обміну думками двох-трьох осіб при мовчазній увазі аудиторії. Для цього замикайте на себе всі запитання та відповіді. Якщо з'являються суперечки чи обговорення тільки між двома людьми, їм варто подякувати і запросити інших висловитися на цю тему, або ж поцікавитися, чи поділяє група точку зору особи, яка говорить. Але не затягуйте дискусію, намагаючись залучити до неї всіх присутніх.

Проте не варто й переривати активні дебати, надретельно слідкуючи за часом, відведеним на дискусію. Це може знизити рівень активності групи та стати причиною того, що присутні недостатньо перейматимуться проблемою, не засвоюють нових знань.

Необхідно уважно слідкувати за ходом дискусії, поправляючи фактичні помилки та надаючи додаткову інформацію, приклади й роз'яснення. Закінчуючи дискусію чи її окремі блоки, необхідно обов'язково підбивати підсумки. При цьому вашим завданням є не привести групу до єдиної думки, а лише "підбити ризик" висловлюванням.

І ще одна важлива порада

Не варто побиватися, коли не всі тренінги будуть для вас рівноцінно успішними. При однакових вправах і однаковій вашій віддачі різні групи дадуть різні результати. Тому ви відповідаєте тільки за самих себе і свою поведінку, за своє тренерське вміння та здібності, за дотримання ідеалів ненасильства та рівноправності, незалежно від статі присутніх, їх національності, віку, здоров'я, майнового статусу тощо.

БАЖАЮ ВАМ УСПІХІВ НА ТРЕНЕРСЬКІЙ НИВІ!

Тренерка-експерт Школи Рівних Можливостей Руслана Безпальча

Де починаються твої права

2

Де починаються твої права

Де починаються твої права

Права людини починаються з малого: поблизу вашого власного будинку - настільки малого й настільки близького, що ці місця неможливо розглянути на карті світу; з невеликого кварталу, в якому живе людина; зі школи й коледжу, в якому вона вчиться; з підприємства, ферми або установи, де вона працює. Саме в цих місцях кожний чоловік, кожна жінка, кожна дитина домагається справедливості, рівних можливостей, відсутності дискримінації й утвердження власного достоїнства. Якщо ці цінності не визнаються в саме цьому оточенні, то вони будуть мати ще менше значення в інших місцях.

Елеонора Рузвельт

Кожна людина повинна мати всі права... незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового становища або іншого становища.

Стаття 2. Загальної декларації прав людини

Інформаційна частина

Під правами дитини розуміють чітко окреслені, встановлені принципи, положення, закони, які регулюють її життєдіяльність у суспільстві. Права дитини були усвідомлені й чітко визначені не так давно - тоді, коли людство підійшло до необхідності формулювання прав дитини та забезпечення їх. Так, у середньовічній спільноті поняття дитинства не було. Французький історик Філіп Ар'єс стверджує: "У середньовічному суспільстві поняття дитинства не існувало. Це не означає, що дітьми взагалі нехтували, не піклувалися про них. Поняття "дитинство" не слід плутати з любов'ю до дітей. Воно означає усвідомлення природи дитинства, того, що відрізняє дитину від дорослого, навіть молодого за віком".

Наприкінці сімнадцятого сторіччя Жан-Жак Руссо зламав зазначені канони, поставивши на перше місце автономію і самостійність дитини, її право на вільний розвиток, а з боку дорослих - вимогу гуманного ставлення до дитини.

У середині дев'ятнадцятого сторіччя з'явилися принципи вільного виховання: в їх основу було покладено ідеї свободи і рівності дитини, її незалежності, права вільно розвивати свої здібності. На той час зміни відбувалися й у сім'ї: між батьками та дітьми почали встановлюватись більш ліберальні, демократичні стосунки, ніж раніше.

Наступне, двадцяте сторіччя, прогресивні педагоги проголосили "століттям дитини", що означало вільний розвиток здібностей і нахилів дитини, свідому дисципліну, обмеження або зведення нанівець примусу й покарань, створення умов для її повноцінного розвитку.

Світовий рух на захист дітей почався у двадцяті-тридцяті роки. Це були лише поодинокі випадки, заходи, наміри змінити ситуацію у світі дитинства. У 1923 році

Міжнародна Рада захисту дітей розробила і затвердила декларацію прав дитини - Женевську Декларацію. А у 1924 році П'ята Асамблея Ліги Націй прийняла Женевську Декларацію і закликає усі народи керуватись її принципами.

У 1948 році ООН прийняла розширений текст Декларації прав людини. Це визначальний правовий документ, який на сучасному етапі приймається як еталон, згідно з яким потрібно встановлювати національне законодавство. Декларація прав людини проголосила, що всі люди народжуються вільними й рівними у своїй гідності і правах. Хоча зазвичай декларації носять рекомендаційний, а не зобов'язуючий характер, проте ця Декларація спричинила глобальні зміни в законах усіх держав світу. Не менш ніж 90 національних конституцій, прийнятих після 1948 року, відбивають у переліку національних прав положення Декларації прав людини.

Проте людство мало пройти певний шлях, щоб усвідомити необхідність і захисту прав дитини. Тільки 9 листопада 1959 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Декларацію прав дитини. Ця Декларація з метою захисту прав дитинства висунула десять узагальнених прав кожної дитини, які, проте, більше звертають увагу на біологічні потреби дитини і менше - на соціальні. Декларація наголосила, що права дитини не можна купити чи заробити - кожна дитина має їх від народження, вони є невід'ємними та універсальними. Не можна мати одні права і не мати інших, права є неподільними.

У 1979 році, який було проголошено Міжнародним роком молоді, ініціативною групою уряду Польщі було запропоновано створити Конвенцію про права дитини як єдиний міжнародний проект. У 1989 році (через 30 років після прийняття Декларації прав дитини) робоча група подала у Комісію з прав людини остаточний варіант документа. 20 листопада 1989 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію про права дитини. 2 вересня 1990 року Конвенція набула чинності. Держави, які ратифікували Конвенцію про права дитини, взяли на себе зобов'язання забезпечити всім особам, які не досягли 18 років, всі права, передбачені цією Конвенцією.

У тому ж 1990 році відбулася Всесвітня зустріч на вищому рівні в інтересах дітей. На ній було прийнято Всесвітню декларацію про забезпечення виживання, захисту й розвитку дітей у 90-ті роки та План дій по здійсненню Декларації.

8-10 травня 2002 року відбулася Спеціальна сесія Генеральної Асамблеї ООН в інтересах дітей. Під час підготовки до Спеціальної сесії Генеральної Асамблеї, що проходила під егідою ЮНІСЕФ, більше 130 країн надали національні доповіді про прогрес щодо покращання становища дітей, альтернативні доповіді були підготовлені неурядовими організаціями. Вперше за історію світової спільноти учасниками сесії стали не лише представники держав і неурядових організацій, але й самі діти. Декларація і План дій "Світ, сприятливий для життя дітей", що були прийняті Сесією, спрямовані на подальші позитивні зміни у світовій спільноті в інтересах дітей. До всіх членів суспільства адресовано заклик стати учасниками всесвітнього руху, сприятливого для життя дітей, на основі 10 принципів.

Після здобуття Україною незалежності наша країна активно долучилася до світового руху з дотримання прав дитини. Нашою державою ратифіковано всі міжнародні документи по захисту прав дитини (Конвенцію про права дитини наша країна ратифікувала 27 вересня 1991 року), що означає їх виконання всіма державними й недержавними інституціями та громадянами й громадянками України.

У 2001 році наша держава прийняла Закон "Про охорону дитинства", в якому закріплено захист прав та інтересів дитини. Таким чином права дитини стали засадами діяльності закладів освіти та різних державних організацій, які створено для допомоги дітям.

Сьогодні в Україні спостерігається спалах інтересу до такої проблеми, як права дитини. Це зумовлено кількома причинами. Перша з них - рух до відкритого громадянського суспільства. Друга причина - сучасне становище дітей в Україні, яке далеко не завжди є задовільним. Третя - зміни у ставленні до дітей, до внутрішнього світу дитини, її інтересів, запитів, побажань.

Практична частина

Мета заняття:

- Надати групі початкові знання про права людини та дитини зокрема.
- Сформувати у присутніх активну позицію, уміння та навички для захисту своїх прав.

Приміщення, де проходитиме тренінг, необхідно оформити плакатом:

Плакат № 1

Витяги із Конвенції про права дитини

- Діти мають право бути в колі сім'ї чи з тими людьми, які найкращим чином будуть опікуватися ними
- Діти мають право на ім'я та набуття громадянства
- Діти мають право висловлювати власні думки та збиратися з метою висловлювання своїх поглядів
- Діти мають право на інформацію, яка не шкодить їхньому здоров'ю
- Діти мають право на безпеку і захист від заподіяння їм шкоди та від недбалого поводження
- Діти мають право на медичне обслуговування та охорону здоров'я
- Діти мають право на безкоштовну освіту
- Діти мають право на належні умови життя
- Діти мають право говорити рідною мовою, сповідувати свою релігію та користуватись плодами своєї культури
- Діти мають право брати участь в іграх
- Діти мають право жити у вільному від наркотиків світі
- Дітей не можна використовувати як дешеву робочу силу та як солдатів

Плакат № 2

10 принципів всесвітнього руху "Світ, сприятливий для життя дітей":

- Життя дітей - понад усе
- Викоренити злидні - інвестувати в дітей
- Не залишати без уваги жодну дитину
- Дати кожній дитині освіту
- Захистити дітей від шкідливих чинників і від експлуатації
- Захистити дітей від війни
- Боротися з ВІЛ-СНІДом
- Дослухатися до дітей і забезпечувати їхню участь у прийнятті рішень
- Зберегти Землю для дітей

Наша порада

Якщо у вас немає часу чи можливості писати плакати, то можна скопіювати і розмножити для групи "Карту прав дитини", яка подана в кінці цього посібника.

Вступне слово

У 1948 році ООН прийняла Декларацію прав людини, а через сорок років після цього світова спільнота приймає Конвенцію про права дитини. На нашому плакаті ви можете бачити ряд статей з цього важливого міжнародного документа (*зачитайте права з плаката №1*).

Наступним кроком у поглибленні прав дитини стало прийняття ООН Декларації і Плану дій "Світу, сприятливого для життя дітей", де викладено 10 принципів (*зачитайте їх з плаката №2*).

Конвенція ООН про права дитини зобов'язує країни, які її ратифікували, вживати заходів, спрямованих на забезпечення та захист прав дітей. Наша країна ратифікувала Конвенцію про права дитини, а також прийнято Закон України "Про охорону дитинства".

Всім нам потрібно знати і захищати свої права. Тому метою нашого заняття буде поглиблене розуміння прав дитини та необхідності захищати свої права.

Після вступного слова обговоріть із групою графік роботи, а потім запропонуйте прийняти Правила.

Вправа "Моє ім'я"

Мета: познайомити присутніх та зняти напругу в групі.

Всім присутнім запропонуйте почергово в колі називати своє ім'я та одне з прав дитини, яке сподобалося найбільше в плакаті № 1. Попросіть пояснити, чому вони вибирають те чи інше правило.

У кінці подякуйте групі за цікаву роботу.

Вправа "Мій корабель"

Мета: допомогти групі зрозуміти та сформулювати свої сподівання від заняття; виявити потреби групи.

Необхідні матеріали: великий лист паперу, на якому намальовано море; стікери, вирізані у вигляді "корабликів".

На великому аркуші заздалегідь малюється море. Всі присутні отримують стікери (маленькі липі папірці), вирізані у вигляді корабликів, на яких пишуть свої сподівання від заняття: що хочуть почути із запропонованої теми, чого хочуть навчитися. Потім по колу вони проговорюють написане і наліплюють свої "кораблі" на "море".

Підведіть підсумок:

Ви можете отримати відповідь і більше дізнатися тільки тоді, коли будете запитувати про те, що вас хвилює і про що ви хочете дізнатися. Тому будемо пам'ятати, що інформація - наш найбільший захист і оборона. Успіхів!

Вправа "Я йду на північ" ("Гра без правил")

Мета: сприяти формуванню розуміння того, що наявність чітких правил у соціумі дає можливість кожній людині діяти без порушення прав інших.

Необхідні матеріали: м'ячик, плакат із написом "Північ".

Вправа свідомо будується таким чином, щоби присутні не розуміли, що відбувається і що вони повинні робити. Це має призвести до певної неузгодженості в діях групи і, як результат, пред'явлення вам вимог щодо вироблення більш чітких, конкретних правил проведення гри. Отож, в одному кутку кімнати ви розміщуєте плакат з написом "Північ", потім повідомляєте групі, що потрібно виконувати дуже важливе правило - бути ввічливими, тому обов'язково при передачі м'ячика вимовляються чарівні слова: "Будь ласка!". А далі розпочинаєте гру словами: "Я йду на північ і беру разом із собою зелену шапку/ кавоварку/ великого собаку/ Катерину Іванівну/..." (називаєте будь-який предмет чи істоту) і передаєте м'ячик комусь із присутніх. Зазвичай хтось залишається на місці чекати конкретніших рекомендацій щодо подальших дій, а хтось прямує за вами "на північ". Повторюючи фразу "Я йду на північ", ви не йдете в тому напрямку, а рухаєтеся або по колу, або в "південному напрямку", чи різко зупиняєтеся на місці. Час від часу ви забираєте м'ячик і передаєте його іншим з тими ж словами: "Я йду на північ і...".

Гру необхідно закінчити в той момент, коли група починає виявляти ознаки роздратування або незадоволення ситуацією.

По закінченні гри проведіть обговорення:

- Чи просто було грати в "Гру без правил"?
- Чи почувалися ви захищеними та впевненими під час гри?
- На якому етапі виникло бажання отримати більш конкретну інформацію про правила гри?

- Чи є безпечною саме така організація діяльності людини?
- Чи може почуватися безпечно людина в суспільстві, яке не має правил, що передбачають її захист?

У кінці підведіть підсумок висловленим думкам:

Насправді кожне суспільство й кожна громада живе за певними правилами. Знаючи правила життя, жити безпечніше та легше.

Вправа "Що таке "права дитини"?"

Мета: допомогти групі визначити поняття "права дитини"; формувати вміння аналізувати інформацію на наявність порушень або дотримання прав дитини.

Зверніться до групи:

Стаття 2 Загальної декларації прав людини стверджує: "Кожна людина повинна мати всі права... незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового становища або іншого становища".

Давайте разом спробуємо визначити, що таке права, яким чином ми їх отримуємо.

Проводіть дискусію за планом:

- Що таке права людини?
- А як би ви визначили права дитини?
- Чи можна права людини/дитини купити? А заробити? А заслужити?
- Хто надає дорослій людині права?
- А хто права надає дитині?

Сформулюйте права людини і дитини зокрема:

Отже, під правами людини і дитини зокрема розуміють чітко окреслені, установлені принципи, положення, закони, які регулюють її життєдіяльність у суспільстві. Не держава надає права людині - права дані людині за фактом народження, це своєрідні закони, які ніхто не може порушувати. Тому права не можна купити чи заробити - кожна людина має їх від народження, вони є невід'ємними і універсальними (тобто торкаються всіх). Не можна мати одні права і не мати інших, бо права є неподільними.

Продовжуйте дискусію:

- Як ви розумієте те, що права є невід'ємними і універсальними?
- А що означає те, що права є неподільними?
- Що нового ви дізналися про права дитини під час виконання вправи?

Підведіть підсумок вправі, коротко переформулюючи і узагальнюючи висловлювання групи.

Вправа "Реальність наших прав"

Мета вправи: дослідження конкретних випадків порушення прав людини та обговорення основних принципів і цінностей, викладених у Загальній декларації прав людини.

Необхідні матеріали: роздаткові матеріали конкретних ситуацій з порушенням прав дітей та короткий перелік статей Загальної декларації прав людини (див. Додаток).

Зверніться до групи:

Як ми вже знаємо, основні права людини закріплено в Загальній декларації прав людини, а додатково права дітей визначено в Конвенції про права дитини. Зараз ми об'єднаємося в пари. Кожна пара отримає свою історію та перелік статей Загальної декларації прав людини. Прочитайте ці реальні історії та визначте, які статті Загальної декларації прав людини та Конвенції про права дитини, витяги з якої вказано на

нашому плакаті, було порушено.

Проведіть обговорення

- Яка у вас була історія? Які почуття вона у вас викликала?
- Які права були порушені Дмитра? Назвіть статті Загальної декларації прав людини та Конвенції про права дитини.
- Які права були порушені Дарини? Назвіть відповідні статті.

Підведіть підсумок:

Отже, ми маємо знати й завжди та всюди захищати свої людські права, що належать нам з моменту народження. Де б ми не були: в своїй країні чи закордоном; хто б ми не були: дорослі чи малі, бідні чи багаті, дівчатка чи хлопчики, - всі ми маємо права, засвідчені колективним розумом і волею людства в Загальній декларації прав людини, а особи до 18 років також в Конвенції про права дитини. Це право на життя, на особисту недоторканність, на захист від катувань, на медичну допомогу тощо. Ці та інші права людини підтверджені і в багатьох інших міжнародних правових документах.

ДОДАТОК

Історія Дмитра

Дмитро перейшов до 11-го класу. Через рік - випуск, тому і зодягнутися треба, і гроші на альбом, подарунки дівчаткам, вчителькам... А в сім'ї гроші заробляє тільки мама, що працює медсестрою вдень, а через ніч чергує в лікарні. А ще миє підлогу в двох під'їздах і Дмитро їй часто допомагає. Тому рішення Дмитра заробити трохи грошей на літніх канікулах не викликало у мами заперечень. Нагода трапилася, коли його друг Роман запропонував найнятися торгувати квасом. Робота не дуже важка, платитимуть щодня, та й ще може бути прибуток за рахунок того, що в бочку, зазвичай, ллють дещо більше квасу, ніж зазначено в накладних документах.

Власник зустрів Дмитра привітно, сказав, що йому потрібні саме такі кмітливі і відповідальні хлопці. Єдине, що не зовсім його влаштовувало, так це те, що хлопець був неповнолітній. Тому власник запропонував скласти трудову угоду з мамою Дмитра. Мамі роботодавець сина сподобався і вона погодилася, щоб на її ім'я склали угоду.

Дмитро приступив до роботи. Погода була спекотна, і покупців не бракувало. До того ж, вдача і усміхнене обличчя хлопця подобалось людям і це теж допомагало в торгівлі. Перший тиждень пройшов добре, хлопець вчасно отримував гроші, був навіть невеликий прибуток.

Другий тиждень приніс розчарування. Кожного дня в касі не вистачало грошей. Власник звинуватив у всьому Дмитра: і квас він переливає, і грошей не може рахувати, і взагалі він вкрай неуважний.

Дмитро дуже ретельно почав рахувати гроші, чітко відміряв квас, але і третій тиждень приніс розчарування. Хлопець зрозумів, що справа в тому, що квасу в бочку тепер наливали менше, ніж зазначалося в накладній.

Обурений Дмитро звернувся до власника з заявою про звільнення, сказав, що він не такий дурний, щоб робити на когось задарма.

Власник погодився звільнити його, але тільки за умови, що хлопець сплатить всі свої борги. Звичайно, Дмитро відмовився й пішов геть.

Але наступного дня на вулиці до нього підійшли двоє кремезних хлопців і повідомили, що борг сплачує або він, або його мати. Ще й зауважили: "До речі, твоя мати дуже часто повертається додому пізно ввечері, а, ти сам розумієш, зараз така напружена кримінальна обстановка...".

...Дмитро сплачував свій борг, працюючи безкоштовно на хазяїна ще півтора місяці.

Історія Дарини

Даринка - юна, вродлива дівчина. Їй 17 років, вона живе разом із мамою і навчається на першому курсі коледжу. Її мама ще зовсім недавно була на гарній посаді, але фірма, де вона працювала, збанкрутувала, і роботи не стало.

Звичайно, через деякий час мама знайшла нову роботу, але заробітна платня була значно меншою, грошей не вистачало, і допомоги чекати було ні від кого.

Даринка вирішила після занять у коледжі підробляти в нічному клубі, що на сусідній вулиці.

Її прийняли мити посуд, але через деякий час власник клубу запропонував їй більш легкий заробіток - розважати відвідувачів-чоловіків і сприяти тому, щоб вони замовляли побільше алкогольних напоїв. Даринка згодилась. Їй навіть подобалось сидіти за столиками з чоловіками, ловити їхні погляди та вислуховувати компліменти. До того ж, шампанське і лікер створювали піднесений святковий настрій. Але одного разу вона випила більше, ніж зазвичай, і вранці з жахом усвідомила, що вона в чужій незнайомій квартирі, в чужому ліжку з якимось незнайомим чоловіком.

Даринка проплакала весь день, спочатку навіть вирішила більше не виходити на роботу в клуб, але потім згадала, що давно хотіла купити собі новеньку сукню, що роботу в клубі вона вибрала для того, щоб продовжити навчання в коледжі і заробляти якісь гроші... Даринка дала собі слово більше не опинятися в подібних ситуаціях, а для цього більше так багато не пити.

Через кілька днів власник клубу сказав, що вона дуже сподобалася одному багатому відвідувачу і він пропонує провести з ним за хорошу платню ніч. Даринка з обуренням відмовилася, але власник клубу насмішкливо подивився на неї, дістав з кишені фотографії та розклав їх на столі. Дівчина побачила на них себе - в тому чужому ліжку, з незнайомим чоловіком. "Якщо ти відмовишся - ці фотографії побачить твоя мама і ціле місто", - пообіцяв господар.

ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ (короткий перелік)

Стаття 1 Право на рівність	Стаття 16 Право на шлюб та сім'ю
Стаття 2 Свобода від дискримінації	Стаття 17 Право на володіння власністю
Стаття 3 Право на життя, свободу та персональну безпеку	Стаття 18 Свобода віросповідань та релігії
Стаття 4 Свобода від рабства	Стаття 19 Свобода висловлювання та інформації
Стаття 5 Свобода від тортур і невідповідного поводження в ув'язненні	Стаття 20 Право на мирні зібрання та об'єднання
Стаття 6 Право на визнання особи перед законом	Стаття 21 Право на участь в управлінні державою і вільні вибори
Стаття 7 Право на рівне ставлення з боку закону	Стаття 22 Право на соціальну безпеку

Стаття 7 Право на рівне ставлення з боку закону	Стаття 22 Право на соціальну безпеку
Стаття 8 Право на розгляд компетентним судом	Стаття 23 Право на бажану безпеку та створення профспілок
Стаття 9 Свобода від свавільного арешту і вигнання	Стаття 24 Право на відпочинок і дозвілля
Стаття 10 Право на розгляд компетентним судом	Стаття 25 Право на відповідні стандарти життя
Стаття 11 Право на презумпцію невинності та доведення провини	Стаття 26 Право на освіту
Стаття 12 Свобода від втручання в приватне життя, сім'ю, оселю та листування	Стаття 27 Право на участь у культурному житті суспільства
Стаття 13 Право на вільне пересування в країні та за її межами	Стаття 28 Право на соціальний устрій визначений цим документом
Стаття 14 Право на притулок від переслідування в інших країнах	Стаття 29 Суспільна відповідальність за вільний і повний розвиток
Стаття 15 Право на національність та свободу її зміни	Стаття 30 Свобода від втручання держави чи приватних осіб в перелічені права

Вправа "Вивчаємо свої права"

Мета: провести перевірку і закріплення знань, отриманих на попередніх етапах.

Роздаткові матеріали: текст Загальної Декларації Прав Людини

Роздайте всім присутнім текст Декларації (*див. Додаток з попередньої вправи*) і запропонуйте ще раз ознайомитися з ним. Потім по колу рахуйте до тридцяти трьох. Ті, кому випало число, яке ділиться на 3, або те, яке містить цифру 3, мають встати і прочитати відповідну статтю Декларації, при цьому необхідно речення починати словами: "Я маю право на..."

Вкінці підведіть підсумок:

Ми - люди, тому маємо знати і захищати свої права. Ці права дані нам від народження, тому ніхто не має права у нас їх відняти. Не потрібно терпіти приниження, ніякі гроші не варті того щоб ви терпіли насильство і зневагу. Я бажаю вам тільки світлого в житті! І пам'ятайте, за це потрібно боротися.

Вправа "Ми представляємо ООН"

Мета: допомогти групі усвідомити зміст загальнолюдських цінностей.

Спочатку коротко надайте групі інформацію про ООН.

Зверніться до групи:

Ми з вами в попередній вправі розглянули загальні права людини. Але крім того, є ще окремо визначені права дитини. Пропоную спробувати визначити їх самостійно - яких, з вашої точки зору, прав ви потребуєте. Для цього ми утворимо дві команди, які мають виконати наступне завдання: уявити, що вони представляють Організацію Об'єднаних Націй, тому мають скласти перелік правил, необхідних для того, щоб діти всього світу були щасливі та здорові. При цьому будь-яке правило, яке вони запропонують, буде вважатися правильним. Протягом 15 хвилин командам потрібно виробити ці правила і записати на великому аркуші паперу. Потім одна особа від команди буде презентувати результати цієї колективної праці.

По закінченні вам необхідно знову зачитати права дитини (див. Плакат №1), а вже потім провести обговорення:

- Якими принципами ви керувалися під час створення переліку правил, які мають зробити всіх дітей світу щасливими?
- Чому Конвенція ООН про права дитини відрізняється від ваших правил?

Під час обговорення зверніть увагу групи на те, що, незважаючи на різноманітність національних традицій і особливостей віросповідання, все ж існують загальні принципи, з урахуванням яких розробляються законодавчі акти, в тому числі й відносно прав людини і дитини зокрема.

Вправа "Згадай випадок..."

Мета: допомогти групі навчитися бачити й розрізняти випадки порушення прав дитини.

Допоможіть групі сформувати декілька команд (роздайте цукерочки чотирьох видів і чи маленькі малюночки і попросайте об'єднатися в малі групи). Кожна команда має представити випадок чи випадки, коли її члени особисто були свідками випадку порушення прав дитини, або ж достеменно знають про такі факти (не називаючи конкретних адрес та імен).

Після презентацій роботи команд проведіть обговорення за планом:

- Які емоції ви переживали, коли в своїх командах обговорювали різні випадки?
- Який з наведених випадків справив на вас найбільше враження й чому?
- Які саме діти, на ваш погляд, можуть опинитися в таких ситуаціях?
- Які почуття виникли у вас під час виконання вправи?

Підведіть підсумок:

Всі досить часто бачимо порушення прав дитини, хоча не завжди вважаємо це порушенням, злочином проти дитини. Це і праця, яка позбавляє дітей можливості навчання в школі або змушує дитину, окрім шкільних занять та домашніх обов'язків, завантажувати себе додатковою роботою, що виконується в інших місцях; це злочинне використання дітей для проституції, у виробництві порнографічної продукції; для заняття протиправною діяльністю, в тому числі залучення до виробництва та продажу наркотиків і багато іншого.

Зверніться до групи:

- Для чого вам це знати? Що вам дадуть ці знання?

Вкінці подякуйте групі за працю і за мужність в обговоренні такої важкої теми.

Підведіть підсумок:

Якщо права дітей порушують в нашій країні чи в інших, то це торкається нас всіх. Всі ми тоді є незахищеними. Тому будемо разом боротися за права дітей!

Вправа "Я захищаю себе!"

Мета: надати необхідну і якомога повну інформацію стосовно осіб та організацій, до яких можна звертатися в разі порушення прав дитини.

Вправу почніть з короткої лекції:

Отже, для того, щоб допомогти собі та іншим дітям, найперше необхідно знати свої права. Саме цьому ми сьогодні навчаємося. Також необхідно знати, хто може допомогти і куди потрібно звернутися по допомогу. Давайте подумаємо, хто і як може захистити права дітей, або куди звернутися, якщо ці права порушено. Для цього давайте назвемо міжнародні документи, що захищають права дитини, документи прийняті нашою державою та з'ясуємо, які люди й організації можуть надати допомогу в разі порушення цих прав. Почнемо з розгляду кожного випадку:

- 1) Які документи захищають дітей у разі, коли вони потрапили в ситуацію трудового рабства? Хто й яким чином може їх захистити?
- 2) Обговоримо детально закони, людей та організації, куди можуть звернутися діти, які страждають від домашнього насильства.
- 3) Нарешті, давайте також визначимося з допомогою в ситуації торгівлі дітьми.

Відповіді групи записуйте на ватмані, поділеному на три частини (міжнародні документи, українське законодавство, люди та організації).

Зверніть увагу, що в переліку мають бути такі документи:

- Конвенція ООН про права дитини;
- Конституція України;
- Закон України "Про охорону дитинства";
- Закони України "Про попередження насильства в сім'ї"
- Кримінальний Кодекс України, де міститься стаття, що карає за торгівлю людьми.

Увага! Якщо група не знає про ці закони, надайте про них інформацію, використовуючи матеріали зі словника в кінці даного посібника!

До списку осіб та організацій, які можуть надати допомогу в разі порушення прав дитини, необхідно внести:

- батьків;
- вчителів, психологів, соціальних педагогів;
- громадські та благодійні організації (в тому числі церковні);
- центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- служби у справах дітей;
- відділи у справах сім'ї та молоді;
- міліцію.

У кінці проведіть обговорення й надайте детальну роз'яснювальну інформацію стосовно діяльності структур та окремих осіб (використовуйте для цього матеріали зі словника в кінці даного посібника). Потім запитайте:

- Чи знаєте ви адреси організацій, які надають допомогу в розв'язанні питань, що стосуються порушень прав дитини, у своєму місті?

Підготуйте великий аркуш паперу, на якому запишіть телефони та адреси всіх служб, які надають допомогу у захисті прав дітей. Якщо це можливо, отримайте в цих службах інформаційні матеріали про їхню діяльність та адреси, які можна повторити під час заняття.

У кінці лекції зробіть зворотній зв'язок:

Отже, якщо вам потрібна допомога або серйозна порада, якщо порушені ваші права, до кого ви можете звернутися?

Допоможіть групі скласти список:

- до дорослих осіб (це можуть бути батьки, рідні чи інші люди), яким я довіряю;
- до міліції за телефоном 02 чи до нашого дільничного (для цього я по телефону запитаю, де він приймає);

- до психолога в школі, в різних державних соціальних службах;
- за телефоном довіри для дітей та молоді різних психологічних служб;
- до опікунської ради в нашому районі;
- до громадських організацій, які займаються захистом прав людини і дітей зокрема.

Потім підведіть підсумок:

Отже, ми з вами вже знаємо, куди можна звертатися і до кого в захисті своїх прав. Проте не всі діти мали змогу пройти таке навчання. Тому постарайтеся поділитися отриманою інформацією з тими дітьми, які її потребують. Не будьте байдужими до чужої біди!

Вправа "Правила правильні - неправильні"

Мета: вироблення у групи практичних навичок застосування отриманих знань стосовно захисту прав дитини.

Необхідні матеріали: дві таблички (це аркуші паперу чи картону), на одному з яких буде написано "Справжні правила", а на іншому - "Несправжні правила".

Запропонуйте групі стати посередині кімнати. На різні боки кімнати прикріпіть таблички і попросіть присутніх швидко рухатися в бік тієї таблички, яка, на їхню думку, є правильною. Потім ви зачитуєте перелік з 28 прав (див. Додаток), а група має визначитися, до яких табличок рухатися.

На завершення тренінгу всі сідають до кола, і ви звертаєтесь до групи:

Серед цих 28 правил було 10 неправжніх. Давайте їх виявимо.

Ще раз перечитуєте правила, а група кожне з них обговорює і визначає, правильне воно чи неправильне і чому.

Потім проведіть обговорення:

- Чого вас навчила ця вправа?
- Чи допоможуть вам отримані знання про права дитини почуватися впевненіше в деяких життєвих ситуаціях?
- Яким чином отримані знання ви можете використати для надання допомоги іншим дітям у разі потреби?
- Як ми можемо відрізнити свої права від своїх примх та забаганок?

Підведіть підсумок:

Ми маємо знати свої права. Це допоможе нам почуватися впевненіше в багатьох життєвих ситуаціях самим, а також допомагати, за потреби, іншим. Проте свої законні права ми повинні відрізнити від примх і забаганок.

ДОДАТОК

Правила, серед яких 10 є неправжніми:

- всі діти мають право на любов та піклування;
- діти, які добре ставляться до своїх батьків, повинні отримувати особливу увагу з їхнього боку;
- всі діти є рівні у правах;
- жодна дитина не повинна бути жертвою насильства або війни;
- кожна дитина має право їсти тільки гамбургери, чіпси та хот-доги;
- кожна дитина може непристойно висловлюватись, якщо захоче;
- особлива турбота дітям-інвалідам;
- всі діти мають право на повноцінне харчування;
- всі діти мають право на медичну допомогу;
- всі діти мають право на освіту;

- кожна дитина має право користуватися туалетним папером;
- особлива турбота дітям, що перебувають у конфлікті із законом;
- особлива турбота дітям-біженцям;
- діти мають право вільно висловлювати свої погляди;
- кожна дитина має право сміятися під час їжі;
- всі діти мають право на відпочинок і дозвілля;
- діти мають право на вільне спілкування;
- жодна дитина не повинна бути примусово залученою до праці;
- діти, які мають брата чи сестру, повинні одержувати додатковий захист та турботу;
- особлива турбота дітям без сімей;
- жодна дитина не повинна мити посуд;
- діти мають право на інформацію;
- жодна дитина не повинна прибирати власну кімнату;
- жодна дитина не повинна бути скривджена і зневажена;
- кожна дитина має право отримувати сніданок у постіль;
- жодна дитина не повинна бути об'єктом сексуальних посягань;
- діти мають право на свободу совісті, думки та релігії;
- кожна дитина має право жити з веселим сусідом.

Гра "Інсценування"

Мета: закріплення отриманих знань.

Необхідні матеріали: картки із надрукованими твердженнями.

Допоможіть групі створити 5 команд. Роздайте картки та запропонуйте кожній команді за 7-10 хвилин придумати й розіграти ситуацію, яка б могла бути завершена словами, написаними на їхній картці.

Картки:

1. Всі люди народжуються вільними й рівними, всі мають однакові гідність та права.
2. Ніхто не може стати рабом чи рабинею іншої людини.
3. Кожна дитина має право на своє ім'я та національність.
4. Кожна дитина має право на освіту та гру.
5. Жодна дитина не повинна бути скривджена і зневажена;

Потім проведіть обговорення:

- Які були у вас почуття під час виконання завдання, коли ви розігрували свою ситуацію?
- Які були у вас почуття під час перегляду сценок?
- Чи всі сценки відповідали суті слів, які виголошувалися в кінці? Якщо ні, то якою мала бути ситуація?
- Чого вас навчила ця вправа?

Підведіть підсумок:

Ми з вами маємо свої права. Вони записані в Конституції України, в Конвенції прав дитини, в інших міжнародних та національних документах. Держава повинна дбати про нас та захищати наші права. Проте ми й самі повинні докладати до цього зусиль, а також не порушувати права інших.

Вправа "Мої вітрила"

Мета: підбити підсумки тренінгу, зворотній зв'язок з групою.

Необхідні матеріали: великий лист паперу, на якому намальовано море і вже наклеєні кораблики; стікери, вирізані у вигляді "вітрил".

Запропонуйте групі повернутися до записаних "Сподівань" у вигляді корабликів на морі й підбити підсумки. Для цього всі присутні знову отримують маленькі липкі папірці (стікери), але вже у вигляді вітрил, на яких потрібно коротко написати те, що отримали на занятті, чого навчилися: "під якими вітрилами" вони попливуть далі в життя. Потім кожна особа в колі зачитує написане та приліплює своє "вітрило" на "кораблик".

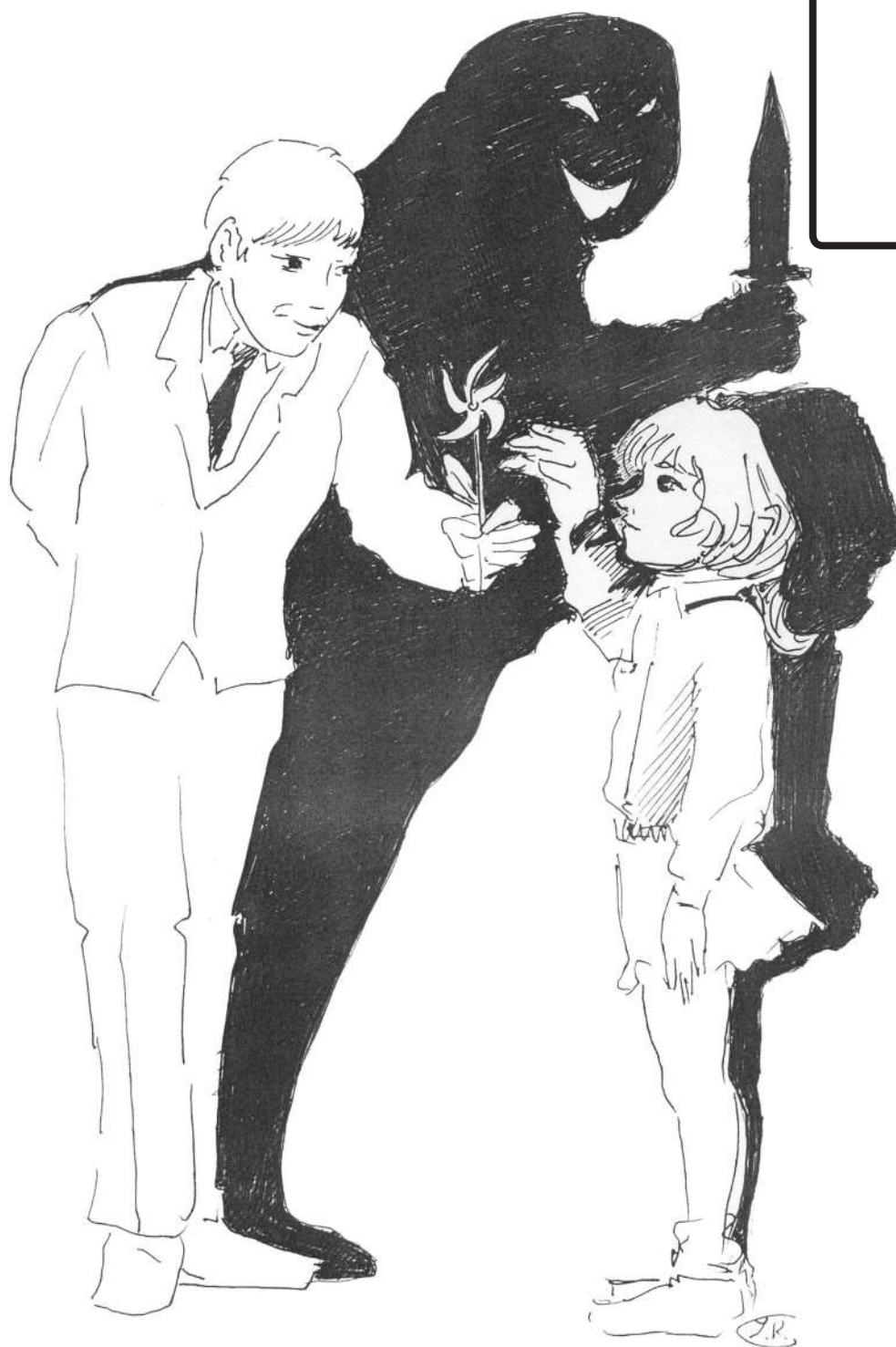
У кінці подякуйте групі за спільну роботу, побажайте успіхів у справі захисту своїх прав. Бажано також роздати всім присутнім брошуру з повним текстом Конвенції ООН про права дитини.

Вправа "Захищаємо свої права!"

Мета: емоційне закінчення тренінгу.

Запропонуйте групі стати в коло і взятися за руки. Одномоментно всі мають потиснути руки сусідів/сусідок і хором промовити: "Спасибі!" Потім запропонуйте всім високо підняти з'єднані руки і разом сказати по команді: "Захищаємо свої права!".

Діти на ринку праці

3

Діти на ринку праці

Діти на ринку праці

"За мур вхопились рученята, зійшли над муром оченята".

Ліна Костенко

"Мовчання - знак згоди".

Прислів'я

Інформаційна частина

Сьогодні в більшості країн дитяча праця вважається формою експлуатації й визнається незаконною. Поняття дитячої праці є досить містким. В документах Міжнародної Організації Праці (МОП) поняття "дитяча праця" визначається як *"оплачувана і неоплачувана робота та діяльність, що в психологічному, фізичному, соціальному або моральному планах пов'язана з небезпекою для дитини чи заподіянням шкоди дитині. Це саме та праця, яка позбавляє дітей можливості навчатися в школі або змушує дитину, окрім шкільних занять та домашніх обов'язків, завантажувати себе додатковою роботою, що виконується в інших місцях, - роботою, котра закріпачує їх і відриває від сім'ї. Під дитячою працею розуміється робота, виконання якої небезпечне й шкідливе для дитини і заборонене міжнародним і національним законодавствами"*.

Стаття 32 Конвенції про права дитини гарантує дитині захист від економічної експлуатації та від виконання будь-якої роботи, що може становити небезпеку для її здоров'я чи буде перешкоджати в отриманні освіти, або завдавати шкоду її здоров'ю - фізичному й розумовому. Проте діти в усьому світі нещадно експлуатуються. Відповідно до доповіді Міжнародної Організації Праці 250 мільйонів дітей у світі від 5 до 14 років змушені працювати, щоб вижити. Деякі з них - безплатно або примусово. Більше 100 мільйонів дітей працюють або у важких і шкідливих для здоров'я умовах, або залучені до протиправних видів діяльності - проституції та криміналу. 30 мільйонів дітей не мають можливості відвідувати школу. Щороку від хвороб помирає 5 мільйонів дітей.

Міжнародна Організація Праці проголосила 12 червня Міжнародним днем боротьби проти використання дитячої праці.

Україна була однією з перших країн, які ратифікували Конвенцію МОП №182 *"Про заборону й негайні дії щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці"*. Питання протидії використанню дитячої праці став частиною національного законодавства (серед них Закон України "Про охорону дитинства" та Кримінальний кодекс України), і внесений у ряд Національних програм, зокрема Загальнодержавну програму "Національний план щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини" на період до 2016 року.

В українському Кодексі законів про працю чітко прописаний вік, з якого можливо прийняти людину на роботу, - 16 років. Як виключення, законодавство допускає працевлаштування 14- 15-літніх юнаків та дівчат, але тільки лише за згоди одного з батьків або осіб, які їх замінюють. Не зважаючи на це, в Україні, за різними підрахунками, працюють до півмільйона дітей у віці від 9 до 14 років.

За даними Українського інституту соціальних досліджень, в Україні існує наймана

дитяча праця. Більша частина дитячої праці сконцентрована в неформальній економіці. Результати опитування виявили, що велика кількість дітей працює неофіційно, тобто в умовах особистої домовленості з роботодавцем. У такій формі організації праці діти часто трудяться за мізерну плату і на небезпечних роботах, де не дотримуються правила безпеки. Роботодавці користуються тим, що діти майже не скаржаться на недостатню платню за працю і не вимагають покращання умов праці, тому працюючі діти виявляються соціально незахищеними. Здоров'я таких дітей постійно піддається небезпеці, адже некваліфікована праця іноді призводить до фізичного каліцтва, а то й смерті дитини.

Найбільше використовують дитячу працю в Україні в сільському господарстві, нелегальних шахтах і вуглевидобутках, в ресторанному бізнесі (працюють прибиральниками й офіціантами), на базарах (діти торгують із чужими дорослими фруктами, овочами, квітами, продуктами харчування й ширвжитком, підносять важкі клунки). Особливо багато неповнолітніх задіяно в стихійній торгівлі. Діти також наймаються на роботу вантажниками, збирають металобрухт, розповсюджують рекламу, заробляють гроші під час передвиборних кампаній.

Головні причини, що змушують батьків і дітей шукати шляхи збільшення доходів родини за рахунок дитячої праці, - це безробіття, низький рівень заробітної плати та бідність. Проте важливим чинником є ставлення батьків до праці. Одні родини, незважаючи на бідність, не використовують дитячу працю, а навпаки - заохочують дитину до навчання та саморозвитку. Інші - пропонують дитині йти працювати, або навіть насильно примушують її до пошуку грошей (часто і незаконними шляхами). Деякі батьки вважають, що дитина зобов'язана змалечку багато працювати. Така сім'я постійно використовує працю своїх дітей: по догляду за молодшими дітьми, у виснажливій і багатогодинній домашній роботі, на присадибних ділянках, як безплатну робочу силу в своєму приватному бізнесі тощо.

Особливо гострою соціальною проблемою в Україні стало явище працюючих "дітей вулиці". В Україні поняття "діти вулиці" включає і "бездомних" чи "безпритульних" дітей, які не мають певного місця проживання (їх приблизно 50% серед "дітей вулиці"); і "бездоглядних" дітей, тобто тих, які мають певне місце проживання, але не хочуть там проживати через домашнє насильство (їх близько 40% загалу дітей вулиці); і дітей з девіантною поведінкою, які втекли з дому через відхилення у психічному чи особистісному розвитку (такі діти серед дітей вулиці становлять приблизно 10%). Найчастіше діти вулиці миють машини, підносять важкі клунки продавцям на базарах, продають старі речі, збирають та здають пляшки, металобрухт тощо.

Часом праця, до виконання якої примушують дитину, може належати до так званих найгірших форм дитячої праці. Конвенцією МОП №182 "Про заборону і негайні заходи по викорененню найгірших форм дитячої праці", найгіршими формами праці визнано:

- усі форми рабства чи практика, подібна до рабства, а також примусова праця;
- вербування дітей для проституції; виробництва порнографічної продукції чи для порнографічних вистав;
- використання, вербування або пропонування дитини для протиправної діяльності, зокрема, для виробництва та продажу наркотиків;
- роботу, яка за своїм характером та умовами, в яких вона виконується, може завдати шкоди здоров'ю, безпеці чи моральності дітей.

Дитяча праця часто може бути примусовою. Примусовими вважаються всі види робіт чи послуг, які людина змушена виконувати чи надавати під загрозою будь-якого покарання і які вона не виконуватиме чи не надаватиме добровільно. Примусова праця дітей використовується на небезпечних виробництвах, таких як будівництво, чи там, де є контакт із хімікатами. Дітей примусово експлуатують у сільському господарстві, змушують переносити важкі речі, що не відповідає можливостям дитини тощо.

Примус буває головним чинником при залученні дітей до незаконної діяльності: жебрацтва, азартних ігор, поширення наркотиків, торгівлі краденим, а також до проституції. Сексуальна експлуатація дитини при цьому буває сімейним бізнесом, що годують ледь не всю родину. Більшість дітей вулиці проституцією заробляє собі на життя.

Як правило, значна частина цих дітей хворі на венеричні хвороби, в тому числі на ВІЛ/СНІД. Дівчатка також стикаються з проблемами підліткової вагітності.

Сексуальною експлуатацією дітей є використання дітей у виробництві порнографії. За даними Міністерства внутрішніх справ України, порушено сотні кримінальних справ за ознаками ст. 301 ККУ (ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнопредметів). Експерти Інтерполу оцінюють український ринок дитячої порнографії в 100 мільйонів доларів на рік, але ці цифри вважаються заниженими. У більшості випадків дитяча порнопродукція виготовляється злочинними групами, які складаються з осіб із чіткими обов'язками - оператор, який робить зйомку; агент, який вербує дітей; розповсюджувач, який здійснює зв'язки з покупцями; техніки вербування дітей гнучкі, нескладні і добре організовані. Порнографічна продукція продається, в основному, через Інтернеті, кількість сайтів, що містять ці незаконні матеріали, складає близько 12 мільйонів.

Висновок

У своїх екстремальних формах дитяча праця - це поневолення дітей, відрив їх від родин, створення загрози для їхнього життя та здоров'я. Така праця позбавляє дітей можливості навчатися або змушує нести подвійне навантаження: вчитися в школі й водночас працювати. Дитяча праця у гірших своїх проявах позбавляє молоде покоління дитинства, шкодить його фізичному, емоційному й соціальному розвитку. Тому дитячу працю необхідно розглядати як украй негативне соціальне явище з усіх точок зору - медичної, психологічної, соціальної, педагогічної тощо, а також як протиправний вид діяльності, заборонений законодавчо.

При цьому важливо розуміти, яка робота дитини не підпадає під статус "дитячої праці". Так дитячою працею не вважається виконання дітьми й підлітками робіт, які не впливають на їхнє здоров'я й розвиток, а також не перешкоджають отриманню освіти. Це такі види діяльності як:

- участь дітей у виконанні деяких видів легких робіт, наприклад, допомога батькам у родинних і домашніх справах (які не забирають багато часу);
- трудова діяльність підлітків протягом кількох годин до чи після шкільних занять, а також під час канікул, щоб заробити на кишенькові витрати.

Така праця не пригнічує дитину, а навпаки - сприяє підвищенню її самосвідомості та впевненості в собі, водночас даючи можливість зробити внесок у сімейний бюджет та заробити кишенькові гроші.

Практична частина

Мета заняття: вироблення в групи активної життєвої позиції щодо викоренення найгірших форм дитячої праці.

Наша порада

Кімнату, де проходитиме заняття за цією темою, варто оформити цитатами (поданими перед інформаційною частиною чи підібраними самостійно).

Вступне слово

Права дитини на життя, здоров'я, навчання, щастя поки що недостатньо захищені. Сьогодні 250 мільйонів дітей у світі живуть за рахунок важкої праці, жебрацтва, крадіжок. В нашій державі права дітей закріплені в міжнародних та українських документах, але, не зважаючи на це, в Україні, за різними підрахунками, працюють до півмільйона дітей у віці від 9 до 14 років.

Отже, як ви вже зрозуміли, темою нашого сьогоднішнього заняття і буде "Діти на ринку праці". Ми будемо обговорювати не тільки трудову та сексуальну експлуатацію дітей, а й те, чи дійсно можна бути осторонь проблеми жорстокої експлуатації дітей.

Після вступного слова обговоріть з групою графік роботи, а потім запропонуйте прийняти Правила.

Вправа "Найкращий спогад мого дитинства"

Мета: знайомство та створення атмосфери довіри в групі.

Необхідні матеріали: іграшка, нейтральна щодо статі (тобто не машинка чи лялька).

Запропонуйте всім присутнім, які сидять в колі:

У мене в руках чарівна іграшка. Кожен, хто сидить в колі, по черзі бере її в руки, пригадує і розповідає про найкращий епізод свого дитинства.

Потім по чергово всі діляться своїми спогадами, передаючи іграшку по колу.

Підведіть підсумок:

Для більшості людей дитинство - це весела і світла пора життя, коли світ здавався приязним, небо - блакитним та безхмарним, а всі дні - сонячними. Проте не у всіх дітей життя безтурботне і щасливе, є діти, для яких доля виявилася злою мачухою.

Вправа "Монетки"

Мета: допомогти групі зрозуміти та сформулювати свої сподівання від заняття; з'ясувати потреби групи.

Необхідні матеріали: монети та скарбничка.

Зверніться до групи:

- Що конкретно ви хотіли б дізнатися стосовно проблеми використання та експлуатації дітей?

Посередині кімнати покладіть монетки і запропонуйте всім взяти собі певну їх кількість. При цьому присутнім потрібно брати таку кількість монеток, скільки сподівань від заняття вони можуть назвати. Презентуючи свої очікування, діти кидають монети у скарбничку, а ви коротко записуєте сказане на великому аркуші паперу.

Підведіть підсумок вправи:

Зважаючи на всі ваші побажання, у нас буде досить напружене заняття. Та й тему сьогодні ми розглядаємо досить складну й важку. Тому прошу всіх сконцентруватися, щоб з'ясувати для себе всі питання й отримати якомога більше корисної інформації.

Вправа "Чому ми говоримо про це?"

Мета: усвідомлення групою важливості проблеми використання та експлуатації дітей.

Необхідні матеріали: три види папірців різного кольору.

Роздайте всім присутнім у колі кольорові папірці трьох видів і запропонуйте об'єднатися за певними кольорами в три команди. Кожна команда отримує завдання: написати якомога більше причин, чому потрібно знати і говорити про найгірші форми дитячої праці. Для цього команди отримують великі аркуші паперу та маркери.

Після презентацій напрацювань кожної команди проведіть обговорення вражень групи від написаного.

Вкінці з групою обговоріть:

- Які почуття у вас викликала ця вправа?
- Що корисного ви винесли з цієї вправи?

Підведіть підсумки:

Діти не повинні використовуватися та експлуатуватися, адже про це чітко говорять

всі міжнародні й українські закони, які захищають права дітей: це і Конвенція про права дитини, і Закон України "Про охорону дитинства".

Вправа "Любить - не любить"

Мета: через особистий досвід - введення групи в тему заняття.

Попросіть групу почати швидко хаотично пересуватися по кімнаті. Коли ви гукнете: "Лови!", потрібно буде схопити за руки того, хто стоїть найближче. Пари, які утворилися, виконують завдання: розповідають одне одному про те, що подобається їм робити дома по господарству і що не подобається.

Потім в загальному колі по чергово пари розповідають одне про одного: що "любить - не любить" дома робити молода людина, з якою спілкувалися.

У кінці підведіть короткий підсумок:

Дякую всім за цікаву роботу. Отож всім нам доводиться працювати - змалечку ми беремо на себе якусь частину роботи по домашньому господарству. Комуś це подобається, комуś ні, але це корисна праця на благо своєї родини, яку доводиться виконувати всім. Проте наше заняття буде присвячене, як ми вже казали, найгіршим формам дитячої праці.

Вправа "Галерея думок"

Мета: визначення існуючих видів дитячої праці та причин, які примушують дітей працювати.

Роздаткові матеріали: п'ять наборів історії Костика (див. Додаток).

Запропонуйте групі:

Уявіть, що всі ми є атоми, які рухаються хаотично, інколи об'єднуючись у молекули, а потім знову розлітаючись і знову збираючись в іншу молекулу. Давайτε рухатися як незалежні атоми: вільно та хаотично, при цьому обхопивши себе руками. Коли я назву якеś число, зазначена кількість "атомів" має взятися за руки й об'єднатися в "молекулу".

Коли група починає рухатися, ви кажете: "6 атомів в молекулі", "4 атоми в молекулі", "2 атоми в молекулі" і так далі, поки сформуєте п'ять команд.

Кожній команді роздайте історію Костика, великий аркуш паперу та маркери. Поясніть завдання:

Зараз в кожній команді одна особа зачитає історію, а хтось на папері в цей час схематично намалює голову людини. Потім усі члени команди мають записати свої думки від почутого в "бульках", які відходять від голови (як у коміксах). У цих "бульках" потрібно висловити свої почуття, роздуми, відмітити те, що найбільше вразило з прочитаного тексту.

Це - перше завдання. Другим завданням буде: усно кожна команда підготує можливий варіант майбутнього, яке чекає на Костика. Тобто обговоріть і одна особа від команди буде презентувати версію вашої команди: чим для хлопчика може закінчитися прочитана історія.

Після презентації напрацювань усіх п'яти команд проведіть обговорення:

- Чи було комуś складно виконувати це завдання?
- Що корисного ви винесли з цієї вправи?

Підведіть підсумок:

Не маючи освіти та професії, Костик не може розраховувати в житті на працю з достойною платнею. А розповсюджувати наркотики - це порушувати не тільки моральні норми, несучи людям смерть та страшну залежність, але й закони України. Рано чи пізно така кримінальна діяльність обов'язково закінчується в'язницею.

Історія Костика

Батьки Костика мушили поїхати на заробітки за кордон. Йому довелося переїхати жити до старенької бабусі в інший мікрорайон і піти навчатися в нову школу. Костик важко звикав до нового оточення, стосунки з однокласниками не склалися, тому хлопчик потроху став все рідше й рідше відвідувати школу. Він дуже сумував за батьками, особливо за татком, з яким завше міг поділитися своїми почуттями та проблемами.

Костик часто приїжджав у свій мікрорайон, але друзі були зайняті власними справами, тому Костик сам блукав вулицями. Одного разу під час такого блукання він познайомився з Павлом, який також не ходив до школи й зовсім не переймався цим. Він розповів Костику про свого брата-бізнесмена, який теж не любив вчитися, проте зараз у нього дуже гарно йдуть справи: він має свій будинок і круту машину. Павлик запропонував Костику допомагати його братові в бізнесі. Костик погодився. І йому запропонували нескладну роботу кур'єра: потрібно було розносити за вказаними адресами пакети. Гроші невеликі, але на кишенькові витрати вистачало. Раз на тиждень він отримував платню, а бізнесмен передав через Павла, що задоволений його роботою.

До школи Костик перестав ходити зовсім - йому подобалося його нове життя. Він навіть мріяв, що зможе назбирати грошей, і коли татко з мамою приїдуть, вони будуть пишатися своїм підприємливим сином. Що він розносить і кому - Костик якось не задумувався. Але одного разу, коли Костик, як завжди, приніс конверт за вказаною адресою, він не відразу впізнав чоловіка, якому приніс пакет. Той був схожий на дуже хвору людину, блідий, з тремтливими руками. Його очі блукали, він дивився наче б то крізь Костика. Хлопець злякався і відступив на кілька кроків від дверей. Але чоловік рвучко підбіг до нього, вхопив з його рук пакет, якимось різким рухом надірвав його. З пакету посипалися маленькі пакуночки з білим порошком. "Мабуть, це ліки для хворих," - подумав Костик...

Вправа "Ось моя позиція"

Мета: навчити групу визначати найгірші форми дитячої праці.

Необхідні матеріали: Три аркуші паперу, на яких написано: "ТАК", "НІ", "НЕ ЗНАЮ".

Прикріпіть аркуші в різних кутках кімнати. Запропонуйте групі:

Зараз я буду зачитувати види робіт (див. Додаток), які можуть виконувати діти, а ви маєте визначитися - відноситься робота до найгірших форм дитячої праці чи ні. Для цього необхідно швидко стати біля того напису, що відображає вашу точку зору від отриманої інформації, тобто: ті, що погоджуються, прямуйте до плакату "ТАК"; ті, що не погоджуються - до плакату "НІ"; а, відповідно, ті, що не визначилися, вибирайте плакат "НЕ ЗНАЮ".

Після кожного твердження попросіть бажаючих пояснити, чому вони вибрали ту чи іншу позицію. Можете самі надати інформацію. Поясніть, що ті, хто бажають, можуть тепер змінити свою позицію. Потім переходьте до наступного твердження. Вправу проводьте в темні, не відволікайтеся на довгі обговорення.

Підсумовуючи, запропонуйте групі перейти до наступної вправи і чітко з'ясувати: де дитина просто допомагає чи працює, а де використовують її особисто чи її працю.

Твердження:

1. Дитина допомагає батькам мити вдома посуд
2. Батьки виганяють дитину жебрати
3. Діти разом з батьком миють машину
4. Підліток виконує доручення хазяїна ресторану протягом цілого дня за їжу та дрібні кишенькові гроші
5. Діти під контролем наглядача працюють в нелегальних шахтах
6. Дитина садить квіти у садку і пореється в своєму городі
7. Дитину примушують займатися наданням сексуальних послуг
8. Підлітки у вільний від навчання час продають газети та журнали
9. Дитину примушують позувати для порнографічного альбому
10. Підліток працює на ринку вантажником, сподіваючись хоч на будь-який заробіток
11. Діти готують обід, чекаючи з роботи батьків
12. Неповнолітні брат і сестра працюють на базарі на хазяїна, продаючи, що він скаже, без оформлення належних документів
13. Батько примушує дитину йти заробляти гроші йому на горілку і не звертає увагу на те, що дитині потрібно ходити до школи
14. Дитина в селі цілий день примусово працює на сільськогосподарських роботах
15. На канікулах старшокласник працює в кафе по чотири години на добу
16. Підлітка примушують бути наркокур'єром
17. Брат з сестрою разом з бабусею продають на базарі молоко і сметану від власної корови
18. Діти підносять важкі клунки продавцям на базарах
19. Діти миють машини всім бажаючим
20. Дитина доглядає за хворою матір'ю
21. Діти вулиці збирають та здають пляшки

Вправа "Визначаємо разом!"

Мета: використовуючи інформацію попередньої вправи, провести визначення дитячої праці.

Запропонуйте групі:

Спираючись на приклади з попередньої вправи, давайте спробуємо колективно визначити: 1) існуючі види дитячої праці; 2) причини, які штовхають дітей працювати.

Відповіді групи записуйте у дві колонки на великому аркуші паперу чи на дошці. По ходу вправи доповнюйте та деталізуйте перелік, запропонований групою.

Далі проведіть коротку дискусію:

- Як би ви визначили поняття "дитяча праця"?
- Коли ми можемо сказати, що дитина просто допомагає старшим чи заробляє гроші, а коли - що мова йде про використання дитячої праці?

Підведіть проміжний підсумок і дайте групі чіткі визначення поняття "дитяча праця":

Поняття дитячої праці є досить містким. Це оплачувана чи неоплачувана робота або діяльність, що в психологічному, фізичному, соціальному або моральному планах пов'язана з небезпекою для дитини чи заподіянням шкоди дитині; праця, яка позбавляє дітей можливості навчатися в школі або змушує дитину, окрім шкільних занять та домашніх обов'язків, завантажувати себе додатковою роботою, що виконується в інших місцях; праця, яка закріпачує дитину та відриває її від сім'ї. А також ті види праці, виконання яких заборонене міжнародним та національним законодавством як небезпечне і шкідливе для дитини.

Дитяча праця часто може бути примусовою. Примусовими вважаються всі види робіт чи послуг, які дитина змушена виконувати чи надавати під загрозою будь-якого покарання і які вона не виконуватиме і не надаватиме добровільно. Часом праця, до виконання якої примушують дитину, може належати до так званих найгірших форм дитячої праці.

Проведіть дискусію:

- Які форми дитячої праці можна віднести до найгірших?
- Як ми можемо це визначити?

На завершення дайте групі чіткі визначення поняття "найгірші форми дитячої праці":

До найгірших форм дитячої праці відносяться, найперше, всі форми рабства та робота, яка за своїм характером та умовами може зашкодити здоров'ю, безпеці чи моральності дітей. Окрім того, це використання дітей для проституції, у виробництві порнографічної продукції; для заняття протиправною діяльністю, в тому числі залучення до виробництва та продажу наркотиків.

Поясніть групі, що таке дитяча проституція - та дитяча порнографія:

Дитяча проституція - це використання дитини у сексуальних діях, за що дитина отримує платню чи іншу винагороду. Цей злочин існує тільки тому, що існує попит, тобто є люди, які шукають дітей для сексуальних утіх і готові заплатити за це гроші. Допоки будуть такі люди, які самі чи з допомогою звідників та сутенерів цим займаються, допоки й буде існувати таке страшне явище як дитяча проституція.

Дитяча порнографія - це фотографії, негативи, слайди, журнали, книги, малюнки, фільми, відеозаписи, комп'ютерна інформація і таке інше, де демонструються з сексуальними намірами оголені діти чи діти, що беруть участь у сексуальних діях.

Вкінці проведіть короткий зворотній зв'язок з групою:

- Для чого нам потрібно знати ці визначення?
- Що вам особисто дають ці знання?

Вправа "Ті, хто сприяли поневоленню"

Мета: сприяти формуванню активної життєвої позиції у всіх присутніх; допомогти усвідомити, що наша байдужість та бездіяльність є мовчазним сприянням діяльності тих, хто злочинно використовує дітей.

Необхідні матеріали: три примірники історії про хлопчика Тарасика (див. Додаток).

Допоможіть створенню трьох команд. Потім роздайте кожній команді історію про хлопчика, великі аркуші паперу та маркери.

Окресліть завдання:

Намалюйте людей, чия байдужість призвела до поневолення Тарасика, та напишіть, які їхні дії могли б змінити становище дитини.

Після презентацій роботи команд проведіть обговорення:

- Які почуття виникали у вас під час проведення вправи?
- Чи можна вважати бездіяльність і байдужість у даному життєвому випадку синонімами негативного вчинку?
- Чи зустрічалися у вашому житті люди, які за красивими словами і обіцянками ховали свої недобрі наміри?
- Що корисного ви винесли з цієї вправи?

ДОДАТОК**Історія Тарасика**

"Який чудовий ранок" - подумав Тарасик, збираючись з батьками на дачу. Сідаючи в машину, він глянув у вікно, посміхнувся. Поїхали! Щойно виїхали за місто, батько додав швидкості...

Розтуливши очі, Тарасик довго не міг зрозуміти де він. Страшенно боліла голова, всі спогади сплуталися. В думках пролітали, як кадри з фільму жахів, спогади про аварію, скрип гальм, крик мами. Потім йому повідомили, що його батьки загинули.

Повернувшись з лікарні додому з соціальним працівником, Тарасик дізнався, що тепер його опікунами будуть двоюрідний дядько з дружиною. Спочатку все було добре: його не кривдили, і Тарасик сподівався, що знайшов нову сім'ю. Та потім, коли вони всі переїхали в квартиру Тарасика, йому не приділяли уваги, турбуючись лише за своїх дітей. А одного дня він почув, що йому не місце в цьому домі.

Розгублений Тарасик вийшов на вулицю й опинився сам на сам у чужому невідомому світі. Ночувати в під'їздах було холодно, але принаймні не так страшно, як на вулиці. Знайомі та друзі при зустрічі ніби не впізнавали його, чи то соромлячись, чи просто з байдужості. Цілими днями він блукав вулицями в пошуках їжі, але мало що знаходив: просити соромився, красти не вмів, лізти у смітник було огидно. Одного дня до нього підійшов міліціонер і силою відвів до будинку, який називався притулком. Нарешті він зміг по-справжньому поїсти. Дні в притулку були найкращим спогадом його подальшого життя.

Проте скоро його повідомили, що переводять в інтернат для сиріт. В інтернаті Тарасик не зміг прижитися і знову втік на вулицю. Там він опинився в компанії таких як він покинутих дітей. Багато з них нюхали клей та вживали наркотики.

Якось один із хлопців запропонував йому піти на роботу до одного підприємця, що має підпільні цехи, де працюють діти. Обіцяють платити 200 грн. на місяць. Тарасик без вагань погодився. Його з іншими хлопчиками посадили в старенькій мікроавтобус без вікон і повезли невідомо куди. По приїзді дітей поселили в якомусь велетенському бетонному сараї, де вони мали спати на гнилій соломі, застеленій брудними ряднами. Товстий суворий чоловік пояснив, що тепер вони житимуть отут, цілий день працюватимуть на заводі, годувати їх будуть зранку та ввечері, але ніяких грошей вони не отримуватимуть, бо їхнє перебування коштує дорожче, ніж вони можуть заробити. Кілька хлопців сказали, що не згодні з такими умовами, за що їх жорстоко побили, в науку іншим. Через два дні один з побитих помер. Оскільки навколо сараю бігали злі собаки, про втечу не могло бути й мови...

Рухлива гра "Ураган"

Мета: через рух зняти напругу, що виникла від проведення попередньої вправи; енергетична зарядка групи на активні дії у напрямку боротьби за права дітей.

Запропонуйте групі:

Коли я вигукну "Ураган!" - всі ви повинні перебігти та сісти на інший стілець з протилежного боку кола".

Повторіть декілька разів. У кінці всі зустрічаються в колі і беруть одне одного за руки. У кінці запитайте групу, чого їх навчила ця гра, виходячи з мети заняття.

Підведіть підсумок відповідям учасників та учасниць:

Якщо інших дітей фізично чи сексуально експлуатують у нашій країні чи в інших, то це торкається нас всіх. Всі ми тоді є незахищеними. Тому будемо разом боротися за права дітей!

Вправа "Я зможу зробити цей світ кращим"

Мета: надання інформації про можливості певних державних і недержавних структур, у функції яких входить захист дітей; формування у кожного і кожної свідомої позиції щодо протидії найгіршим формам дитячої праці.

Допоможіть групі сформувати дві команди, які сідають у два кола: перша команда займає місця в центрі кімнати, друга - навколо першої.

Зверніться до групи:

Маємо дві команди, кожна з яких буде виконувати своє завдання. Перша команда буде обговорювати: хто і як міг би допомогти Тарасику (*див. Додаток до попередньої вправи*). Назви організацій та посади осіб, до яких команда звернулася б по допомогу, бажано називати повністю. Друга команда слухає мовчки, проте її члени фіксують на папері всі непослідовні (неправильні, нелогічні, неповні тощо), на їх думку, пропозиції першої команди. Потім команди міняються місцями.

Після того, як обидві команди побували в колі, вони сідають одна проти другої і по черзі аналізують роботу одна одної. Висловлюючи свої думки, члени команд пропонують власне бачення вирішення проблеми. Ви також можете взяти участь в обговоренні, надаючи необхідну інформацію та роз'яснення ситуації.

На завершення проведіть обговорення в колі:

- Які види діяльності ви вважаєте найбільш доцільними для надання допомоги дитині-жертві?
- Які з названих організацій найбільше можуть допомогти дітям і чому?
- Хто з вас чув про діяльність громадських чи благодійних організацій, які допомагають дітям?
- Хто знає що таке гарячі лінії?
- Хто знає номери гарячих ліній для дітей?

Підведіть підсумок:

Отже, для протидії найгіршим формам дитячої праці ми можемо спиратися на своє бажання допомогти, але об'єднані зусилля різних структур, як державних, так і недержавних, допоможуть краще захистити дітей і надати допомогу потерпілим.

У кінці бажано роздати дітям перелік організацій та осіб до яких дитина може звернутися по допомогу. Це також може бути спеціальний плакат зі списком організацій та установ.

Вправа "Скажемо "НІ" найгіршим формам дитячої праці в Україні!"

Мета: закріплення отриманих знань та посилення позиції щодо необхідності викоренення найгірших форм дитячої праці.

Необхідні матеріали: різнокольоровий папір та підібрані вирізки з журналів для колажу.

Знову сформууйте декілька команд. Зверніться до групи:

Зараз кожна команда матиме змогу творчо висловити своє ставлення до найгірших форм дитячої праці, а саме: намалювати плакат чи малюнок, створити колаж, написати вірш тощо. Для цього ви можете скористатися необхідними матеріалами, які вже підготовлено для роботи і які лежать на окремому столі (аркуші ватману, олівці, маркери, різнокольоровий папір та підібрані вирізки з журналів).

По закінченні вправи творчий доробок команд презентується у великому колі.

У кінці подякуйте всім присутнім. Малюнки, плакати та інший доробок груп використайте для створення постійно діючої виставки в школи "НІ - найгіршим формам дитячої праці!"

Вправа "Монети-2"

Мета: зворотній зв'язок із групою та підведення підсумків заняття.

Необхідні матеріали: монети, скарбничка.

Монети зі скарбнички знову викладаються на підлогу.

Зверніться до групи:

Зараз по чергово можете взяти стільки монет, скільки ваших сподівань від тренінгу здійснилося.

Потім по колу група проговорює свої враження від заняття.

На завершення подякуйте всім присутнім за роботу й побажайте активно протидіяти найгіршим формам дитячої праці.

Торгівля людьми і дітьми зокрема - найгірший злочин сьогодення

4

Торгівля людьми і дітьми зокрема - найгірший злочин сьогодення

Торгівля людьми і дітьми зокрема - найгірший злочин сьогодення

*Торгівля дітьми карається позбавленням волі
на строк від п'яти до п'ятнадцяти років
ст. 149, Кримінальний кодекс України*

*"Рятуючи одну людину - рятуєш цілий світ"
вислів з фільму "Список Шиндлера"*

Інформаційна частина

Зараз, на початку ХХІ століття, для багатьох людей здається неймовірним, що проблема торгівлі людьми і дітьми зокрема є такою актуальною, а явище таким поширеним. Торгівля людьми перетворює на жахливу трагедію життя мільйонів людей, які втрачають свободу, фізичне і психічне здоров'я, а іноді й життя, гублять сімейні і суспільні зв'язки, надію на матеріальний добробут і краще майбутнє, втрачають віру у високе призначення людини, перетворюючись на живий товар.

Торгівля людьми є третім найприбутковішим злочином у всьому світі після контрабанди наркотиків та зброї (Звіт ООН). За даними ООН, людей продають у рабство в 127 країнах світу. Понад 8 млн. дітей на нашій планеті залучені до найгірших форм праці.

Чому люди з нашої країни їдуть працювати за кордон

Україна є місцем походження потерпілих від трудової та сексуальної експлуатації. Найпоширенішими країнами призначення для жінок з України є: Росія, Чехія, Туреччина, Іспанія, Італія, Греція, Кіпр, Сербія, Німеччина, Об'єднані Арабські Емірати, Сирія, Голландія, Боснія та Герцоговина. Чоловіки найбільше експлуатуються в Росії, Чехії, Польщі, Іспанії, Португалії.

Головні чинники цієї проблеми, яка носить глобальний масштаб, - це недостатній рівень соціально-економічного розвитку нашої країни та низький рівень оплати праці у порівнянні з високорозвиненими країнами.

Торгівля дітьми

Міжнародна спільнота відзначає, що в більшості саме жінки і діти стають об'єктом торгівлі. Особливо загрозливіших масштабів набуває торгівля дітьми. За даними Міжнародної організації праці та ЮНІСЕФ до цього різновиду нелегального бізнесу щорічно залучено 1,2 мільйони дітей, які зазнають трудової та сексуальної експлуатації. Офіційний представник Центру ООН по міжнародному попередженню злочинності Крістіна Кангаспунта навела страшні цифри: половина жертв работоргівлі - це діти.

Невідома кількість дітей з України, які потрапили в тенета работоргівців. Їх використовують з метою сексуальної експлуатації, як дешеву робочу силу, як наркокур'єрів, примушують до жебракування.

Хто такі торгівці людьми

Торгівлю людьми і дітьми зокрема займаються торгівці людьми. Ця група злочинців включає вербувальників, перевізників, а також тих, хто купує живий товар і нещадно його експлуатує. Вербуванням займаються особи, які обманюють людей, надаючи їм недостовірну, брехливу інформацію про умови роботи, платню тощо. Вони їдуть у містечка й сільську місцевість, вербують безробітних чоловіків, які активно шукають заробітку, дітей-сиріт, дівчат ризикованої поведінки, пропонуючи всім їм гарні заробітки. Обіцяючи цікаве життя, навчання і роботу в Західній Європі, Росії, США та інших країнах, вербувальники заманюють молодь не тільки з бідних, але й з цілком благополучних родин. Ці кримінальні акти можуть здійснюватися різними за віком, статтю, соціальним станом особами. Проте навіть знайомі, друзі, родичі й сусіди можуть стати вербувальниками. Вербувальники "полюють" на свою майбутню здобич, встановлюючи контакти через спільних знайомих, родичів, сусідів. Втираючись у довіру, вербувальники "входять" в тяжке матеріальне становище людини, і розповідають, що вони нібито знають когось за кордоном, хто може допомогти у даній ситуації. Оскільки людям дуже хочеться вірити, що їм усміхнулося щастя, що когось, можливо, й обманюють, а їм просто повезло, вони купуються на відверту брехню. Коли ж потенційні жертви із жалем повідомляють, що не мають грошей на квиток, закордонний паспорт і візу, вербувальники їм з готовністю позичають необхідні кошти (за умови повернення їх із зарплатні за кордоном), а також допомагають швидко оформити документи. При цьому вербувальники завжди наполягають, що рішення потрібно приймати швидко, бо можна втратити свій шанс. А коли часу обмаль, людина легше робить помилки, особливо, якщо немає з ким порадитися.

Вербуванням часто займаються спеціально створені нелегальні фірми (фірми-одноденки) або, навіть, легальні фірми з працевлаштування, модельні, шлюбні та туристичні агенції. Є й напівлегальні агенції з працевлаштування за кордоном.

Через корумпованих представників державних структур терміново оформляються закордонні паспорти (для потенційних жертв), здійснюється прикриття діючих злочинних груп та нелегальних фірм із "працевлаштування за кордоном", допомагають злочинцям уникнути покарання тощо.

Вербувальники використовують різні шляхи поширення інформації. Широко залучаються ЗМІ: в будь-якій газеті можна знайти рекламні пропозиції, які обіцяють різні види працевлаштування за кордоном. Брехливі пропозиції подаються в різноманітних оголошеннях, які розповсюджують на вулицях, розвішують на дошках об'яв, парканах чи стовпах тощо. Для вербування активно використовується Інтернет, який може бути особливо небезпечним для дітей, якщо вони "блукають" у його лабіринтах без належного контролю з боку дорослих.

Інтернет допомагає людям встановлювати між собою контакти -- і це добре. Але всесвітня мережа може використовуватись і для реклами посередників, для демонстрації жінок і дівчат на продаж у якості наречених. Вербувальники розгорнули організоване постачання жінок з України чоловікам в інші країни світу. Проте виходячи за кордон, наші жінки й дівчата можуть потрапити у повну залежність від чоловіка. Проти них чиниться насильство, обмежуються їхні права і свободи, їх примусово використовують для сексуальних забаганок чоловіка. Мають місце факти, коли чоловік виступає сутенером і змушує жінку стати повією; або використовує її для народження дитини (після чого розлучається і висилає жінку додому чи продає), примушує працювати у власному приватному бізнесі чи використовує як безплатну служницю.

Спираючись на дівочі мрії про "гарне закордонне життя", про заміжжя з багатим іноземцем, яке може розв'язати всі проблеми, вербувальники іноді обманом віддають українських дівчат та жінок заміж у малодоступні місця різних країн, де немає цивілізації і побутових умов, де жінки хворіють або швидко вмирають через тяжку

працю. Тому мрії про "закордонного принца" часто закінчуються повним обманом, коли дівчата потрапляють у сексуальне рабство, поповнюючи борделі різних куточків світу.

Опитування, проведені в Україні, засвідчують недостатність знань про реальні умови життя за кордоном, про ризики нелегальної міграції та працевлаштування, про шляхи вербування людей. Тому найперше необхідно поінформувати людей, а особливо молодь, про можливі шляхи потрапляння в рабство. Вчасно надана інформація може застерегти й захистити людину, підказати, куди можна звернутися за порадою та по допомогу.

Наслідки торгівлі людьми та вимушеної трудової міграції для держави й суспільства

Масовий виїзд населення за кордон спричиняє в Україні загострення економічної ситуації через відплив робочої сили. Страждає все суспільство - збільшується кількість кинутих напризволяще дітей, зростає підліткова злочинність, відбувається падіння моральних засад в країні.

Потерпілі від торгівлі людьми (яким вдалося повернутися в Україну) потребують допомоги: медичної, психологічної, матеріальної, юридичної тощо. Все це вимагає значного державного фінансування.

Наслідки для потерпілих від торгівлі людьми

Втрата здоров'я: різноманітні фізичні травми, тяжкі хронічні захворювання, зараження хворобами, які передаються статевим шляхом, каліцтво; смерть.

Страждає й психічне здоров'я: втрата самоповаги, почуття безвиході, безнадії, відсутність інтересу до життя, підірвана нервова система, стрес, алкогольна чи наркотична залежність, постійні думки про життя в рабстві, нічні кошмари.

Поглиблення фінансових проблем: потрібно віддавати борги за дорогу, витрачати гроші на лікування.

Втрата роботи, неможливість знайти гідне місце праці (часто через втрачене здоров'я).

Неприйняття та осуд оточення й родини; втрата сім'ї.

Наслідки для сімей потерпілих від торгівлі людьми:

- розпад сімейних зв'язків;
- фінансові витрати (потрібно віддавати позичені гроші);
- дитяча бездоглядність.

Міжнародна спільнота у боротьбі проти торгівлі людьми

Боротьба проти торгівлі людьми розпочалася ще в кінці дев'ятнадцятого століття, коли держави світу почали об'єднувати свої зусилля для протидії цьому злу. Предметом занепокоєння міжнародної громадськості була тоді торгівля жінками, а втягування їх у проституцію стало характерним для більшості країн світу. В 1899 році в Лондоні відбувся міжнародний Конгрес з питань боротьби з торгівлею жінками, пов'язаної з проституцією. Пізніше, у 1904 році, в Парижі більшість держав Європи підписали Міжнародну угоду про боротьбу з торгівлею білими рабнями. Термін "біле рабство" виник тому, що в той час особливу увагу приділяли жінкам із Великої Британії, яких змушували займатися проституцією в країнах континентальної Європи. Результатом наступного етапу розвитку співробітництва держав у протидії торгівлі людьми стали Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею білими рабнями від 4 травня 1910 року та Міжнародна конвенція про заборону торгівлі жінками й дітьми від 30 грудня 1921 року.

У 1927 році міжнародна організація, яка тоді об'єднувала країни світу - Ліга Націй, прийняла Конвенцію про заборону рабства. Ця Конвенція була прийнята з метою запобігання переростанню примусової праці в умови, подібні до рабства, і стала першим значним міжнародним документом стосовно торгівлі людьми. В її тексті було дано чітке визначення поняття рабства та работоргівлі.

1930 року Генеральною конференцією Міжнародної Організації Праці (МОП) прийнята Конвенція про примусову чи обов'язкову працю, яка зобов'язує всіх членів МОП скасувати застосування примусової чи обов'язкової праці. У трактуванні цього документу термін примусова чи обов'язкова праця означає будь-яку роботу чи службу,

до якої ту чи іншу особу змушують під загрозою певного покарання і для якої ця особа не запропонувала добровільно своїх послуг.

Наступним кроком стало ухвалення в 1933 році Міжнародної Конвенції про заборону торгівлі неповнолітніми жінками.

У 1948 році була створена нове міжнародне співтовариство - Організація Об'єднаних Націй. Вже 1949 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію про заборону торгівлі людьми та експлуатації проституції, в якій значно розширене коло дій, які держави домовилися вважати злочинними у сферах торгівлі людьми та сексуальної експлуатації.

Оскільки ООН взяла на себе всі обов'язки та функції Ліги Націй щодо виконання Конвенції про заборону рабства, то в 1953 році вона прийняла Протокол про внесення поправок до Конвенції про заборону рабства.

Важливим кроком у протидії торгівлі людьми (зокрема жінками) стало прийняття в 1979 році Конвенції ООН про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок. Шоста стаття цієї Конвенції вимагає від держав прийняття та виконання відповідних законів, які сприятимуть припиненню всіх форм торгівлі жінками.

У 1997 році в м. Гаага (Нідерланди) відбулася Європейська Міністерська конференція, що проходила під керівництвом Європейської Співдружності. Там було ухвалено Гаазьку Міністерську декларацію європейських рекомендацій стосовно ефективних заходів щодо запобігання та боротьби з торгівлею жінками з метою сексуальної експлуатації.

Нарешті значним кроком у міжнародній правовій практиці стала Палермська Конвенція ООН (2000 р.) та протоколи, що її доповнюють. Стаття третя Протоколу про запобігання і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, містить нове чітке визначення поняття "торгівлі людьми".

Важливу роль у боротьбі з торгівлею людьми і дітьми відіграє взаємодія між правоохоронними органами зарубіжних країн та міжнародними організаціями Інтерпол та Європол. Особливо важлива роль Інтерполу, який допомагає країнам обмінюватися інформацією про переміщення та діяльність осіб, які займаються торгівлею людьми.

Як проти торгівлі людьми бореться наша держава

Україна бере активну участь у протидії торгівлі людьми і дітьми зокрема, і повністю приєдналась до міжнародних документів, спрямованих на боротьбу з цим страшним лихом. Нашою державою також введено необхідні зміни до українського законодавства. Так у 1998 році прийнято доповнення до Кримінального кодексу про встановлення кримінальної відповідальності за торгівлю людьми, а в 2001 році парламент країни прийняв новий Кримінальний Кодекс України, що містить статтю 149 "Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини".

У 2004 році Україна ратифікувала Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності (так звану Палермську Конвенцію 2000) та Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію. Ратифікація Україною Палермської Конвенції ООН стала важливим кроком на шляху об'єднання зусиль нашої держави зі світовим співтовариством у боротьбі з торгівлею людьми та іншими видами міжнародної організованої злочинності. Оскільки існувала невідповідність окремих норм національного законодавства міжнародним стандартам та положенням Палермської Конвенції ООН, наступними кроками стало реформування національного законодавства. 3 лютого 2006 року Президент України підписав Закон "Про внесення змін у Кримінальний кодекс України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми й залучення в заняття проституцією", прийнятий Верховною Радою 12 січня 2006 року, а твже 13 січня 2006 року Парламент України прийняв зміни до Статті 149 ККУ "Боротьба з торгівлею людьми". Таким чином законодавство України було приведено у відповідність до норм, встановлених Палермським Протоколом, а також було доповнено статтею стосовно торгівлі людьми в межах країни.

Практика довела необхідність створення в рамках правоохоронних органів окремих структур, які б займалися подоланням проблеми торгівлі людьми. На сьогодні в Україні

з метою протидії торгівлі людьми створено спеціалізований підрозділ Міністерства внутрішніх справ - Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, а в усіх областях - відповідні управління боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми при ГУ МВС України.

Українські громадські організації в боротьбі проти торгівлі людьми

Особливо велике значення у запобіганні та протидії торгівлі людьми мають українські громадські організації, які в різних областях України працюють у напрямку протидії торгівлі людьми. Вони проводять політику лобіювання, спрямовану на вдосконалення законодавства та прискорення змін у державній політиці і практиці щодо протидії торгівлі людьми; широку інформаційно-роз'яснювальну роботу серед молоді; створюють Телефони довіри та притулки для потерпілих.; надають різні види допомоги потерпілим від торгівлі людьми: психологічну, юридичну, допомога у працевлаштуванні чи відкритті власного малого бізнесу тощо.

Підсумок

Конвенція ООН про права дитини зобов'язує країни, які її ратифікували, вживати заходів, спрямованих на забезпечення та захист прав дітей. Проте діти всього світу, і нашої країни зокрема, мають значний ризик стати жертвами торгівлі. Саме тому діти та молодь не можуть бути осторонь проблеми торгівлі людьми, що стосується також і дітей. Профілактика та протидія торгівлі дітьми включає в себе різну діяльність, в тому числі необхідність навчати дітей та молодь, як уникнути ризику стати жертвами торгівців людьми, а також формувати свідомість та почуття відповідальності у населення щодо захисту потенційних жертв (і, особливо, дітей) від торгівців людьми.

Практична частина

Мета заняття: розкриття явища торгівлі людьми і дітьми зокрема, причин його виникнення, а також шляхів запобігання та протидії цьому злочину.

Наша порада

Кімнату, де проходитиме заняття за цією темою, варто оформити цитатами (поданими перед інформаційною частиною чи підібраними самостійно).

Вступне слово

Зараз, на початку XXI століття, для багатьох людей здається неймовірним, що проблема торгівлі людьми, зокрема дітьми, є такою актуальною, а явище таким поширеним. Проте кожен рік сотні тисяч людей стають об'єктом торгівлі, в тому числі діти. За даними ЮНІСЕФ, до цього різновиду нелегального бізнесу щорічно залучено 1,2 мільйони дітей, які зазнають трудової та сексуальної експлуатації.

Україна визнана країною постачання, тобто територією, звідки людей (серед них і дітей) вивозять до інших країн, де їх продають, експлуатують і використовують як річ.

Маємо захистити себе від торгівців людьми, тому темою нашого тренінгу буде: "Торгівля людьми і дітьми зокрема - найгірший злочин сьогодення".

Після вступного слова обговоріть з групою графік роботи, а потім запропонуйте прийняти правила.

Вправа "Моя мрія"

Мета: познайомитися, підкреслити свою індивідуальність; зняти напругу в групі.

Усім присутнім пропонується по колу назвати своє ім'я та країну, в якій хотілося б певний час пожити. Запитайте, чому обрано саме цю країну.

У кінці подякуйте групі й підведіть маленький підсумок:

Дякую всім за цікаві розповіді. Добре, що ви такі мрійники - хочете побачити світ,

помандрувати, пожити, попрацювати чи повчитися в іншій країні. Проте це може стати бідою, коли людина там знаходиться в рабстві: під примусом, потерпаючи від насильства або наражаючись на небезпеку.

Вправа "Дорога"

Мета: допомогти присутнім зрозуміти та сформулювати свої сподівання від заняття; з'ясувати потреби групи.

Необхідні матеріали: стікери у вигляді великих дорожніх камінців (імітація бруківки).

На великому аркуші заздалегідь малюється дорога. Всі присутні отримують по два маленькі клейкі папірці (стікери) у вигляді великих дорожніх камінців. Запропонуйте групі на них записати відповідь на запитання:

Що ви хочете дізнатися з теми торгівлі людьми і дітьми зокрема? Які знання вам потрібні, щоб уберегтися від торгівців людьми?

Озвучуючи свої сподівання, присутні "викладають дорогу" заповненими стікерами, щоб краще було йти до мети заняття.

Підведіть підсумок вправи:

Ви можете отримати відповідь і дізнатися про щось важливе для вас тільки тоді, коли будете запитувати про те, що вас хвилює. Тож будемо пам'ятати, що інформація - наш найбільший захист та оборона.

Вправа "Потрібно говорити про це!"

Мета: усвідомлення групою важливості проблеми торгівлі людьми і дітьми зокрема.

Необхідні матеріали: три види папірців, що вирізані у вигляді круга, квадрата та зірки.

Роздайте усім присутнім у колі папірці трьох видів і попросіть їх об'єднатися за певними геометричними фігурами в три команди. Кожна команда отримує великі аркуші паперу та маркери. Завдання: написати якомога більше причин стосовно того, чому потрібно знати і говорити про торгівлю людьми й дітьми зокрема.

Після презентацій напрацювань кожної команди запропонуйте провести між учасниками й учасницями групи обмін враженнями від написаного.

У кінці запитайте у присутніх:

- Які почуття у вас викликала ця вправа?
- Що корисного ви винесли з цієї вправи?

Вправа "Рабство - це..."

Мета: допомогти групі дати визначення поняттю "рабство".

Необхідні матеріали: написаний на великому аркуші паперу витяг з Додаткової Конвенції про скасування рабства, работоргівлі, її інститутів та звичаїв, подібних із рабством від 7 вересня 1956р.

Запропонуйте бажаним висловитися: які асоціації викликає слово "рабство". Відповіді групи записуються на великому аркуші паперу.

Після того, як група закінчила роботу, повісьте заздалегідь підготовлений витяг з Додаткової Конвенції про скасування рабства, і зачитайте визначення поняття рабства в міжнародних документах (див. інформацію в глосарію посібника).

Проведіть коротке обговорення:

- Які почуття у вас викликало записане?
- Яку користь ви отримали від вправи?

Вправа "Їхати - не їхати..."

Мета: закріплення вмінь розпізнавання та протидії різним методам вербування.

Необхідні матеріали: шість карток, на кожній з яких зазначено певну роль.

Зверніться до групи:

Ми знайомимося з різними людьми, товаришуємо з ними, довіряємо їм. Проте, наскільки ми буваємо обачними, довіряючи іншим при вирішенні важливих питань, які торкаються нашого життя та здоров'я? Чи не надто ми буваємо легковірними, коли не радимося з батьками чи досвідченими людьми, а покладаємося на випадкових друзів та знайомих?

Далі групі пропонується така ситуація:

Майя, Світлана, Катя й Настя - подружки. Вони дружать з першого класу, а з Лізою вони знайомі не так давно. Вона старша за них на пару років і здається їм, 15-літнім юнкам, зовсім дорослою. Саме Ліза познайомила дівчат зі своїм другом Олексієм - впевненим, розумним, веселим хлопцем, який стильно одягається і має "круту" машину. Олексій одразу всім сподобався, але він по-особливому ніжно ставився до Майї. Вони почали зустрічатися, а через деякий час Майя радісно повідомила своїм подругам, що Олексій запропонував їй поїхати разом з ним до Німеччини, - він начебто знайомий із власником теплиці, а тому потрібні робітниця для догляду за квітами протягом літа. Олексій каже, що в такий спосіб можна гарно заробити: "вистачить і на модний одяг, і на майбутнє навчання в коледжі".

Оберіть шість осіб, роздайте їм картки, на яких зазначено певну роль:

Шість карток на який вказана певна роль:

1. Майя - дівчина з малозабезпеченої сім'ї, хоче заробити за кордоном на літніх канікулах гроші на навчання і на модний одяг. Закохана в Олексія й в усьому йому довіряє.
2. Катя - подруга Майї, яка категорично проти поїздки за кордон.
3. Світлана - подруга Майї, яка вважає, що було б добре поїхати, заробити грошей та отримати нові враження.
4. Настя - подруга Майї, яка сама не знає чому, але не довіряє Олексію, хоч поїздку за кордон вважає вигідною.
5. Ліза - нова знайома Майї, яка намагається умовити її поїхати за кордон, бо вона отримає за це винагороду.
6. Олексій - хлопець, що заробляє гроші торгівлею дівчатами.

Дайте присутнім певний час на підготовку. А потім група переглядає сценку. По закінченні проведіть вихід з ролей. Для цього запитайте в усіх шістьох дійових осіб:

- Які ваші враження від гри? Що ви відчували, коли грали свої ролі?
- А як би ви вчинили на місці свого героя/свої героїні?

Потім запропонуйте "акторам" вийти з ролі і стати самими собою.

У кінці проведіть колективне обговорення:

- Які почуття у вас виникли під час проведення вправи?
- Що б ви порадили нашим дійовим особам?

Вправа "Реальні історії"

Мета: навчитися розпізнавати справжні наміри так званих "доброзичливців", а насправді - торгівців людьми; формувати навички поведінки, направленої на попередження потрапляння в рабство.

Необхідні матеріали: картки з описом життєвих ситуацій (див. Додаток).

Усіх присутніх об'єднайте в чотири команди. Роздайте кожній команді свою історію (див. Додаток). Завдання:

- Прочитайте й обговоріть в своїй команді правдиві історії потерпілих від торгівлі людьми.

Після обговорення всі повертаються до загального кола і йде презентація: одна особа від команди має представити коротко свою історію потерпілої людини, а всі інші члени команди відповідають на запитання:

- Які почуття викликали у вас історії потерпілих від торгівлі людьми?
- Як ви вважаєте, в чому саме була помилка цієї потерпілої людини?
- Яким чином можна було не стати жертвою торгівців людьми?

Далі по чергово виступають інші команди. У кінці запитайте групу:

- Чого вас навчила ця вправа?
- Що корисного з неї ви для себе взяли?

ДОДАТОК

Історія перша

Я потрапила до дитячого будинку, коли мені було всього 2 тижні - мама лишила мене там, тому що я заважала їй влаштовувати особисте життя. Потім на мене чекав інтернат з нужденними обідами та недобрими вихователями.

У 18 років я повернулася жити до матері. Та примушувала мене працювати "кур'єром" - перевозити валізу з нашого міста до столиці. Коли мене спіймали, виявилось, що я возила наркотики, тому попала до в'язниці. Коли я вийшла звідти, опинилася на вулиці - без житла, без грошей. Тому з радістю ухопилася за пропозицію подруги поїхати на заробітки в Астрахань. Як виявилось, знайомі подруги тримали там швейні майстерні і обіцяли пристойну зарплатню, плюс харчування та проживання за рахунок працедавців.

У Астрахані нас всіх дівчат, що приїхали, поселили в будинку та оголосили, що ми продані хазяїну. Виходити з дому не дозволялось, шити доводилося з ранку до ночі. Коли я попросила видати обіцяну мені зарплатню, була жорстоко побита. Потім це повторювалось щодня - нас били та гвалтували.

Звільнили нас від подальших знущань російські міліціонери: вони проводили спецоперацію і знайшли в закритому будинку "рабинь".

Я повернулася в Україну, але пережити забути не можу...

Історія друга

Суперове модельне агентство запропонувало мені роботу моделі в Об'єднаних Арабських Еміратах. Спочатку мене попросили принести свою фотографію в нижній білизні та запитали, чи маю закордонний паспорт. Потім запросили на конкурс, після якого фірма підписала зі мною договір, в якому зазначалося, що за проведення двотижневих показів мод в Еміратах я отримаю гонорар у сумі 500 доларів США. Через деякий час мене у групі з 12 дівчат - майбутніх моделей, спеціальні люди від фірми привезли до аеропорту "Бориспіль" в м. Києві. Квиток до ОАЕ нам купила фірма. Відразу після приземлення літака нас зустріли якісь люди, які ніби-то для реєстрації повідбирали в нас паспорти і повели на повний медичний огляд. Потім нас відвезли на шикарну віллу, де повідомили, що насправді ми будемо надавати інтимні послуги багатим чоловікам, які приїжджатимуть на цю віллу. Я та більшість дівчат відмовились від такої роботи, після чого почалися погрози та знущання. Нам сказали, щоб ми погоджувалися, якщо хочемо повернутися в Україну. У нас не було вибору. Через два тижні сексуального рабства нас привезли в аеропорт, посадили на літак і відправили додому. Модельного агентства за місцем його розташування вже не було.

Історія третя

У мене хворіла мати, якій потрібно було купувати дорогі ліки, постійно збільшувався і борг за квартиру. А моя подруга розлучилася з чоловіком і залишилася одна з маленькою дитиною. Це змушувало нас обох шукати іншу роботу. Тому я дуже зраділа, коли мій знайомий Володя, якого я знала близько 2 років, запропонував мені разом із подругою поїхати в Бельгію працювати домогосподарками. Володя пообіцяв, що за кілька місяців ми заробимо великі гроші і повернемося додому. В той же вечір я запропонувала подрузі прийняти пропозицію. Вона, не вагаючись, погодилася. Оформлення документів і придбання квитків Володя взяв на себе. За два тижні він вручив нам закордонні паспорти і квитки на мікроавтобус.

В автобусі ми познайомилися ще з чотирма дівчатами, які теж їхали в Бельгію на таку ж роботу. Під час поїздки нас супроводжували двоє чоловіків. Щойно ми прибули до Бельгії, супроводжуючі в нас забрали паспорти, нібито для реєстрації в поліції. Наступного дня приїхали албанці, які нас розглядали, як товар. Нам пощастило - ми потрапили до одного господаря. Він змушував нас працювати "у вітринах" по 12 годин на добу. За день обслуговували кожна близько 5 клієнтів. Грошей господар нам не платив, пояснюючи це тим, що ми відробляємо гроші, які були витрачені на наші документи і дорогу. Ми спали на підлозі. Нам не дозволяли виходити з квартири, де ми жили, дзвонити додому. За будь-яку провину нас карали: били, не годували.

Два тижні потому мені вдалося зателефонувати додому і розповісти про все мамі. Вона звернулася у відділ по боротьбі зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, розповіла про Володимира, який допоміг нам виїхати. Володимира викликали до міліції, і він того ж вечора подзвонив у Бельгію нашому господарю. Після Володіного дзвінка, злякавшись поліції, господар одразу ж відпустив нас. Після повернення додому ми свідчили проти торгівців людьми.

Історія четверта

Мій друг прочитав оголошення в газеті "Ваш Шанс" про те, що збирається бригада на будівництво в Росію і зателефонував за наданим телефоном. Я мав велику потребу в грошах і тому попросив його взяти й мене на співбесіду. Коли ми прийшли за вказаною адресою (це була квартира, що знімалася), нас зустріли два чоловіки-роботодавці. Ми обговорили з ними всі питання, і вони нам пообіцяли зарплату 700 дол.

Потім ми почекали, поки сформувалася вся бригада, і нас вивезли в Росію. Попрацювавши на будівництві два тижні, я зрозумів, що не витримаю таких навантажень. Тому я відмовився працювати і попросив розрахунок. Через кілька годин до мене підійшли "люди від господаря" й сильно побили. Були побиті і хлопці, які підтримали мене. Нам сказали, що нас купили і тепер ми будемо працювати, поки не відпрацюємо борги. Потім одному з наших хлопців вилили на ногу кислоту і сказали, що це - попередження, і якщо ми зараз же не приступимо до роботи, живими не залишать нікого. А на наше місце, без проблем, привезуть нових. Відтоді за нами постійно наглядали, і так у рабстві я пробув майже рік. Мені пощастило втекти до Москви. Якесь дівчина-українка в Москві дала мені свій мобільник, щоб я зателефонував додому. Рідні поїздом передали мені грошей на дорогу.

Вправа "Мої можливості"

Мета: спрямування групи на реалізацію себе в рідній країні.

Запропонуйте присутнім об'єднатися в команди по 3-5 осіб у кожній. Команди мають придумати якусь життєву історію, в яку потрапила молода людина - дівчина чи хлопець. Отже тільки поїздка за кордон допоможе їй чи йому покращити ситуацію. Потім кожна команда має обдумати відповіді на запитання: "Які можливості не були використані цією молодою людиною в Україні? Яким чином ця особа могла залагодити свої проблеми, не виїжджаючи за кордон?".

Команди по черзі презентують свою роботу, після чого результати обговорюються у великому колі.

Руханка "Літо"

Мета: порухатися, зняти напругу після попередньої вправи.

Виконання вправи

Група сидить у колі. По колу вам потрібно порухуватись на червень, липень, серпень. Умови гри: коли говориться, наприклад, "липень", всі "липні" повинні встати і швидко помінятися місцями. Відповідно на слово "серпень" чи "червень" мають помінятися місцями інші учасники й учасниці. Коли говориться: "літо", місцями міняються всі присутні.

Підсумок:

Хоча ми всі різні і неповторні, як природа в різні місяці року, ми маємо і багато спільного, що нас об'єднує: ми всі люди, всі мріємо бути щасливими, всі вчимося в школі, проживаємо в Україні, на цій планеті, в цій частині Всесвіту... І всі ми маємо право бути вільними, не стати жертвами торгівців людьми.

Вправа "Плями на сонці"

Мета: визначення та усвідомлення небезпеки нелегальної роботи за кордоном.

Зверніться до групи:

Коли людина їде за кордон у пошуках роботи, то її наче сонце зігріває мрія: я зароблю великі гроші, я чудово влаштуюся... Давайте разом поміркуємо, чи завжди "зігріє" така мрія?

На великому аркуші паперу намалюйте сонячне коло з промінцями і поясніть групі: Це - наше "сонце". Для того, щоб визначити, кого воно гріє, давайте разом визначимо, яка робота за кордоном вважається високооплачуваною?

Відповіді групи записуйте на промінчиках від "сонця".

Знову зверніться до групи:

Чи можемо ми за кордоном розраховувати на таку роботу? А ким працюють за кордоном наші громадяни та громадянки?

Відповіді групи записуйте на "сонячному диску".

Проведіть коротке обговорення:

- Що ви можете сказати, дивлячись на нашу працю?
- Для чого ми зобразили це "сонце"?

Підсумуйте:

То ж чи справді зігріває це "сонце нашої мрії"? Чи не занадто воно холодне? Чи не занадто ризиковано їхати працювати за кордон, особливо, коли пропонують нелегальну роботу? Давайте разом визначимо, які проблеми виникають при нелегальному працевлаштуванні.

Група (з вашою допомогою) визначає перелік ризиків, що загрожують тим людям, які їдуть за кордон працювати нелегально:

- 1) штраф або навіть тюремне ув'язнення;
- 2) депортація;

- 3) життя в атмосфері страху, насильства, примусу та приниження;
- 4) тяжка, непрестижна, низькооплачувана праця;
- 5) відсутність законодавчого захисту за кордоном, а саме:
 - високий ризик травмування, каліцтва, а також відсутність компенсації, ненормована праця (іноді по 14-18 годин на добу, без вихідних);
 - невиплата обіцяної платні чи виплата тільки мізерної частини зароблених тяжкою працею грошей;
 - відсутність медичної допомоги та найнеобхідніших ліків.

Список можливих наслідків нелегального працевлаштування записуйте на "хмаринках" поблизу "сонця".

Підсумуйте:

Українські громадяни і громадянки, котрі їдуть працювати за кордон, мріють заробити там великі гроші. Але реальність така, що більшість із них працюють нелегально на важких, принизливих, низькооплачуваних роботах, ризикуючи своїм життям та здоров'ям. Отож, будьмо свідомі власної відповідальності за своє життя та свій вибір. Перш ніж зробити вирішальний крок, потрібно добре зважити всі "за" і "проти". Пам'ятаймо, що наша доля - в наших руках! То ж не проміняймо її на рабство!

Вправа "Протягни руку допомоги"

Мета: формування небайдужого ставлення до людського горя та вміння розпізнавати ситуації, де друзі потребують твоєї допомоги.

Сформууйте три-чотири команди, кожна з яких отримує першу частину "Історії Рити" (див. Додаток). Завдання полягає в виробленні кожною командою якомога більшого числа різноманітних варіантів допомоги Риті та її родині.

Після презентацій роботи команд проведіть обговорення у великому колі:

- Що в історії Рити вас найбільше вразило?
- Як, на вашу думку, в реальному житті закінчилася історія Рити?
- З ким із дорослих з вашого оточення ви в першу чергу поділилися б роздумами про Ритине життя?
- Як побудувати допомогу Риті з урахуванням збереження власної безпеки?
- Які почуття виникали у вас під час проведення вправи?

Після завершення обговорення запропонуйте дослухати другу частину "Історію Рити" (див. Додаток).

ДОДАТОК

Історія Рити

Частина перша

Риті 17 років. Її батько загинув, мама працює на хімічному комбінаті в обласному місті і мешкають вони в гуртожитку. З ними в цій одинадцятиметровій кімнатці живе старша сестра з дитиною. Юність - пора мрій, однак у Рити не було грошей, щоб красиво і стильно вдягатися, ходити кудись розважатися. Проте вона пішла вчитися на швачку і мріяла, що скоро стане знаменитим модельєром. Але час ішов, а краще жити не ставало. Тоді дівчина почала мріяти про роботу за кордоном. Випадково на вулиці вона зустрілася зі своєю однокласницею, яка запросила її в дороге кафе, і, як помітила Рита, легко витрачала гроші. Вона розповіла Риті, що працювала в Туреччині дівчиною для надання інтимних послуг. Вона розповідала про подробиці своєї професії: декілька разів на тиждень їй телефонують і

пропонують на вибір кількох багатих клієнтів. З ним (тільки з одним) проводиш весь день і ніч, отримуючи за це непогані гроші. "Як бачиш, я жива, здорова, зараз у мене відпустка, і я з грошима. Якщо захочу, я можу в будь-який день залишити цю роботу. Але я маю намір ще трохи заробити грошей, щоб повернутися сюди, додому, придбати власне житло і відкрити свій бізнес. А, можливо, мені поталанило зустріти свого судженого-мільйонера. До речі, через тиждень повертаюся знову. Хочеш, поклопочись за тебе і поїдеш зі мною?" - запропонувала Зіна Риті.

Рита цілий день думала про розповідь Зіни. Було страшно, соромно і водночас привабливо. До того ж, перспективи на майбутнє в Україні їй видавалися безпросвітними. Тому вона дала згоду. Зіна вже наступного дня познайомила Риту з дуже приємною жінкою, яка пообіцяла їй допомогти отримати посвідку на проживання, а також дати грошей на квиток та на оформлення документів. Крім того, вона дала Риті 200 доларів на придбання одягу. Коли Рита запитала, а як же вона поверне ці гроші, жінка сказала, що гроші можна буде віддавати з зарплатні частинами. А також порадила нічого не розповідати мамі, щоб вона не хвилювалася.

Частина друга

За тиждень майже всі документи були оформлені, Зіна вже поїхала і Рита теж почала збиратися в дорогу. Рита з нетерпінням чекала на дозвіл, вона уявляла "красиве життя" за кордоном, красивих чоловіків, з якими вона буде розважатися, як вона буде висилати частину грошей своїм рідним, і мама зможе не так багато працювати. Мама помітила зміни в настрої Рити і захвилювалася (занепокоїлася). Знадобилися не один вечір і не одна історія про дівчат, які вже таким чином намагалися заробити гроші, і які, окрім знущань фізичних і психічних, нічого не отримали, а деякі просто загинули чи пропали безвісти. Мама зателефонувала тій "приємній" жінці - і категорично заявила, що Рита нікуди не поїде. Від Рити та її сім'ї почали вимагати повернути всі витрачені гроші, з відсотками за послуги. Родина зі сльозами збирала ці гроші по всіх знайомих і рідних. Зараз Рита, її сестра та мама відробляють борги. Але все ж вони почуваються щасливими, бо сім'я живе разом. А Зіна ось уже другий рік, як перестала писати і дзвонити рідним...

Рольова гра "На курорті"

Мета: навчитися розрізняти безпечні й небезпечні знайомства; надати групі інформацію про організації та структури, які можуть захистити від торгівців людьми.

Необхідні матеріали: різнокольорові стікери трьох видів: третина з написаними в куточку літерами МОМ (Міжнародна організація з міграції); третина - ГО (громадські організації); третина - ПО (правоохоронні органи); стікер із літерою Т (торгівець людьми).

Розкажіть групі правила гри:

Уявіть, що ви поїхали на три дні на курорт. У вас є "паспорт" - його символізують ось ці різнокольорові клейкі листочки. Кожного вечора ви будете знайомитися з одною новою людиною. Тобто, всього ви будете спілкуватися з трьома людьми, серед яких ("інкогніто") є особа, яка заробляє гроші, продаючи людей. Ця людина нічим зовнішньо не відрізняється від інших ваших нових знайомих, але, за умовами гри, всі ті, з ким вона поспілкується, вважаються проданими торговцям людьми. Отож ваше завдання: за принципом вільного вибору по чергово "познайомитися" з трьома особами (на кожне нове "знайомство" відводиться півтори-дві хвилини). Всі, з ким ви "познайомилися",

повинні вписати свої імена до вашого "паспорту".

Після закінчення цієї частини гри всі сідають до кола. Попросіть піднятися ту людину, яка отримала "паспорт" із позначкою Т (торгівець людьми). Потім попросіть підвестися всіх тих, хто записаний на листочку в "торгівця людьми" - за умовами гри вони стали жертвами торгівців людьми..

Далі зверніться до групи:

Торгівець людьми не зупинився на цій партії живого товару. Всім цим особам було поставлено умову: якщо хочете уникнути катувань та знущання, то повинні поїхати додому й завербувати для нього декілька людей - як мінімум, трьох.

Попросіть цих "тимчасово відпущених тогівцем" переглянути свої листочки та оголосити записані там імена нових "жертв торгівлі людьми". Ці особи мають підвестися й приєднатися до гурту "потерпілих". Ситуація знову повторюється - і нові "завербовані" називають імена нових "жертв". І так, поки всі учасники гри не стануть "потерпілими від торгівлі людьми".

Після цього оголосіть:

У деяких із тих, хто вже "завербований торгівцями людьми", існує можливість врятуватися. Для цього вам необхідно переглянути позначки в кутках "паспортів". Так, у кого є літери "ПО", то вони співпрацюють з правоохоронними органами, тому їх навіть не встигли вивезти з України. Ті, хто мають літери "ГО" є волонтерами громадських організацій, які займаються протидією торгівлі людьми, отож їхня обізнаність допомогла їм відрізнити правду від брехні, тому всі спроби торгівця людьми загітувати їх на "вигідну" роботу за кордоном не мали успіху. Ті, хто мають літери "МОМ" знаходяться під опікою Міжнародної організації з міграції, тому їх швидко розшукали за кордоном і повернули в Україну.

Так, крок за кроком, уся група має звільнитися з тенет торгівців людьми.

Потім проведіть обговорення:

- Які почуття виникли у вас, коли ви раптом виявилися ошуканими і за кордоном опинилися в руках торгівців людьми?
- А які були почуття, коли ви "визволилися"?
- Хто з вас знає і може розповісти про організації та структури, що за кордоном допомагають людям, які потерпіли від торгівлі людьми? Куди саме потерпіла людина може звернутися?

Підведіть підсумок (при цьому записуйте для групи назви організацій та структур на дошці або фліп-чарті):

Підсумуємо наші знання, а також досвід тих потерпілих від торгівлі людей, які змогли отримати допомогу за кордоном. Отже, насамперед потрібно звертатися в українське посольство чи консульство. На жаль, вони обмежені в коштах, але допоможуть в не менш важливому - отримати документи, які підтвердять громадянство і посприяють потерпілим повернутися додому. Також можна звернутися до: Церкви, монастиря, благодійної чи громадської організації, особливо до тих, які спеціально допомагають потерпілим від торгівлі людьми. Там можна буде отримати безпечний притулок, матеріальну, медичну і правову допомогу тощо. Також необхідно звертатися в поліцію. Торгівці людьми самі нерідко залякують поліцією, хоча часто поліція допомагає і захищає жертв торгівлі людьми. Нарешті, можна зателефонувати до українських громадських організацій, які спеціально займаються проблемою торгівлі людьми, до Міжнародної організації з міграції, яка допомагає потерпілим від торгівлі людьми повернутися додому, а також до української міліції (в Україні є спеціальні підрозділи, які займаються проблемою торгівлі людьми). Зверніть увагу, що для того, щоб отримати допомогу, необхідно обов'язково перед поїздкою дізнатися потрібні телефони, особливо українських посольств і консульств, а також громадських організацій, що допомагають потерпілим від торгівлі людьми. Якщо ви їх не знаєте, просіть рідних в Україні звернутися в міліцію, щоб та мала змогу задіяти Інтерпол чи інші структури, які вам допоможуть повернутися в Україну.

Вправа "Міфи та факти"

Мета: розвіяти хибні уявлення, через які люди мають більший ризик стати жертвами торгівців людьми.

Необхідні матеріали: картки із написаними міфами.

Зверніться до групи:

Ми часто повторюємо чужі слова, думки, дії, особливо не задумуючись. У кожному суспільстві поширені певні суспільні твердження, що сприймаються більшістю як факти, яким варто вірити бездоказово. Такі твердження називаються суспільними стереотипами чи міфами, тому що вони спотворюють реальну дійсність, дають викривлене, нереальне уявлення про неї. Існують такі міфи й щодо проблеми торгівлі людьми.

Команди отримують завдання обговорити отримані міфи стосовно торгівлі людьми (див. Додаток) та придумати свої спростування.

- Чому названі вище міфи існують у нашому суспільстві? Чому їм вірять?
- Як можна подолати ці суспільні стереотипи, які, фактично, допомагають торгівцям людьми робити свою жакливу справу?
- Що вам дала ця вправа?

В кінці вправи підведіть підсумок:

Отже ми розглянули безліч неправдивих уявлень, які існують з приводу торгівлі людьми, зокрема те, що жертвами торгівлі людьми стають лише молоді дівчата, або те, що торгівля людьми стосується лише сексуальної експлуатації. Насправді ж, все більша кількість чоловіків та жінок стають потерпілими саме завдяки трудовій експлуатації. Існують інші стереотипи суспільної думки, і всі вони є небезпечними. Особливо міф про те, що жертви торгівлі людьми самі погодилися їхати, тому не потрібно їм співчувати. Проте, насправді, попередня згода потерпілої особи не має абсолютно ніякого значення. Якби людині сказали правду: "Тебе будуть бити по кілька разів на день, тебе будуть гвалтувати, ти будеш працювати по 20 годин на день, тебе не будуть годувати...", то хіба б ця людина свідомо погодилася на таке?

Тому не будемо бездоказово вірити існуючим міфам та застережемо своїх друзів і знайомих. Для цього можна використовувати знання, які ви сьогодні надбали, та інформацію, яку отримали на цьому занятті.

ДОДАТОК

1 команда

Гарні гроші можна заробити тільки за кордоном.

Вийти заміж за іноземця - це купити квиток до раю.

2 команда

В рабство потрапляють тільки молоді жінки, яких сексуально використовують. Чоловіки, діти та літні люди ніколи не стають жертвами торгівців людьми.

Гірше ніж тут, в Україні, вже не буде: мало платять і робота непрестижна. Тому краще звільнитися і поїхати нелегально працювати за кордон.

3 команда

Нелегальна робота - це нормально. Це нічого, що немає гарантій і грошей відразу не платять - заплатять потім.

Жертвами торгівців людьми стають тільки малоосвічені та наївні люди. Мене це не торкнеться

4 команда

Багато людей з України їдуть працювати за кордон і заробляють гарні гроші. Багато людей з України їдуть працювати за кордон і заробляють гарні гроші. Це тільки дурні потрапляють на гачок торгівців людьми, мене це не торкнеться.

Гра "Допомогти розірвати тенета"

Мета: посилення мотивації щодо протидії явищу торгівлі людьми і дітьми зокрема; закріплення знань про методи активної протидії торгівлі людьми.

Необхідні матеріали: картки з ролями; клубок ниток; ножиці.

Запропонуйте присутнім визначитися, хто хоче зіграти ролі "торгівців людьми" (потрібно три особи) та "молодих людей, що потерпіла від торгівлі людьми" (також три особи).

Увага! Якщо група невелика, може бути по одній особі.

Всі інші в групі стануть особами та організаціями, які допомагають уникнути тенет торгівців людьми та допомагають тим, хто потерпіли від цього явища.

"Потерпілі" сідають на стільці, а "торгівці людьми" отримують в руки клубки ниток. Всі інші члени групи отримують картки зі своїми ролями (*див. Додаток I*).

Увага, якщо група невелика, можна роздавати одній людині по дві ролі.

Ви розпочинаєте гру, називаючи можливі етапи поневолення людини, яка розглядається злочинцями як живий товар: *вербування, обман, неправдиві обіцянки, перевезення, шантаж, насильство, тяжка принизлива праця, сексуальне використання, ізоляція, постійні приниження, побиття, неможливість отримати медичну допомогу, погане та недостатнє харчування, відсутність побутових зручностей, відсутність зв'язку з рідними*. З кожним проголошеним етапом "торгівці людьми" обплутують нитками своїх "потерпілих". Це має символічно відобразити, як людину заплутують у тенета рабства.

Після того, як усі етапи поневолення будуть названі, і "потерпілі" будуть геть заплутані нитками, в гру включаються ті, що мають протидіяти "торгівцям людьми". Для цього ви зачитуєте кроки протидії торгівцям людьми, які можуть врятувати потерпілих (*див. Додаток II*), а ті, хто представляє собою групу осіб та організацій, що надають допомогу, мають встати і зачитати написане в своїй картці: кого вони представляють і яку допомогу можуть надати.

Увага! Встають тільки ті, хто може за своїми функціями надати допомогу саме на цьому кроці протидії!

Потім ви зачитуєте наступний крок - і знову встають ті, хто допоможе на цьому кроці. І так далі до кінця списку. При цьому ті, що встають, розрізають ножицями (які передають одне одному) один з витків ниток "потерпілої молоді людини", таким чином символічно визволяючи цю людину з тенет торгівців людьми.

Проведіть після гри обговорення:

- Які почуття виникали у вас під час виконання своїх ролей?
- Що нового ви дізналися під час проведення вправи?

ДОДАТОК I (перелік осіб та організацій)

Ми - громадські організації в Україні, які протидіють явищу торгівлі людьми. Ми допомагаємо визначитися, чи є ризик при працевлаштуванні за кордоном; допомагаємо звільнитися від тенет торгівців людьми (через свої канали з міліцією, Інтерполом та спеціальними міжнародними організаціями); створюємо гарячі лінії; можемо надати тимчасовий притулок потерпілим від торгівлі людьми, допомагаємо їм знайти рідних, надаємо їм психологічну, юридичну та моральну підтримку, допомагаємо отримати нову професію, надаємо їм кредити для відкриття власної справи.

Ми - великі міжнародні організації, які протидіють торгівлі людьми і дітьми зокрема: Міжнародна організація з міграції (МОМ), Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЕ), Міжнародна організація ЕКПАТ та інші. Ми

проводимо просвітницьку роботу та навчальні заходи, допомагаємо у пошуку пропалих безвісти за кордоном та у поверненні їх додому, надаємо різноманітну допомогу потерпілим від торгівлі людьми, створюємо гарячі лінії, фінансуємо роботу громадських організацій тощо.

Ми - громадські організації за кордоном. Ми допомагаємо звільнитися від тенет торгівців людьми (через свої канали з поліцією та Інтерполом), допомагаємо в налагодженні контактів з українським посольством чи консульством, надаємо притулок, одяг та харчування, допомагаємо знайти контакти з поліцією, допомагаємо повернутися додому, допомагаємо в розшуку рідних, які пропали безвісти за кордоном.

Ми - Державна служба зайнятості. Ми надаємо інформацію стосовно наявності у організації, яка пропонує свої послуги з працевлаштування за кордоном, ліцензії на відповідний вид діяльності, ми можемо допомогти з надбанням нової професії, на яку є попит в межах нашої держави, а також маємо інформацію про наявність вільних робочих місць.

Ми - Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Ми допомагаємо в кризових ситуаціях, здійснюємо супровід постраждалих від торгівлі людьми в період адаптації, опікуємося дітьми, батьки яких працюють за кордоном, проводимо профілактичну роботу з дітьми та молоддю груп ризику.

Ми - Управління та відділи у справах сім'ї, дітей та молоді. Ми проводимо різноманітну профілактичну роботу, здійснюємо координацію діяльності всіх державних структур з виконання Комплексної програми протидії торгівлі людьми.

Ми - українські правоохоронці (міліція, прокуратура). Ми захищаємо від торгівців людьми, караємо злочинців, захищаємо потерпілих від різного виду погроз і шантажу, розпочинаємо розшук тих, що пропали безвісти за кордоном, зв'язуючись з Інтерполом, допомагаємо у відновленні документів.

Ми - Інтерпол, поліція. Ми шукаємо злочинців, допомагаємо в розшуку потерпілих, надаємо конкретну допомогу щодо визволенні з місця поневолення та допомагаємо зв'язатися з посольством чи консульством.

Ми - українське посольство чи консульство. Ми допомагаємо у встановленні особистості та у відновленні документів, допомагаємо знайти рідних, які пропали за кордоном безвісти, можемо надати невелику фінансову підтримку, допомагаємо повернутися додому.

Ми - Церкви, монастирі, місії, релігійні організації за кордоном. Ми надаємо тимчасовий притулок, посильну матеріальну допомогу, допомагаємо налагодити контакти з представниками поліції, українським посольством чи консульством, надаємо моральну підтримку.

Ми - Церкви, монастирі, релігійні організації в Україні. Ми надаємо тимчасовий притулок, посильну матеріальну допомогу, допомагаємо знайти рідних, надаємо моральну підтримку.

Ми - юристи. Ми працюємо в громадських чи державних організаціях, надаючи юридичні консультації, в тому числі щодо трудового законодавства в країні виїзду; допомагаючи правильній оцінці обіцянок вербувальників; надаючи допомогу у відкритті справи проти торгівців людьми.

Ми - психологи. Ми працюємо в громадських чи державних організаціях. Ми допомагаємо навчитися визначати щирість тих, хто радить їхати працювати виключно за кордон, допомагаємо усунути наслідки психологічних травм, що виникли в зв'язку з перебуванням в тенетах торгівців людьми.

Ми - притулки. Ми діємо при громадських, релігійних чи державних організаціях, надаючи тимчасовий притулок та різнобічну допомогу жертвам торгівлі людьми.

Ми - рідні, близькі. Ми можемо ініціювати розшук, допомогти через відповідні органи звільнитися, надати фінансову допомогу та моральну підтримку.

Ви звернулися до громадської організації, яка допомагає потерпілим від торгівлі людьми і досвідчений психолог організації допоміг вам пройти програму реабілітації після перебування в ситуації торгівлі людьми.

Ви пройшли тренінгові заняття у Школі Рівних Можливостей із запобігання торгівлі людьми.

Ваші рідні звернулися в Міжнародну організацію з міграції з проханням розшукати вас за кордоном як особу, що зникла безвісти.

Ви зателефонували в громадську організацію за кордоном, яка надає допомогу жертвам торгівлі людьми, і вони повідомили про вас у посольство (консульство) вашої країни (яке допомогло вам повернутися додому), надали матеріальну та моральну підтримку.

В державній службі зайнятості вам повідомили, що агенція, яка пропонує вам контракт на працевлаштування за кордоном, не має ліцензії на подібну діяльність.

Ви звернулися до державної служби зайнятості, де вам запропонували курси перепідготовки, на яких ви змогли безкоштовно надбати нову професію, що користується попитом.

У центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді вам підказали, де ви можете отримати швидко і безкоштовну допомогу в непростий період адаптації після повернення з тенет торгівців людьми (індивідуальні консультації психолога та юриста, адаптаційні заняття).

Ви взяли участь у роботі семінару із запобігання торгівлі людьми, організованого управлінням (відділом) у справах сім'ї, дітей та молоді, і це допомогло вам особисто уникнути тенет рабства.

Працівники МВС допомогли вам у відновленні відібраних у вас документів, що засвідчують вашу особу.

Працівники Інтерполу допомогли розшукати злочинця, який не тільки вас продав у рабство, а й шантажував вас та ваших рідних. Це позбавило вас від переслідування.

Ви звернулися до консульства України в Кракові бо у вас вкрали паспорт. Вам якісно і оперативно надали допомогу - встановили вашу особу і надали посвідку на повернення.

У посольстві в Португалії вам допомогли налагодити контакти з родичами, встановити вашу особу та купили квиток, щоб ви змогли повернутися додому.

Монахи католицького монастиря за кордоном надали вам притулок після втечі від торгівців людьми і сприяли встановленню контактів із представниками влади.

Ви повернулися в Україну, і на перший час, поки ви оговтаєтеся, вам надала притулок (проживання та харчування) українська релігійна організація.

Ви звернулися на консультацію до юриста, і він розповів вам про трудове законодавство країни, куди ви збиралися їхати; допоміг оцінити правомірність укладеної угоди про працевлаштування, і це допомогло розпізнати в зовнішньо привабливій пропозиції щодо роботи за кордоном обман і майбутню небезпеку бути проданими в рабство.

Ваші рідні ініціювали через міліцію в Інтерпол розшук вас, як особи, зниклої безвісти.

Вправа "Мудра порада"

Мета: оцінити якість засвоєних знань та переконань та отримати зворотній зв'язок з групою.

Необхідні матеріали: перелік рекомендацій для тих, хто збирається їхати працювати за кордоном (див. Додаток) у кількості, щоб його отримали всі присутні на занятті.

Зверніться до групи:

Ми багато чого дізналися і навчилися сьогодні. Спробуємо тепер поділитися набутим. Отже, станьмо до тісного кола. В середині нашого кола уявімо собі якусь людину (хто кого побачить), що звернулася до нас за порадою у складну хвилину свого життя. Яку пораду ви можете надати молодій людині, яка надумала їхати за кордон, ризикуючи при цьому стати жертвою торгівців людьми?

Підведіть підсумок вправі, коротко переповідаючи поради з додатку. Подякуйте всім за спільну роботу, побажайте їм ніколи не стати жертвами торгівців та уберегти від цього своїх близьких, друзів і знайомих. У кінці роздайте поради (див. Додаток) всім присутнім.

ДОДАТОК

Для того, щоб уберегти себе і не стати жертвою торгівців людьми, необхідно:

- Ніколи й нікому, крім офіційних службовців, у жодному разі не віддавай свої документи.
- Завжди отримуй та сплачуй за свій закордонний паспорт, візи та проїзні документи самостійно. Це врятує тебе від боргової кабали та не дозволить торгівцям людьми використати твої документи для вчинення інших злочинів.
- Обов'язково візьми з собою копію внутрішнього та закордонного паспортів. У разі необхідності ці копії можуть спростити процедуру отримання документів для повернення в Україну.
- Обов'язково порадься з фахівцями громадських організацій, що протидіють торгівлі людьми в Україні. Додаткову інформацію можна отримати за телефоном Національної безкоштовної телефонної лінії з протидії торгівлі людьми за номером 0-800-505-50-10.
- Окрім того, ти можеш зателефонувати на номер 527 - короткий безкоштовний номер для абонентів Life:, KyivStar, MTS.
- Звернися за порадою до фахівців Центрів консультування мігрантів МОМ, які знаходяться в містах Києві, Львові, Харкові, Тернополі та Одесі. Чотири з них функціонують на базі громадських організацій: Західноукраїнського ресурсного центру, Львів, т. (032) 297-68-13, Соціальна служба допомоги - Харків, т. (057) 752-81-25, Відродження нації, Тернопіль, т. (0352) 52-39-52 та Південноукраїнського центру молодих юристів, Одеса, т. (048) 760-16-16. У 2007 року в м. Києві за підтримки МОМ розпочав роботу Центр консультування мігрантів, т. (+38044) 537-07-10. До цих центрів ти можеш прийти (а можеш зателефонувати) і безкоштовно отримати інформацію про реалії працевлаштування, навчання та проживання за кордоном, зокрема практичні поради, необхідні для попередження шахрайства у сфері

працевлаштування за кордоном і для отримання належного захисту під час подорожі та перебування за кордоном.

- З метою працевлаштування за кордоном необхідно укласти трудовий договір зрозумілою тобі мовою. Такий договір оформляють у двох примірниках, один з яких має залишитися у тебе.
- Якщо ти їдеш за кордон законно працювати, необхідно отримати робочу візу. Туристична або гостьова віза не дає права на роботу. Ти можеш стикнутися з нелегальним становищем, експлуатацією та принизливою депортацією із країни.
- Термін законного перебування на території іноземної держави вказано у візі. Не користуйся послугами незнайомців, які пропонують допомогти у подовженні цього терміну.
- Залиши своїм родичам та друзям декілька копій таких документів: внутрішнього паспорта України, закордонного паспорта, візи, контракту, свідоцтва про народження, проїзних документів та фотографії. До того ж, надай їм телефонні номери свого роботодавця, своїх знайомих за кордоном, консульства (посольства) України та місця потенційного проживання.

Вправа "Що я беру з собою..."

Мета: підбиття підсумків заняття та зворотній зв'язок з групою.

Запропонуйте групі:

Давайте повернемося до записаних "Очікувань" у вигляді "камінців" на "дорозі" і підіб'ємо підсумки. Для цього зараз я роздам маленькі липкі папірці (стікери) з намальованим автомобілем, на якому ви маєте коротко написати те, що отримали під час знання, що зрозуміли, які важливі знання візьмете з собою в подорож на ім'я "життя".

Потім почергово всі присутні в колі зачитують написане та приліплюють свій "автомобіль" на "дорогу".

Подякуєте учасницям та учасникам заняття за спільну роботу, побажайте їм успіхів у справі запобігання та протидії торгівлі людьми і дітьми зокрема.

Всі разом станемо на захист дітей від домашнього насильства

5

Всі разом станемо на захист дітей від домашнього насильства

Всі разом станемо на захист дітей
від домашнього насильства*Якщо не виправити зло, воно подвоїться.*
Літературні пам'ятники древнього Єгипту*Людина є мірою всіх речей, що існують*
Протагор

Інформаційна частина

В українському суспільстві взагалі та у дитячому середовищі зокрема не дуже прийнято говорити про насильство в сім'ї, хоча воно з'явилося не сьогодні і торкнулося широкого кола сімей. На сьогодні домашнє насильство (термін "домашнє насильство" використовується паралельно з терміном "насильство в сім'ї") визначається як дії одного з членів сім'ї, спрямовані проти іншого члена/інших членів сім'ї, які, завдаючи страждань та ушкоджень, стають загрозою для їхнього життя та здоров'я. При цьому сильніша сторона використовує свою силу чи владу для позбавлення слабшої сторони її особистих прав і свобод.

Як найслабші, в родині найчастіше потерпають від насильства діти та підлітки. Домашнє насильство буває фізичним, сексуальним і, найчастіше, психологічним (емоційним). Останнє часто непомітне для навколишніх, проте від цього виду насильства потерпає найбільша кількість дітей. Це і обмеження волі, і різноманітні погрози, і постійна образа та зневага, приниження людської гідності дитини, демонстрування нелюбові, ворожості до дитини тощо. Дитина в результаті зазнає травм, що має згубні наслідки для її подальшого фізичного та психічного здоров'я.

Окрім того, істотним видом насильства стосовно дитини є зневажання її інтересів і потреб. Мається на увазі відсутність належного забезпечення основних потреб дитини в їжі, одязі, вихованні, медичній допомозі з боку батьків, а також залишення дитини без догляду (це часто призводить до нещасних випадків, отруєнь та інших небезпечних для життя і здоров'я дитини наслідків).

Зазвичай дитина-жертва зазнає одночасно декілька видів насильства.

Наслідки домашнього насильства для дітей:

- Діти скривджених матерів у 6 раз частіше намагаються накласти на себе руки, 50% їх схильні до зловживань наркотиками та алкоголем.
- Майже 100% матерів, які зазнали насильства, народили дітей хворими (переважно з невротами, заїканням, енурезом, церебральним паралічем, з порушеннями психіки).
- Більшість дітей вулиці є жертвами домашнього насильства: психологічного, фізичного та сексуального. Саме через насильство діти тікають на вулицю.
- У 55% випадках, коли чоловіки б'ють дружин, вони також ображають своїх дітей. Крім того, побита мати так морально і фізично страждає, що не може належним чином піклуватися про дітей. Жінки-жертви домашнього насильства можуть також виявляти відчуженість або ворожість у ставленні до дітей.
- Пізнавши насильство на собі, діти часто беруть приклад зі своїх батьків і в

майбутньому в своїх родинах поводитися так само жорстоко.

- Прояви насильства і жорстокості в сім'ї не лише руйнують родину, а й стають передумовою поширення злочинності в суспільстві. Діти, які спостерігали за насильством у сім'ї, переносять цей негативний досвід у власне життя. Так з'являються все нові й нові агресори, які вважають, що людину можна принижувати, що на слабшого не гріх підняти руку. Таким чином йде відтворення жорстокості в суспільстві.

Право на свободу від насильства - одне з основних прав людини. Насильство над дітьми в сім'ях є порушенням основного права людини на безпеку, яке гарантується Загальною декларацією прав людини, а також документами, що захищають права дітей: Декларацією прав дитини, Конвенцією про права дитини.

Наша держава ратифікувала всі міжнародні документи, які захищають право дітей на життя без насильства, а також прийняла ряд законодавчих та нормативно-правових актів, які захищають права дитини, в тому числі від насильства в сім'ї. Основним документом є Конституція України, яка визначає й гарантує охорону й захист прав, свобод та інтересів сім'ї та людини. Не менш важливим є Кодекс про шлюб і сім'ю України, яким передбачені правові гарантії з охорони й захисту прав та інтересів сім'ї, регулюється порядок вирішення спорів між батьками та дітьми, а також визначені правові наслідки щодо недотримання ними своїх обов'язків. 2001 року було прийнято Закон України "Про попередження насильства в сім'ї", що стало вагомим кроком у захисті членів сім'ї від насильства. Відповідно до цього закону здійснення заходів щодо попередження насильства в сім'ї покладається на Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту і його місцеві підрозділи, службу дільничних інспекторів міліції, кримінальну міліцію у справах дітей органів внутрішніх справ, органи опіки та піклування, спеціалізовані установи для жертв насильства в сім'ї (зокрема, кризові центри, притулки тощо).

Отже, насильство в сім'ї, як серйозна соціальна проблема, має вирішуватися на державному рівні. Запобігання всім формам насильства, захист прав всіх членів сім'ї, створення умов для нормального розвитку та виховання дітей - запорука збереження української нації. Подолання проявів домашнього насильства, відновлення в українських сім'ях атмосфери добра і злагоди, автоматично вирішує цілу низку проблем: зменшує явище бездоглядності та безпритульності дітей; зменшує прояви насильства та жорстокості в суспільстві; покращує здоров'я дітей та дорослих.

Практична частина

Мета заняття: допомогти присутнім усвідомити, що насильство в сім'ї є одним з тяжких видів насильства над дітьми, на яке потрібно звертати максимальну увагу для його подолання.

Вступне слово

Насильство супроводжує всю історію людства, але зараз, на початку третього тисячоліття, люди мають усвідомити безперспективність насильницького шляху і змінитися. Для цього необхідно змалечку виховувати дітей на засадах толерантності і поваги до своїх прав та прав інших. Таку поведінку, найперше, має закладати сім'я. Проте яку поведінку закладає дитині родина, в якій існує насильство? А таких родин, на жаль, і в усьому світі, і в нашій країні існує значна кількість. У них найбільше потерпають від насильства саме діти, як найбільш слабкі і незахищені. Тому темою нашого заняття сьогодні буде: "Захист дітей від домашнього насильства". Просимо звернути увагу, що *насильство в сім'ї* ми рівноцінно називаємо ще *домашнім насильством*.

Вправа "Промінчики"

Мета: прийняти правила для продуктивної роботи групи під час тренінгу.

Необхідні матеріали: стікери жовтого та помаранчевого кольору

Роздайте всім присутнім по декілька листочків стікерів і запропонуйте написати одне або декілька правил (кожне на окремому листочку). Поки група пише правила, намалюйте на фліпчарті сонечко, а потім попросіть присутніх по черзі представляти написані ними правила та чіпляти їх до "сонечка" у вигляді "промінчиків".

Після цього обговоріть всі написані правила і зніміть ті, які, на думку групи, є зайвими чи непотрібними. Додайте свої правила (тобто ті, які пропонуються в даному посібнику). Запропонуйте групі прийняти правила.

Вправа "Щаслива сім'я - це..."

Мета: введення в тему заняття та знайомство.

Зверніться до групи:

Сім'я для дитини має бути найбільш безпечним і захищеним місцем, де існує спокій та порозуміння. Давайте обговоримо, як ми розуміємо, що таке щаслива сім'я. Для цього пропоную по колу називати своє ім'я, а потім продовжувати речення: "...і я вважаю, що щаслива сім'я - це...".

У кінці подякуйте учасникам і учасницям за цікаву роботу.

Вправа "Що таке домашнє насильство"

Мета: усвідомити, що означає "насильство в сім'ї" та допомогти групі зрозуміти витоки домашнього насильства над дітьми.

Проведіть дискусію за планом:

- Як ви думаєте, наскільки часто зустрічається насильство в сім'ї?
- Чи говорять про насильство в сім'ї ваші друзі і знайомі?
- Чи можна застосуванням сили вирішити сімейні проблеми?
- Чому ж чиниться насильство в сім'ї?
- Які види насильства ви знаєте?
- Чи всі види насильства (фізичне, сексуальне, психологічне/емоційне та зневажання інтересів і потреб дитини) можуть бути присутні в неблагополучній сім'ї?

Зверніться до групи:

Давайте спробуємо дати визначення, що таке насильство в сім'ї. Для цього використаємо техніку "мозкового штурму", це коли всі бажаючи вільно, по черзі висловлюються. Жодна відповідь не критикується і не обговорюється, можна повторюватись. Отже, запитання:- Які дії ви вважаєте насильством в сім'ї?

Відповіді записуйте на фліпчарті. Виходячи із записаного, запропонуйте групі дати визначення терміну "насильство в сім'ї".

Надайте своє визначення:

Давайте розглянемо, яке визначення дається в Законі України "Про попередження насильства в сім'ї":

Насильство в сім'ї - будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю.

Далі проведіть міні-лекцію:

Давайте ми розглянемо визначення частинами. Отже, найперше, насильством ми можемо вважати дію або бездіяльність, що призводить до шкоди. Бо, якщо немає шкоди, то немає і насильства. Проте шкоду іноді буває досить важко визначити: якщо

фізичні ушкодження помітні, то побачити психічну шкоду буває складно. Як довести, що дитина має проблеми з психікою від того, що вона зазнала емоційної травми?

По-друге, зверніть увагу, що насильство завжди чиниться з наміром, для отримання певного ефекту. Наприклад, коли водій випадково заподіє травми пішоходові, то ця дія не є насильством. Але домашній кривдник, що принижує або катує дружину та дітей, робить це з наміром. Намагаючись виправдати свої дії, насильники часто кажуть: "Я не б'ю, я виховую". Проте дитині наноситься тяжка якщо не фізична, то душевна травма.

По-третє, суть насильства полягає також в порушенні особистих прав і свобод конкретної людини. Всі люди вільні й рівні в своїй гідності та правах. Права людини: право на безпеку, життя, свободу тощо - всі вони записані в Загальній декларації прав людини. Але, якщо говорити простіше, всі ми маємо право жити на свій розсуд (звісно, якщо це не шкодить оточуючим). Проте насильники не рахуються з правами тих, кого кривдять.

І останнє, на що потрібно звернути особливу увагу: насильство є тоді, коли одна сторона має переваги над іншою, коли хтось слабший і не може себе захистити. Завдяки цьому можна найточніше визначити чи є насильство, чи ні. В ситуації дорослий-дитина діти завжди слабші, залежні фізично, матеріально, інтелектуально, економічно, емоційно від дорослих. Тому саме над дітьми часто чиниться насильство.

Отож, підсумовуємо: маємо чотири складові насильства: шкода, намір, поправлення прав, перевага сил.

Підсумок:

Ті, хто чинять насильство, вважають що сильні проти слабких можуть застосовувати силу, що існує право сильного на насильство в родині - проти дитини, жінки, старої чи немічної людини. Це "право сильного" є основою будь-якого насильства. Хоча сильна сторона може використовувати свою перевагу і для іншого - для захисту слабкішої сторони. Ніхто не повинен зазнавати насильства! Особливо в рідній домівці, яка має стати місцем затишку і безпеки від житейських негараздів.

Вправа "Добре серце!"

Мета: зняття напруги попередньої вправи та збільшення позитивізму.

Зверніться до групи:

Давайте станемо в коло і візьмемося за руки. Ми - одне добре серце. Давайте разом послухаємо, як воно стукає в грудях людини, яка живе за принципами злагоди і ненасильства. Спочатку подихаємо разом, неначе ми ця людина. На вдих - робимо крок уперед, на видих - крок назад. А тепер на вдих робимо два кроки вперед, на видих - два кроки назад. Це не тільки дихає наша велика добра людина, це так само чітко й рівно б'ється її велике й добре серце. Стук - крок вперед, стук - крок назад, стук - два кроки вперед, стук - два кроки назад і так далі... Ми всі беремо собі дихання доброї людини і стук цього доброго серця, в якому немає місця насильству й ненависті.

Вправа "Згадай випадок..."

Мета: допомогти групі навчитися бачити й розрізняти випадки порушення прав дитини в ситуації домашнього насильства.

Обладнання: Карта прав дитини.

Допоможіть групі сформувати декілька команд. Кожна команда має представити випадок чи випадки, коли її члени особисто були свідками домашнього насильства над дитиною, або ж знають про такі факти (не називаючи конкретних адрес та імен). Потрібно відмітити, які права дитини при цьому порушувалися, використовуючи Карту прав дитини.

Після презентацій роботи команд проведіть обговорення за планом:

- Що ви відчували, коли в своїх командах обговорювали різні випадки?
- Який з наведених випадків справив на вас найбільше враження й чому?

- Які саме діти, на ваш погляд, можуть опинитися в таких ситуаціях?
- Для чого вам знадобляться отримані знання?

У кінці подякуйте групі за працю і за мужність в обговоренні такої тяжкої теми і зробіть підсумок:

Усі ми досить часто бачимо чи чуємо про випадки насильства в сім'ї, хоча і не завжди вважаємо це порушенням прав людини чи дитини. Проте, якщо страждає одна дитина, якщо її права порушують в родині, це не може не стосуватися нас всіх. То ж будемо разом боротися за права дітей і захищати їх від насильства!

Рухлива гра "Хоробре Серце і Доктор Завмри"

Мета: зближення групи та налагодження позитивної атмосфери.

Хтось з групи добровільно згоджується стати "Доктором Завмри" і має вийти з кімнати. Група в цей час обирає того, хто стане "Хоробрим Серцем". Повертається Доктор Завмри, і починається гра. Група довільно й швидко рухається в кімнаті. Якщо Доктор Завмри доторкнеться до когось, ця особа застигає у позі, в якій вона знаходиться в момент дотику. "Розморозити" її може тільки Хоробре Серце, який має доторкнутися до неї.

Коли група награться досхочу, знову поверніться до кола і запитайте:

- Чого може навчити ця гра, враховуючи тему заняття?

У кінці підсумуйте:

Коли ми всі будемо небайдужі, коли станемо хоробро захищати своє майбутнє та будемо розповідати оточуючим про небезпеки насильства над дітьми в сім'ї, то зможемо спасти чиєсь життя. Саме для цього нам потрібно багато знати з цієї теми.

Вправа "Змінюємо долю"

Мета: усвідомити, що лише спільні зусилля можуть надати реальну допомогу дітям, потерпілим від насильства в сім'ї, і змінити їхню долю на краще.

Необхідні матеріали: малюнок дитини в клітці на великому аркуші паперу

Розкажіть якусь історію про дитину, яка потерпає від домашнього насильства (можете використати матеріали з преси, а можете - і приклади з власного досвіду). Потім зауважте, що малюнок дитини в клітці символічно відтворює ситуацію, в яку потрапила ця дитина. Запропонуйте присутнім за допомогою ручки обвести контур своєї долоні на папері, вирізати зображення й позначити на цій "долоні" назви організацій або людей, які своїми діями могли б допомогти дитині в ситуації домашнього насильства.

Потім попросіть бажаючих зачитати те, що вони записали. Відповіді на "долонях" прикріплюйте на малюнку дитини в клітці. Назви організацій або людей, які своїми діями могли б допомогти постраждалій дитині записуйте на дошці чи фліпчарті. В разі необхідності в кінці надайте групі додаткову інформацію про державні та недержавні структури, які допомагають постраждалим дітям та захищають їхні права.

У кінці проведіть обговорення:

- Які почуття у вас виникли під час проведення вправи?
- Що може відбутися з дитиною, якщо оточуючі не будуть втручатися, звертати увагу на ситуацію насильства?
- До яких дій ви особисто вдалися б, якби подібна історія трапилася з кимось із ваших знайомих?

Зверніться до групи:

Отже, підіб'ємо підсумки. Визнаємо, що спільні зусилля держави і громади, кожної

небайдужої людини, можуть реально допомогти дітям, які потерпають від насильства, та змінити їхню долю на краще. Для цього ми не маємо стояти осторонь. Необхідно повідомити про ситуацію когось із дорослих, які можуть допомогти, чи самій дитині-жертві розказати про таку можливість.

Рухлива гра "Дім-дитина"

Мета: допомогти в ігровій формі кожному і кожній ще раз усвідомити необхідність докласти власних і колективних зусиль для того, щоб змінити ситуацію щодо насильства над дітьми.

Допоможіть присутнім об'єднатися в команди по 3 особи. Поясніть правила гри:

Двоє осіб в кожній команді будуть "стінами" будинку (домовтеся між собою, хто це буде!) - ви маєте стати одне проти одного і взятися за руки, тримаючи їх над головою, тим самим утворюючи імпровізований будинок. Третя особа в команді буде "дитиною", що живе в цьому будинку - вона стоятиме посередині між піднятими руками.

А далі ми починаємо гру, де "стіни" або "діти" повинні мінятися місцями, тобто:

- якщо я скажу: "діти шукають нові будинки" - то "стіни", що утворюють "будинки", залишаються на місці, а "діти" міняються місцями;
- якщо скажу: "стіни міняються місцями" - то вже "діти" залишаються на місці, а "стіни" шукають нових господарів і утворюють нові будинки;
- а коли звучить команда: "всі міняються місцями" - то і "стіни", і "діти" міняються місцями, створюючи нові структури.

Хто останнім виконає мою команду, стає на моє місце і буде керувати грою. Зрозуміло?

Прослідкуйте, щоб гра проходила у швидкому темпі. Вона продовжується доти, поки група досхочу награться.

Проведіть обговорення:

- Як можна нашу гру пов'язати з попередньою вправою? Чого може навчити ця гра, враховуючи тему нашого заняття?

У кінці підсумуйте відповіді групи і надайте свій погляд:

Отже, будемо небайдужими і змінимо долю дітей, які переживають насильство, на краще.

Вправа "Це має знати кожна дитина!"

Мета: розвиток вміння доносити інформацію про насильство в сім'ї над дітьми щонайбільшій кількості людей, особливо до потенційних жертв.

Необхідні матеріали: написані на великому аркуші паперу телефони гарячих ліній для дітей: 0 800 500 335 (запобігання насильству та порушенню прав дітей), 0 800 500 225 (протидія торгівлі дітьми), 386 (протидія насильству і захист прав дітей, телефон для абонентів МТС і Київстар).

Запропонуйте групі:

Для того, щоб ефективно протидіяти домашньому насильству над дітьми, потрібно якнайширше розповсюджувати інформацію серед населення нашої країни. Яким чином ми можемо це зробити?

Відповіді групи записуйте на фліпчарті чи дошці. Потім проведіть обговорення:

- Що зміниться, коли ми будемо протидіяти домашньому насильству над дітьми?
- Які знання вам для цього потрібні?

Зверніть увагу групи на телефони гарячих ліній для дітей.

Підведіть підсумок:

Всі ми можемо багато зробити для протидії такому ганебному явищу як насильство в

сім'ї. Адже ми вже багато чого навчилися, володіємо достатньою кількістю інформації, тому можемо поширювати набуті знання серед дітей та молоді. Для цього можна в школі проводити конкурси малюнків та плакатів; розповсюджувати готову інформаційну продукцію (плакати, листівки, брошури, фільми і таке інше); надавати одноліткам інформацію про те, куди і до кого звернутися за допомогою; проводити спеціальні лекції з цього питання; підготувати театральну виставу для дітей та молоді, де висвітлити проблему домашнього насильства... Шляхів є багато. Головне - не бути байдужими!

Вправа "Скажемо "НІ" домашньому насильству"

Мета: закріплення отриманих знань та посилення позиції неприйняття та протидії домашньому насильству.

Необхідні матеріали: різнокольоровий папір та підібрані вирізки з журналів для колажу.

Допоможіть сформувати 3-5 команд(в залежності від кількості осіб в групі). Зверніться до них:

Пропоную творчо висловити своє неприйняття домашнього насильства, а саме: намалювати плакат чи малюнок, створити колаж, написати вірш тощо. Для цього можна скористатися необхідними матеріалами, які ось лежать на окремому столі: аркуші ватману, олівці, маркери, різнокольоровий папір та підібрані вирізки з журналів для колажу.

По закінченні завдання творчий доробок команд презентується у великому колі.

Проведіть обговорення:

- Як вам працювалося? Які були складнощі і як ви їх долали?
- Хто хоче поділитися враженням від творчих робіт?
- Що корисного дала вам ця вправа?

У кінці подякуйте всім присутнім. Малюнки, плакати та інший доробок груп використайте для створення у вашому навчальному закладі постійно діючої виставки "НІ домашньому насильству!".

Вправа "Дружнє коло"

Мета: підведення підсумків, зворотній зв'язок.

Запропонуйте групі встати в коло і по черзі побажати одне одному робити кроки для протидії домашньому насильству. Можна запропонувати особі, що говорить, покласти руку на плече наступній людині. Руку не знімати до кінця вправи, утворюючи дружнє коло захисту від домашнього насильства.

У кінці зверніться до групи:

Необхідно покласти край замовчуванню такого явища, як насильство в сім'ї над дітьми, зробивши його проблемою, яка стосується всіх, а не тільки потерпілих дітей. Тому отримані на цьому занятті знання намагайтеся поширювати серед свого оточення: і між однолітками, і між старшими людьми.

Подякуйте групі за спільну працю!

Моя безпека в Інтернеті

6

Моя безпека в Інтернеті

Моя безпека в Інтернеті

*Комунікація нас не врятує,
але й без неї ми не будемо врятовані.*
В.В. Ханей

Інформаційна частина

В Україні число користувачів Інтернету складає близько 15 млн. 300 тисяч осіб. За останніми дослідженнями рівень проникнення Інтернету в Україні становить близько 20%. Тобто, майже кожний 5-й українець чи українка користується Мережею.

Завдяки розвитку мобільного Інтернету через технології WAP і GPRS/EDGE, проникнення Мережі стрімко росте навіть у невеликих населених пунктах, а вік користувачів знижується до 7-8 років.

З кожним роком кількість молодих он-лайн-користувачів збільшується, Вони є найчисленнішими користувачами інформаційних і комунікаційних технологій: Інтернету, електронної пошти, мобільних телефонів, блогів, соціальних мереж (Social Network), рівний-рівному комунікацій (peer2peer), груп новин (newsgroups), чатів, он-лайн ігор та веб-камер. Молоді люди на сьогодні все менше спілкуються і грають на вулиці в спільні ігри, а все більше просиджують у віртуальному просторі - чи в школі, чи вдома, чи в Інтернет-кафе. Через різні види віртуальних комунікацій вони мають можливість виражати себе та вивчати світ і різні пропозиції. Проте ці нові технології несуть крім користі масу шкоди, до якої, на жаль, найбільш уразливі саме молодь і діти. Тому, розвиваючи інформаційне суспільство, необхідно приділяти велику увагу безпеці в Інтернеті, особливо це стосується дітей.

Світове павутиння з екрана монітора може нести страшну, реальну загрозу. Значна кількість дітей, підлітків та молоді використовують електронну пошту, аську (ICQ), чати чи інше для спілкування з друзями, родичами, а також з "віртуальними друзями" та незнайомцями. Причому, це спілкування часто буває анонімним, коли люди придумують собі різні псевдо. Оскільки неможливо перевірити, хто приховується під "ніком", то цим користуються педофіли та злочинці.

Електронна пошта має такі ризики: спілкування з невідомими особами, пересилання особистої інформації, домовленість про реальні зустрічі та небажані інформаційні розсилки.

Чат, форум (ICQ, MSN) небезпечні також наданням персональних даних, ризиками спілкування з небезпечними особами, які будуть домовлятися і про реальні зустрічі з "друзями по листуванню", які можуть стати неприємним сюрпризом. Такий "друг" може виявитися іншим і за віком, і за статтю. Відомі випадки, коли діти, що пішли на зустріч із "другом" по листуванню, так і не повернулися додому.

Тому необхідно пояснювати дітям, що "віртуальні друзі" - це незнайомі люди, які можуть давати про себе цілком неправдиву інформацію. Не можна розповідати про статок та речі в квартирі, бо цю інформацію можуть використати грабіжники. Не можна розкривати іншу конфіденційну інформацію: повне власне ім'я й імена членів родини, адреса проживання та навчання, номери телефонів, місця прогулянок і час повернення

додому, час відсутності батьків та інших членів родини, номер банківської картки батьків та інтернет-гаманця, повідомляти паролі електронної пошти та реєстрацій у соціальних мережах.

Не можна висилати незнайомим людям фотографії, бо, використовуючи сучасні комп'ютерні технології, злочинці можуть змонтувати з неї порнографічні знімки і потім ними шантажувати вас або ваших батьків, виставляти ці фото на порносайтах.

Також небезпекою, з якою стикалася більшість дітей, що спілкувалися в чатах, є запрошення поговорити про секс, чи нецензурна лексика, чи пропозиція переслати матеріали про насильство або секс тощо.

Нові Інтернет-технології дозволяють злочинцям використовувати для виробництва і швидкого поширення цифрові і відео-камери, камери мобільних телефонів, веб-камери, встановлені на комп'ютерах для зйомок у реальному часі. Використання веб-камер є потенційно небезпечним інструментом, тому що дозволяє неповнолітнім знімати себе за рекомендацією "друга" з Інтернету і показувати або пересилати такі зображення. Веб-камера дає можливість виконувати бажання "замовника" у реальному часі, таким чином він може віртуально користуватися тілами і позами дітей.

Годинами подорожують улюбленими сайтами діти та підлітки досить часто наражаються на сайти з досить сумнівним контентом. Найчастіше це трапляється випадково, коли діти припускаються помилки-описки в наборі адреси, оскільки власники порносайтів дають своїм "витворам" назви, співзвучні з доменними назвами популярних і притому "безневинних" Інтернет-ресурсів. Тому найбільшою проблемою в Інтернеті є порносайти, де діти зіштовхуються з відвертими фотографіями, сексуальним та іншим насильством, описом голого тіла або непристойними словами. Окрім того, потім веб-сторінки сексуального напрямку починають автоматично з'являтися на браузері.

За даними американської фірми N2H2, що розробляє фільтри для Інтернету, кількість порносайтів зростає дуже швидко: за п'ять років порносторінок побільшало більш ніж у 20 разів! Однак у поле особливої уваги потрапляє, звісно, дитяча порнографія і ширше - сексуальна експлуатація дітей з допомогою Інтернету: сайти, що поширюють порнографічні зображення з участю дітей, порноспам, чати й різні види "миттєвої пошти", де в спілкування з дітьми вступають педофіли, порноділки, сутенери. Щодня у всесвітній мережі з'являється близько 100 сайтів, які містять дитячу порнографію (нині їх майже 50 тисяч). Експерти міжнародної організації "Фонд контролю за Інтернетом" опублікували інформацію, згідно з якою кількість сайтів із дитячою порнографією зростає з шаленою швидкістю.

Значною проблемою, окрім порносайтів, є сайти, що містять матеріали неприйнятної й протизаконної змісту: пропаганду наркотиків, психотропних речовин та алкоголю; тероризму і екстремізму; ксенофобії і національної, класової, соціальної нетерпимості; сектанства; асоціальної поведінки; насильства і агресії; самогубства тощо.

Діти та підлітки мають усвідомити величезні ризики, які може принести Інтернет. Дуже важливо, щоб дитина зверталася за допомогою до дорослих у будь-якій ситуації, що її турбує при роботі в Мережі.

Отримати безкоштовно необхідну інформацію діти та дорослі можуть звертаючись на гарячу лінію по телефону 0 800 500 335 (безкоштовно для дзвінків зі стаціонарних телефонів на території України), або 386 (безплатно для дзвінків з мобільних операторів "Київстар" і МТС).

Там можна отримати наступні консультації:

- Поради та правила безпечної поведінки дітей при користуванні Інтернетом.
- Поради батькам по безпечній роботі дітей в Інтернеті.
- Попередження комп'ютерної залежності та можливість отримання психологічної допомоги.
- Юридичні консультації щодо злочинів проти дітей в Інтернеті.
- Допомога у випадках або підозрах погрози дітям через Інтернет.

Необхідна інформація також міститься на Порталі "Онляндія - безпека дітей в Інтернеті" за адресою: <http://www.onlandia.org.ua/>

Практична частина

Мета заняття: формування в групі уявлень про проблеми й небезпеки використання сучасних інформаційних та комунікаційних технологій.

Наша порада

Кімнату, де проходитиме заняття за цією темою, варто оформити цитатами (поданими перед інформаційною частиною чи підібраними самостійно).

Вступне слово

Найбільшими користувачами інформаційних і комунікаційних технологій: Інтернету, електронної пошти, чатів, аськи (ISQ), он-лайнних ігор, веб-камер тощо - є діти та молодь. І саме діти та молодь є найуразливішими до шкоди, яку може принести "павутиння" Інтернету та інших інформаційних технологій. Основними небезпеками для неповнолітніх при спілкуванні з комп'ютером є різні види спілкування в Інтернеті, доступ до порносайтів, а також мобільні телефони, що дають можливість реальних зйомок і виходу в Інтернет.

Варто знати, що найбільше займається захистом дітей від використання у віртуальному просторі, є міжнародна організація ЕКПАТ.

Підсумуємо: сучасні технології не тільки покращують наше життя, а й приносять значні ризики. Саме тому темою нашого заняття буде "Моя безпека в Інтернеті".

Після вступного слова обговоріть з групою графік роботи.

Вправа "Промінчики"

Мета: прийняти правила для продуктивної роботи групи під час тренінгу.

Необхідні матеріали: стікери жовтого та помаранчевого кольору.

Роздайте всім присутнім по декілька аркушків стікерів і запропонуйте написати одне або декілька правил (кожне на окремому листочку). Поки група пише правила, намалюйте на фліпчарті сонечко, а потім попросіть присутніх по-черзі представляти написані ними правила та чіпляти їх до "сонечка" у вигляді "промінчиків".

Після цього обговоріть із групою всі написані правила і зніміть ті, які не відповідають ненасильницькій атмосфері.

Запропонуйте групі прийняти правила, які залишаться.

Вправа "Знайомство в реальному просторі"

Мета: познайомитися та дізнатися про рівень обізнаності присутніх щодо використання комп'ютерних технологій та можливостей їхнього застосування в повсякденному житті.

Запропонуйте групі:

Назвіть своє ім'я та ті сучасні технічні можливості, які ви використовуєте при роботі з комп'ютером.

У кінці подякуйте групі.

Вправа "Що ми хочемо дізнатися"

Мета: допомогти групі зрозуміти та сформулювати свої сподівання від заняття; з'ясувати потреби групи.

Необхідні матеріали: стікери блакитного кольору.

Запропонуйте групі на блакитних стікерах (маленьких клейких папірцях)

записати відповідь на запитання:

Про що ви хотіли б дізнатися з оголошеної теми нашого заняття, що потрібно для того, щоб ця зустріч була для вас дійсно корисною?

Далі кожна особа в колі зачитує написане та приклеює свій листочок навколо "сонечка", яке було сформовано попередньою вправою "Промінчики".

Вправа "Визначаємо шкоду"

Мета: надання інформації про небезпеки, які зустрічають дітей і молодь в Інтернеті.

Зверніться до групи:

- Давайте узагальнимо, які ж сучасні технічні можливості ви використовуєте чи могли б використовувати при роботі з комп'ютером. Назвіть всі можливі комунікаційні, інформаційні, комп'ютерні технології

Відповіді групи запишіть на великому аркуші чи дошці: ігри, веб-камери, підключення камер, мобільних телефонів до комп'ютера, спілкування через електронну пошту, чати, групи новин, аська (ISQ), Skype, MSN, підключення ігрових пультів, вихід в Інтернет тощо.

Далі проведіть коротку дискусію за планом:

1. Як Ви використовуєте Інтернет?
2. Що шукаєте в Мережі? Які сайти Вам найбільш цікаві?
3. Яку, з вашого досвіду, негативну інформацію ви отримували з Інтернету, спілкування в чатах, аськах тощо?
4. Що ви знаєте про насильство в Інтернеті? Які його види існують?
5. Як ви вважаєте, які негативи несуть мобільні телефони?
6. Узагальнимо: яку шкоду можуть приносити нам сучасні інформаційні й комунікаційні технології? З якими неприємностями ви можете зустрітися в мережі Інтернет?

У кінці надайте групі інформацію про основні проблеми, що найбільш негативно впливають на дітей і завдають їм шкоду в Інтернеті, використовуючи інформацію тексту статті Ольги Швед "Небезпека Інтернету для дітей" (див. Додаток). Особливу увагу варто звернути на використання дітей у порнографії, на види насильства в мережі.

Підведіть підсумки:

Отже, основна небезпека для дітей та підлітків при спілкуванні з комп'ютером походить від комунікативних можливостей Інтернету, доступу до "дорослих сайтів" в Інтернеті, від мобільних телефонів третього покоління, що дають можливість реальних зйомок і виходу в Інтернет. До насильства, пов'язаного із сучасними комунікаційними й інформаційними технологіями, відносяться такі види:

- а) сексуальне насильство в режимі реального часу, коли за замовленням клієнта через веб-камери відбуваються реальні дії насильства над дитиною;
- б) переслідування, приставання, залякування в мережі (будь-які види комунікації в Інтернеті та мобільні телефони);
- в) виробництво, поширення або шкідливий вплив порнографії на дітей;
- г) показ матеріалів, що можуть нанести психологічну або фізичну шкоду дитині.

Проведіть зворотній зв'язок із групою:

- Які у Вас враження від прослуханого матеріалу?
- Яку саме користь Ви матимете від отриманих знань?

Можливі небезпеки Інтернету для дітей

На сьогодні число користувачів Мережі в світі досягло 2 млрд. осіб. В Україні також стрімко зростає число користувачів і більшість з них - діти та молодь. Але чи мають батьки уявлення про те, як діти використовують Інтернет?

В 2009 році за ініціативи "Київстар" було проведено всеукраїнське соціологічне дослідження "Знання й ставлення українців до питання безпеки дітей в Інтернеті". Його результати показали:

- 76% батьків навіть не знають, які сайти відвідують їхні діти. До того ж більшість учителів і батьків недостатньо розбираються в інноваційних технологіях і не знають про значні можливості та небезпеки мережі. Тому не завжди можуть передбачити небезпеку, з якою може зіштовхнутися дитина в он-лайн.
- Більше 28% опитаних дітей готові переслати свої фотографії незнайомцям у мережі.
- 17% дітей без вагань погоджуються повідомити інформацію про себе й свою родину: місце проживання, професія й графік роботи батьків, наявність у будинку коштовних речей тощо.
- 22% дітей періодично попадають на сайти для дорослих.
- 28% дітей, побачивши в Інтернеті рекламу алкоголю або тютюну, хоч раз пробували їх купити.
- 11% дітей намагалися в Інтернеті купити наркотики.

Розглянемо ряд ризиків, які несе Інтернет.

Дитяча порнографія

Дитяча порнографія в Інтернеті є великою проблемою, тому що поширюється легко, швидко і дешевше, ніж звичайні канали (відеопродукція чи друкована). За неофіційними даними частина дитячої порнографії з країн Росії, Білорусії й України складає третину від загального обсягу такої продукції, а прибуток від такого бізнесу вимірюється десятками тисяч доларів на місяць. Нові Інтернет-технології дозволяють злочинцям використовувати для виробництва і швидкого поширення порноматеріалів цифрові і відео-камери, камери мобільних телефонів, веб-камери, установлені на комп'ютерах для зйомок у реальному часі. З використанням програмного забезпечення для створення цифрових зображень можливе об'єднання двох зображень в одне або компонування нового зображення, тобто трансформація. Непорнографічні зображення дітей (звичайне фото в одязі або фото особи) може бути перетворене в "віртуальне" порно-зображення дитини. Це призводить до того, що творців-злочинців складно покарати.

На жаль, Україна в порнобізнесі відіграє роль "місця виробництва". МВС були здивовані масштабами дитячого порнобізнесу в Україні. На сьогодні подібні злочини виявляють у більшості великих міст країни, порушено сотні кримінальних справ за фактом виробництва й поширення порнографії.

Так, співробітники відділу боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми Управління МВС України в Дніпропетровській області, викрили злочин в Україні, пов'язаний із розповсюдженням дитячої порнографії. Це підпільна порностудія у Дніпропетровську, організатори якої поширювали порнографічну продукцію за допомогою мережі Інтернет. Вони записували на компакт-диски фотографії привабливих дівчаток, а потім в Інтернеті пропонували свою продукцію потенційним покупцям. Затримали злочинців на гарячому: під час продажу чергової партії "живого товару".

У Донецькій області затримали порномейкерів-педофілів, які чинили розпусні дії з малолітніми дівчатками - ученицями місцевих шкіл та вихованками інтернатів. Вони знайомилися з дівчатками під приводом навчання танцям чи проведення фотосесії, а далі було все: від звичайного позування голих дівчат у піонерських краватках до згівалтувань у неприродній формі і сцен садистського характеру. Все це потім вивішувалося в Інтернеті. Ймовірно, дівчатам перед зйомками давали якісь наркотичні речовини. В Україні в декількох містах паралельно відкрилися дитячі "модельні агенції", що прихованими камерами знімали дітей у роздягальнях, душевих і навіть у туалетах. Матеріали пересилалися через Інтернет замовникам у Німеччину.

Небезпека віртуального спілкування

Інструменти віртуальної комунікації мають кілька характеристик, що допомагають людям перенести наше суспільство в нову соціо-економічну еру. Вони дають можливість людині будь-якого віку, національності, роду занять, релігії і культури приєднатися до "Інтернет-співтовариства", де зв'язки, знання, обмін ідеями можуть відбуватися прямо й негайно. Віртуальна природа такого співтовариства дає можливість його членам діяти анонімно або дискутувати під придуманим ім'ям ("ніком"). Таке забезпечення анонімності корисно педофілам і злочинцям.

Велика кількість дітей, підлітків і молоді використовують е-мейли, моментальні повідомлення в ICQ, MSN, Skype або чати (online chat rooms). За даними опитування, 92 % дітей, що спілкувалися в чатах, запрошувалися поговорити про секс. При цьому 34 % зіштовхнулися з нецензурною лексикою, 66 % було запропоновано переслати матеріали про насильство або секс.

Часто діти потенційно штовхають себе на ризик, якщо ними маніпулюють злодії, сексуальний експлуататор або педофіл. Висилаючи свою фотографію, діти та підлітки й не здогадуються, як ця фотографія може бути використана. Дуже легко, використавши сучасні комп'ютерні технології, змонтувати порнографічні знімки і потім ними шантажувати дитину або її батьків, виставляти на порно-сайтах.

Кібергрумінг

Мається на увазі завоювання довіри дитини з метою сексуального використання. Злочинці добре розбираються в психології дітей і підлітків, прекрасно орієнтуються в їхніх захопленнях та інтересах. Встановлюючи контакти в соціальних мережах або на форумах з дітьми, які знаходяться в подавленому психологічному стані, вони проявляють співчуття, пропонують підтримку, обговорюють із дитиною питання, що турбують, поступово зміщуючи їх у сексуальну площину, а потім пропонують перевести стосунки в реал.

Сюрпризи при зустрічах

У 58 % діти, що відповідали, відзначили, що зустріч з "другом по листуванню" стала неприємним сюрпризом, тому що цей "друг" м'яко кажучи, "фантазував" про себе. 28 % дітей були просто шоковані, тому що "друг" не відповідав не тільки вікові, а іноді й статі. В Іспанії й Португалії відомі випадки, коли діти, що пішли на зустріч із другом по листуванню, так і не повернулися додому. Фотографії одного хлопчика потім бачили на порносайтах, а тіло дівчинки знайшли через якийсь час в іншому місті.

FTP (ігри)

Вони небезпечні не тільки тим, що замінюють дітям реальний світ віртуальним та формують ігрову залежність, витісняючи всі інші видів діяльності з дитячого світу, але й тим, що можуть спровокувати небажані та небезпечні реальні зустрічі з гравцями.

Веб-камери

Використання веб-камери - ще одна можливість аудіовізуального інструменту Інтернету, і вона стає усе більше повсякденною в нашому житті. Уже зараз веб-камера є потенційно небезпечним інструментом, тому що дозволяє неповнолітнім знімати себе за рекомендацією "друга" з Інтернету і показувати або пересилати такі зображення. Веб-камера дає можливість виконувати бажання "замовника" у реальному часі.

Міжнародна організація, яка найбільше займається захистом дітей від використання у віртуальному просторі, називається ЕКПАТ (у перекладі - Покінчимо з дитячою проституцією, порнографією і торгівлею дітьми). Наразі існує 82 мережі ЕСПАТ у 76 країнах світу. В Україні 20 громадських організацій входить у мережу, яка є членом ЕКПАТ.

Діяльність ЕКПАТ направлена на викоренення комерційної сексуальної експлуатації дітей; яка прагне сприяти світовій спільноті в забезпеченні дітям можливості користуватися власними правами та бути вільними від будь-яких форм комерційної сексуальної експлуатації.

Ольга Швед, представник Міжнародної Організації ЕСПАТ для країн СНД

Гра "Швидкий м'ячик"

Мета: активізувати групу для подальшої роботи та зняття напруги попередньої вправи.

Необхідне обладнання: м'ячик.

Запропонуйте групі пограти. Для цього всі встають в коло і кидають по колу м'ячик. Кожного разу, коли м'ячик потрапляє до чийсь рук, необхідно швидко передати його іншій особі та назвати слово, пов'язане з роботою з комп'ютером.

Вправа "Яке потрібно прийняти рішення?"

Мета: закріплення матеріалу та зворотній зв'язок.

Проведіть з групою коротке обговорення:

- Чи потрібно надавати свої персональні дані при спілкуванні в мережі Інтернет? Якщо так, то які?

Зачитайте групі лист Ельвіри. Група має подумати та обґрунтувати, які дії допомогли б їй та її однокласниці уникнути небезпечної ситуації.

Проведіть обговорення за планом:

- Як ви оцінюєте дану ситуацію? Чи потрібно було дівчині припинити спілкуватися з американцем, після того як його пропозиція здалась їй підозрілою?
- Чи правильно вчинила дівчина, коли продовжила листування?
- Чи потрібно розповісти комусь із дорослих (наприклад, батькам) про таке спілкування в Інтернеті, якщо є сумніви?
- Чи можна беззастережно вірити тому, що пишуть про себе люди в Інтернеті?

Зворотній зв'язок з групою проведіть за запитаннями:

- Для чого ми проводили цю вправу?
- Яку користь ви отримали?

Лист Ельвіри

У січні цього року я познайомилася по ICQ з американцем, який виступив ініціатором листування. Він був досить наполегливим у продовженні контактів. Написав, що він є 37-річним директором великого підприємства і вислав навіть адресу сайту підприємства. Майже зразу ж після нашого знайомства він почав говорити про те, що має намір приїхати в Київ, і попросив підібрати для нього найдорожчий готель та ресторани. Потім, нібито, з поїздкою в нього не вийшло, і він активно почав запрошувати мене до Америки. Пропонував покрити всі витрати, пов'язані з проїздом та проживанням. Від такої пропозиції я відмовилась, оскільки вона здалась мені підозрілою, але листування з ним продовжувала, оскільки він писав цікаві та приємні листи. Тоді він запропонував поїхати з ним на конференцію дилерів "Вольво" в Стамбул. Я зайшла на сайт компанії "Вольво" і не знайшла ніякої інформації щодо проведення конференції, тому від поїздки знову відмовилась. Через декілька днів я розмовляла зі своєю однокласницею, котра розповіла мені про американця, з яким почала листуватися в Інтернеті. Виявилося, що це був той самий американець, котрий писав і мені, оскільки писав він усе те ж саме, що й мені.

Вправа "Як можна захистити себе в мережі Інтернет"

Мета: наснаження на використання сімейних контрактів для безпечної роботи дітей в он-лайн та допомога групі у засвоєнні правил поведінки в Інтернеті.

Необхідні матеріали: Контракт з кодексу поведінки в он-лайн в потрібній кількості (див. Додаток); два набори контракту, де кожна правило знаходиться на окремому листочку.

Зверніться до групи:

Отже, перед тим, як починати досліджувати нові кордони Інтернету, добре було б знати що можна і чого не можна робити в он-лайн. Для цього можна використати таку можливість: разом з батьками скласти сімейний кодекс поведінки і погодитися його дотримуватися.

Роздайте всім присутнім екземпляри Контракту з кодексу поведінки в он-лайн, розроблений міжнародною корпорацією Майкрософт. Проведіть коротке обговорення цих правил і чим вони відрізняються від правил, які запропонували команди.

Зворотній зв'язок проведіть за планом:

- Що вам дала ця вправа?
- Чи вдалося вам запам'ятати всі правила?

Підводячи підсумки, зверніться до групи:

Отже, ви отримали приклад контракту, який можете використовувати без змін, а можете передивитися правила й змінити їх, згідно власних потреб та потреб вашої родини. Коли буде досягнуто угоди щодо такого сімейного контракту, то свій контракт необхідно підписати, демонструючи таким чином те, що ти розумієш встановлені правила та погоджуєшся дотримуватися їх, перебуваючи в он-лайн. Далі можна буде розмістити цей документ біля свого комп'ютера. Рекомендуємо скласти окремий контракт для кожної дитини в родині, який би містив правила використання Інтернету для кожного конкретного віку.

Контракт з кодексу поведінки в он-лайніЯ зобов'язуюсь:

- Поговорити зі своїми батьками, щоб дізнатися про правила користування Інтернет, включаючи те, куди я можу заходити, що я можу робити, коли я можу виходити в он-лайн і як довго я можу перебувати в он-лайні (__ хвилин або __ годин).
- Ніколи й нікому не надавати персональну інформацію, таку як свою домашню адресу, телефонний номер, номери кредитних карток, назву та місцезнаходження моєї школи без дозволу своїх батьків.
- Завжди негайно повідомляти своїх батьків, якщо я бачу або отримую щось по Інтернету, що примушує мене почувати себе некомфортно або занепокоєно, включаючи повідомлення електронної пошти, веб-сайти або навіть звичайну пошту від своїх Інтернет-друзів.
- Без дозволу своїх батьків ніколи не погоджуватися зустрітися особисто з кимось, із ким я познайомлюся в он-лайні.
- Ніколи не відправляти свої фотографії або фотографії членів своєї сім'ї іншим особам по Інтернету або поштою, не порадившись попередньо зі своїми батьками.
- Ніколи не давати нікому (навіть своїм друзям) свої паролі в Інтернеті, окрім своїх батьків.
- Добре поводитися в он-лайні й не робити нічого, щоб могло образити або роздратувати інших людей, а також ніколи не вчиняти незаконних дій в он-лайні.
- Ніколи не завантажувати, не встановлювати і не копіювати нічого з дисків або з Інтернету без відповідного дозволу.
- Ніколи не робити в Інтернеті нічого, що коштує грошей, не спитавши перед тим дозволу своїх батьків.
- Повідомити своїх батьків про своє реєстраційне ім'я в Інтернеті та імена, які я використовую в чатах, які зазначено нижче (далі йде перелік адрес чатів).

Моє ім'я _____ Дата _____
 Батько/мати _____ Дата _____

Вправа "Ми - захищені!"

Мета: підбити підсумки проведеному заняттю, зворотній зв'язок з групою.

Необхідні матеріали: великий аркуш паперу, на якому написано основні ризики роботи в Інтернеті (для цього використайте матеріали з інформаційної частини заняття та з попередніх вправ).

Запропонуйте групі підбити підсумки отриманих знань щодо безпечної роботи в Інтернеті. Для цього потрібно повісити великий аркуш паперу, на якому написано основні ризики роботи в Інтернеті, і роздати всім присутнім в колі стікери.

Зверніться до групи:

Ми багато чого сьогодні навчилися щодо свого захисту в Інтернеті. Пропоную зараз вибрати якийсь ризик і написати на папірці свій варіант захисту від нього.

Потім кожна особа в колі зачитує написане та заліплює ним відповідний ризик. Таким чином всі ризики мають бути заліплені. Якщо якийсь ризик група не вибере, то попрохайте бажаних це зробити: дайте їм додаткові папірці, щоб вони написали свій варіант захисту і заліпили стікером відповідний ризик.

Вкінці подякуйте групі і побажайте працювати в Інтернеті тільки безпечно, а також передати ці знання іншим, щоб захистити всіх своїх друзів та знайомих.

Тренінг толерантності

7

Тренінг толерантності

Тренінг толерантності

*Толерантність є не тільки важливим принципом,
а й необхідною умовою миру та соціально-економічного розвитку всіх народів.*
Декларація принципів толерантності

Інформаційна частина

Всі люди різні, але при цьому немає гірших чи кращих. Ми різні, але рівні. Для того, щоб правильно зрозуміти іншу людину, потрібно намагатися знайти й зрозуміти мотиви чужої поведінки, зрозуміти особливості чужого бачення світу. Щоб бути об'єктивними, необхідно спочатку вислухати людину, дізнатися про неї більше: її звичаї, погляди, культуру.

Кожна людина є неповторною, зі своєю радістю й тугою, сподіваннями і розчаруваннями. Тому кожна людина має індивідуальне бачення й сприйняття, бо багато в чому принципово відрізняється від інших. Щоб відбутися як Людина, необхідно, найперше, як найвищу цінність шанувати цю неповторність: і власну, і ближніх. І пам'ятати, що людина - це найбільший у світі скарб, тому потрібно шанувати кожне життя, кожну особистість.

Наша країна має унікальне географічне положення, тому споконвіку була перехрестям шляхів багатьох народів. І сьогодні, хоча українська нація, одна з найбільших і найдавніших націй світу, становить близько 73% населення країни, проте важливо пам'ятати, яка велика кількість інших націй і народностей вважають нашу землю своєю рідною. Оскільки мобільність населення Землі все збільшується, то збільшується в нашій країні і кількість людей, які тільки нещодавно приїхали до нас тимчасово чи назавжди з різних, часто віддалених країв. Своєрідність українського характеру полягає саме в терпимості до інших рас і націй. Важливо не розгубити це надбання наших предків і бути толерантними до інших.

Як ми розуміємо толерантність

Толерантністю називається здатність особистості сприймати без агресії інших людей: їхні думки, що відрізняються від власних, особливості поведінки та зовнішності. Тому толерантність - це позиція терпимості та довіри між людьми, що є основою для здійснення вибору на користь миру, а не війни. Маємо ставитися до толерантності як до найважливішої цінності суспільства.

Саме тому світова спільнота - країни-члени ООН - на Генеральній конференції ЮНЕСКО 16 листопада 1995 року прийняли **Декларацію принципів толерантності**. Цей важливий міжнародний документ дав розгорнуте визначення толерантності:

Стаття 1 - Поняття толерантності

1.1. Толерантність означає поважання, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості. Формуванню толерантності сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думки, совісті і переконань. Толерантність - це єдність у

різноманітті. Це не тільки моральний обов'язок, а й політична та правова потреба. Толерантність - це те, що уможливило досягнення миру, сприяє переходу від культури війни до культури миру.

1.2. Толерантність - це не поступка, поблажливість чи потурання. Толерантність - це, передусім, активна позиція, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини. Толерантність у жодному разі не може бути виправданням посягання на ці основні цінності. Толерантність повинні виявляти кожна людина, група людей та держави.

1.3. Толерантність - це обов'язок сприяти утвердженню прав людини, плюралізму (в тому числі культурного плюралізму), демократії та правопорядку. Толерантність - це поняття, що означає відмову від догматизму і абсолютизму, утвердження норм, закріплених у міжнародно-правових актах у галузі прав людини.

1.4. Стосовно поважання прав людини виявлення толерантності не означає терпимого ставлення до соціальної несправедливості, відмови від своїх або прийняття чужих переконань. Це означає, що кожен може дотримуватись своїх переконань і визнає таке саме право за іншими. Це означає визнання того, що люди з природи своєї відрізняються зовнішнім виглядом, станом, мовою, поведінкою і мають право жити в мирі та зберігати свою індивідуальність. Це також означає, що погляди однієї людини не можуть бути нав'язані іншим.

Декларація принципів толерантності також містить ще такі важливі положення:

В інтересах міжнародної злагоди принципово важливо, щоб кожна людина, громада та нація усвідомлювали та поважали багатокультурний характер людського співтовариства. Без толерантності не може бути миру, а без миру неможливі розвиток і демократія.

Виховання є найефективнішим засобом запобігання проявам нетерпимості. Виховання в дусі толерантності починається з прищеплення людям знань про їхні права та свободи з метою забезпечити їхню реалізацію та зміцнити прагнення кожного до захисту прав інших.

Виховання в дусі толерантності має бути націлене на протидію негативним впливам, які викликають страх та відособлюють від інших. Воно повинне розвивати в молоді здібності до незалежного мислення, критичної оцінки та формувати високі моральні критерії.

Щоб піднести громадську свідомість, звернути увагу на небезпеку, приховану в нетерпимості, протидіяти їй проявам, сприяти формуванню психології толерантності та вихованню в її дусі, ЮНЕСКО урочисто проголосило 16 листопада Міжнародним днем толерантності.

Практична частина

Мета заняття: формування у присутніх розуміння важливості засад толерантності та відпрацювання навичок толерантної поведінки.

Наша порада

Кімнату, де проходитиме заняття за цією темою, варто оформити цитатами (поданими перед інформаційною частиною чи підібраними самостійно).

Вступне слово

Ми всі різні, проте в нас є й багато спільного: ми живемо в одній державі, на одній планеті. І всі ми у відповіді одне за іншого. Бо вижити люди можуть тільки разом, тільки турбуючись одне про одного. Тому головною умовою виживання є толерантне ставлення одне до одного, ненасильницька поведінка. Роздумаю та обговоренню саме цих питань присвячене наш тренінг на тему толерантності.

Вправа "Сонячні правила"

Мета: нестандартно і весело встановити правила, яких група буде дотримуватися під час заняття.

Необхідні матеріали: порізані смужками заздалегідь написані на ватмані правила так, щоб на одній смужці знаходилося одне правило; круг діаметром 15-20 см із цупкого паперу, на якому намальовано веселе обличчя та написано "Сонячні правила".

Поясніть групі, що для ефективної роботи в колі має панувати дружба, тепла, сонячна атмосфера. Для того запропонуйте групі створити власне сонце, яке буде зігрівати всіх присутніх своїм теплом та нагадувати, як потрібно поводитися.

Прикріпіть на видному місці (фліпчарті, стіні) наперед заготовлений круг, і запропонуйте групі: "Це - наше сонце!". Потім по-черзі витягайте смужки із правилами і пропонуйте його пояснити бажаним. Після чого смужка кріпиться біля сонця так, ніби це є його промінь. У результаті утворюється сонце, променями якого є правила роботи в групі.

У кінці подякуйте групі за спільну роботу, від якої всім буде "сонячно".

Вправа "Яблунька"

Мета: допомогти учасникам і учасницям сформулювати свої очікування від заняття; з'ясувати потреби групи.

Необхідні матеріали: намальоване на ватмані велике дерево "яблунька", стікери, вирізані у вигляді яблук.

Роздайте всім присутнім у колі стікери-яблук, і запропонуйте записати на них свої очікування від заняття: що хочуть почути з названої теми, чого хочуть навчитися. Потім по колу всі проговорюють написане і наліплюють свої "яблук" на гілки "яблуньки".

Вправа ""Я - це тільки я, але ми з тобою схожі тим, що ..."

Мета: налаштуватися позитивно одне до одного; виявити свої індивідуальні риси, а також такі, що єднають їх з іншими.

Обладнання: м'ячик.

Група стоїть у колі, м'ячик знаходиться у Ваших руках. Назвіть своє ім'я і коротко назвіть те, що, на Вашу думку, притаманне тільки Вам та відрізняє Вас від інших. А потім перекиньте м'ячик комусь у групі, називаючи при цьому якусь характерну особливість, яка, на ваш погляд, є спільною з цією особою. При цьому фразу починайте словами: "Ми з тобою схожі тим, що...". Попросіть групу продовжити гру, а самі сядьте. Вправа виконується, доки всі присутні в колі не сядуть на свої місця. Зверніть увагу, щоб остання особа, в руках якої опиниться м'ячик, також могла комусь його кинути. Для цього встаньте і простягніть руки назустріч м'ячу.

У кінці подякуйте групі за спільну проведену роботу та проведіть обговорення за планом:

- Кому складно було виконувати завдання?
- Для чого ми виконували цю вправу? Що вона вам дала?

Вправа "Толерантність - це..."

Мета: засвоїти поняття "толерантність".

Запропонуйте бажаним висловитися: які асоціації викликає слово "толерантність". Відповіді групи записуються на великому аркуші паперу.

Далі зверніться до групи:

Толерантність - це терпиме ставлення до іншої людини, яка відрізняється за ознаками

мови, релігії, раси, ідеології тощо на основі взаємоповаги. Здатність особистості сприймати без агресії думки, що відрізняються від власних, особливості поведінки та зовнішності інших людей. Маємо ставитися до толерантності як до найважливішої цінності суспільства, бо позиція терпимості та довіри між людьми є основою для здійснення вибору на користь миру. Поняття толерантності на сьогодні дуже важливе в світі, де різні держави, люди різних рас і національностей бажають жити в мирі та злагоді. Тому міжнародна спільнота 16 листопада 1995 року на Генеральній конференції ЮНЕСКО прийняла Декларацію принципів толерантності. Цей важливий міжнародний документ дав розгорнуте визначення толерантності. Давайте зараз розглянемо це визначення.

Зачитайте Статтю 1 Декларації принципів толерантності, де дається розгорнуте визначення толерантності, використовуючи текст інформаційної частини до цього тренінгу.

Після кожного абзацу першої статті Декларації проводьте дискусію: як група розуміє цей аспект визначення толерантності. При цьому надавайте групі інформацію щодо незнайомих слів і термінів.

Запитання для дискусії:

- Чому толерантність не тільки обов'язок, а й політична та правова потреба?
- Чому толерантність є активною, а не пасивною позицією? Як ви це розумієте?
- Хто знає, що означає слово "плюралізм"?

Плюралізм - характеристика політичної системи суспільства, яка передбачає існування і визнання різноманітних думок, різних позицій, погляди, що відображають розмаїтість інтересів у суспільстві; за якої соціальні групи мають можливість висловлювати власні позиції через своїх представників/представниць у політичних і громадських організаціях.

- Для чого в Декларації дається таке довге і багатовимірне визначення толерантності?
- Для чого нам потрібно знати визначення толерантності? Яку користь ми від цього отримуємо?

Підведіть підсумок:

Існує велике розмаїття націй, мов, культур, релігій... В інтересах міжнародної злагоді принципово важливо, щоб кожна людина, громада та нація усвідомлювали та поважали цю різноманітність. Обов'язок держави слідкувати за цим, вводячи нові закони і норми, направлені на збільшення толерантності і ненасильства в суспільстві.

А кожна людина, в свою чергу, має займати активну позицію щодо своєї толерантної поведінки, що означає:

1. Уміння активно співпрацювати з іншими, а для цього - йти на компроміси, домовлятися, знаходити точки дотику навіть у безнадійних ситуаціях;
2. Уміння мирно, неконфліктно переконати іншу людину у своїй правоті, посперечатися, відстояти свою думку;
3. Безпосередня дія, здатність заступитися за принижених, захистити права інших. Толерантність - вимога часу. Для того, щоб стати толерантними, необхідно знати і захищати свої права та свободи, а також захищати права інших.

Вправа "Потрібно говорити про це!"

Мета: усвідомлення групою важливості проблеми толерантності.

Запропонуйте групі стати в коло і називайте присутніх по колу: "європейці", "американці", "японці" та "африканці".

Зверніться до групи з проханням виконати завдання:

Необхідно вільно пересуватися в колі, при цьому вітаючись з іншими "своїм способом": "європейці" тиснуть руку, "американці" кивають і кажуть "хай!", "японці" кланяються, "африканці" труться носами.

По закінченні підсумуйте:

Ми весело і приязно поспілкувалися між собою, хоча представляли різних людей з різних куточків світу. На жаль, не завжди так сердечно люди спілкуються одне з одним.

Запропонуйте присутнім об'єднатися в чотири команди: "європейці", "американці", "японці" та "африканці". Кожна команда отримує великі аркуші паперу та маркери. Завдання: написати якомога більше причин стосовно того, чому потрібно знати і говорити про необхідність толерантності.

Після презентацій напрацювань кожної команди проведіть зворотній зв'язок:

- Чи складно було виконувати завдання?
- Поділіться своїми враженнями від роботи команд.
- Що корисного ви винесли з цієї справи?

Підведіть підсумки:

Отже, ми маємо знати і говорити про переваги толерантної ненасильницької поведінки, а найголовніше - самим бути толерантними.

Вправа "Хто я?"

Мета: на практиці побачити різність думок і поглядів, які потрібно приймати.

Запропонуйте групі стати в коло і виконати завдання:

Я буду називати три позиції, а ви вибирайте ту, яка вам найближча. А потім спробуйте ототожнити себе із запропонованим словом і зобразити його.

Цикл запитань:

- Ви: квітка, гора чи сонце?
- Ви: поїзд, авто чи кінь?
- Ви: завтра, вчора чи сьогодні?
- Ви: пісня, вірш чи танець?
- Ви: табличка з написом "Вхід заборонено", "Відкрито для відвідування" чи "Будь-ласка, хвилину зачекайте"?

Проведіть після гри коротке обговорення:

- Чому ви прийняли те чи інше рішення?
- Як ви вважаєте, хто кращий: квітка, гора чи сонце? завтра, вчора чи сьогодні? табличка "Вхід заборонено", чи табличка "Відкрито для відвідування", чи "Будь-ласка, хвилину зачекайте"?
- Що дала вам ця вправа?

Підведіть підсумки:

Всі люди різні, при цьому немає гірших і кращих. Ми різні, але рівні. Для того, щоб правильно зрозуміти іншу людину, потрібно намагатися знайти й зрозуміти мотиви чужої поведінки, зрозуміти особливості чужого бачення світу. Щоб бути об'єктивними, необхідно спочатку вислухати людину, дізнатися про неї більше: її звичаї, погляди, культуру.

Рухлива гра "Оплески"

Мета: варіант попередньої вправи; підвищення настрою та активізація групи.

Всі присутні сидять в колі. Попросіть встати тих, хто любить чи мріє навчитися співати. Попросіть поаплодувати тим, хто встав. А потім запропонуйте встати тим, хто любить зиму/ хто любить чи мріє навчитися плавати/ хто поважає права інших/ тощо. Кожного разу група аплодує..

В кінці запитайте групу, чого їх навчила ця гра, виходячи з мети заняття.

Підведіть підсумки відповідям групи:

Ми всі різні й неповторні. Кожна людина обдарована своїм талантом і вмінням, кожна людина варта поваги й пошани. Тому давайте помічати в оточуючих їхні переваги, а не недоліки.

Вправа "Критерії толерантності"

Мета: знайомство з критеріями толерантності; усвідомлення групою важливості проблеми толерантності.

Необхідні матеріали: 4 великі аркуші паперу, маркери, 4 набори з 9 смужок паперу, де на кожній смужці надруковано один критерій толерантності (див. Додаток).

Запропонуйте групі стати в коло і називайте присутніх по колу: "південь", "північ", "захід" та "схід". Зверніться до групи:

Об'єднайтеся у чотири команди: "південь", "північ", "захід" та "схід". Кожна команда отримає великий аркуш паперу та маркери. Завданням буде на великому листі паперу виклеїти за пріоритетністю смужки з критеріями толерантності.

Під час роботи команд підходьте до кожної і надавайте необхідну інформацію та роз'яснення щодо критеріїв, незнайомих слів і понять.

Після презентацій напрацювань кожної команди у загальному колі, проведіть обговорення вражень кожної команди від проведеної роботи:

- Чи складним було завдання для вашої групи? Наскільки швидко ви узгоджували пункти?
- Як проходило обговорення?
- Чи всі погоджувалися з думкою більшості?
- Як ви досягали загальної думки?

У кінці з групою обговоріть:

- Які почуття у вас викликала ця вправа?
- Що корисного ви винесли з цієї вправи?

Підведіть підсумки:

Критерії толерантності, з якими працювали команди, підходять для будь-якої групи: сім'ї, шкільного класу, громадської організації, суспільства в цілому. Насправді неважливо який критерій на першому місці, який на останньому, бо це залежить від ситуації та людей в ній. Найголовніше - бути толерантною людиною, тобто такою особистістю, яка поважає себе і визнає інших.

ДОДАТОК

Критерії толерантності:

1. Рівноправність: рівний доступ до соціальних благ, до правлінських, освітніх та економічних можливостей для всіх людей, незалежно від їхньої статі, раси, національності, релігії, належності до будь-якої групи.
2. Взаємоповага членів групи чи спільноти, доброзичливе й уважне ставлення до людей з обмеженими можливостями (інвалідів).
3. Рівні можливості для участі в політичному житті всіх членів суспільства.
4. Збереження і розвиток культурної самобутності і мов національних меншин.
5. Охоплення подіями суспільного характеру, святами якомога більшої кількості людей, якщо це не суперечить культурним традиціям і релігійним віруванням.

6. Можливість дотримуватися своїх традицій для всіх культур, наявних в українському суспільстві.
7. Свобода віросповідання за умови, що це не обмежує прав і можливостей інших членів суспільства.
8. Співробітництво і солідарність у розв'язанні загальних проблем.
9. Позитивна лексика в найбільш уразливих сферах міжетнічних, міжрасових відносин, у стосунках між статями.

Гра "Людина до людини..."

Мета: порухатися та скинути напругу попередньої вправи; наочне пояснення ролі та значення допомоги та підтримки.

Запропонуйте групі зіграти в гру:

Зараз ви будете вільно пересуватися по кімнаті, не торкаючись одне одного. А на мою команду: "Людина до людини руками..." - торкніться одне одного руками. Якщо я скажу, "Людина до людини спиною..." - спинами і так далі. Зрозуміло?

Гру потрібно проводити динамічно.

Укінці, як завжди, проводиться обговорення:

- Що вам найбільше сподобалося в цій грі?
- Які почуття вона у вас викликала?

Підсумок:

Всі хочуть, щоб їх поважали. Щоб відповісти на запитання, яким чином потрібно поважати людину, варто спитати себе: "Як я хочу, щоб інші люди ставилися до мене?".

Вправа "Обережно: людина!"

Мета: поглиблення толерантності, усвідомлення відповідальності за долю інших.

Створіть три малі групи (наприклад: сині, зелені, лимонні). Запропонуйте всім присутнім намалювати трьох людей, які їм найбільше подобаються, яких вони люблять. Потім у своїх групах потрібно буде коротко провести обговорення малюнків: розповісти кого намалювали і чому.

Далі знову створіть велике коло і проведіть дискусію за планом:

- Розкажіть, які люди взагалі вам подобаються: які вони за зовнішністю, рисами характеру, одягом тощо?
- Тепер поділіться тим, які люди вам не подобаються. Що саме в них вам неприємне?
- Підніміть руку ті, хто співчуває дітям-біженцям, дітям вулиці, дітям, хворим на ВІЛ/СНІД, наркоманам, дітям-жебракам?
- А кому найбільше потрібна наша допомога?

Підведіть групу до того, що потрібно допомагати людині не залежно від того, подобається вона нам чи ні. Потрібно допомагати тим, хто цього потребує!

Після цього запропонуйте групі хором вимовити слова: "Обережно: людина!".

Зверніться до групи:

Давайте зробимо ці слова своїм паролем: у всіх ситуаціях, коли хочеться зневажити когось, будемо подумки вимовляти їх, пам'ятаючи, що ти є людина, і перед тобою також людина.

Продовжуйте обговорення:

- Які почуття викликала у вас ця вправа?
- Чого навчила вас ця вправа?

Підведіть підсумки:

Ми повинні допомагати одне одному і підтримувати у складну хвилину. Звісно, всі

люблять заможних, здорових і веселих, своїх... Проте ми не повинні залишатися осторонь чужої біди. Пам'ятаймо, це може торкнутися і нас. Ми всі люди і маємо турбуватися одне про одного та надавати руку допомоги в тяжку хвилину.

Вправа "Кулачок"

Мета: показати, що підхід з позиції сили не завжди є корисним.

Необхідні матеріали: два види папірців, що вирізані у формі кола чи квадрата.

Роздайте всім присутнім в колі папірці двох видів і попросіть об'єднатися за певними геометричними фігурами в пари. Поясніть завдання:

Кожна пара має зараз виконати завдання: "квадратики" повинні сильно стиснути кулак (неначе там щось дуже важливе або приємне!), а завдання для "кіл" - за 1 хвилину розімкнути цей кулак.

Після гри проведіть загальне обговорення, де присутні діляться враженнями та розповідають про причини того, чому вони або відкрили свій кулачок, або ні.

Підведіть підсумок:

Зверніть увагу, що чим більшу силу ви докладали до того, щоб розімкнути кулак, тим сильніший був опір. Тому давайте задумаємося, чи таким вже корисним є підхід з позиції сили? Кожна сила породжує силу ще більшу, кожне насильство викликає цілий ланцюг насильства, в який втягуються все більше і більше людей. Тільки ненасильницька поведінка може розірвати ланцюг насильства, зменшити напругу.

Наш народ має багатий досвід безконфліктного, ненасильницького спілкування. Але потрібно вчитися ненасильницькій поведінці: вдома і в школі, на вулиці і деінде. Цей спосіб життя вимагає від нас постійного самоконтролю, повсякчасну готовність на кожному кроці протидіяти власним насильницьким діям і утримуватися від спокуси рівноцінно, "око за око", відреагувати на зло, приниження, отриману образу та несправедливість.

Гра "Армреслінг"

Мета: варіант попередньої вправи; вироблення практичних навичок стратегії ненасильства та співробітництва.

Необхідні матеріали: невеличкі малюночки, розрізані навпіл.

Обладнання: цукерки

Роздайте всім присутнім у колі половинки малюночків і попросіть відшукати свою половинку й об'єднатися в пари. Поясніть завдання:

Зараз ми будемо грати в армреслінг (хто з вас сильніший і хто покладе на стіл руку свого напарника?). Пара, яка найбільшу кількість разів торкнеться руками столу виграє і отримає приз - цукерки.

На закінчення проведіть обговорення гри. Спитайте, яким чином якась із пар зрозуміла, як швидко можна перемогти (просто домовитися між собою і не боротися, а по чергово класти руку одне одного на стіл).

Увага! Якщо в кімнаті тільки один стіл, нехай пари сідають по чергово, допоки якась пара не здогадається домовитися.

Підведіть підсумок:

З людьми завжди можна домовитися! З людьми завжди потрібно домовлятися - це найвдаліша стратегія!

Вправа "Україна - наш спільний дім"

Мета: формування спільної ідентичності.

Обладнання:

- 1) зв'язані між собою стрічки різного кольору, які утворюють різнокольорову стрічку, кінці якої теж зв'язані між собою;
- 2) малюнок будинку: внизу малюється фундамент будинку з великого каміння, далі стіна з цеглинок та вікном посередині, зверху дах із вставкою посередині для девізу; з одного боку будинку - сонце з промінчиками, з іншого - хмара з блискавкою.

Запропонуйте групі стати в коло та всім взятися за різнокольорову стрічку.

Зверніться до групи:

Зараз ми стоїмо в колі, утворюючи геометричну фігуру коло. Давайте закриємо очі і, не випускаючи з рук стрічки, всі разом побудуємо квадрат. Увага, очі не відкривати, але можете спілкуватися між собою.

Коли група створить квадрат, запропонуйте відкрити очі і побачити, наскільки він рівний. А потім продовжіть гру, створюючи трикутник, прямокутник, зірку.

Зверніться до групи:

Ми люди різної національності, різної культури, різного віку, різного віросповідання, різної статі, різні, різні, різні - всі ми маємо одну єдину Батьківщину - Україну. І те, що ми різні, не мінус, а тільки плюс. Найважливіше, щоб ми були разом і злагоджено будували, доглядали й шанували спільний дім - нашу Україну.

А зараз я пропоную побудувати нашу спільну українську хату, наш будинок Толерантності і Взаємоповаги. Для цього оживимо цю голу схему.

Зверніться до підготовленого заздалегідь малюнку, на якому зображено будинок.

- Які благородні ідеї закладемо ми у фундамент нашої хати? На чому має базуватися наш спільний дім? *(на камінцях фундаменту будинку записуються пропозиції групи: толерантність, ненасильство, повага до прав людини, рівність тощо)*
- Що кожен і кожна з нас може зробити для досягнення цих ідей? *(записуються на цеглинках стіни)*
- Яким чином будемо поширювати інформацію про необхідність всім людям в нашій країні спілкуватися на засадах толерантності? *(записуються на віконці)*
- Яка наша мета? *(записуються по периметру даху)*
- Наш девіз *(записуються у вставці посередині даху)*
- Хто і що нам заважає будувати цей будинок? *(записуються на хмаринці)*
- Хто і що підтримує це будівництво? *(записуються на промінчиках сонця)*

Подякуйте групі за побудову такого гарного будинку і запитайте, чи хотіли б присутні в ньому жити.

Вправа "Збираємо врожай"

Мета: підбиття підсумків заняття, проведене в нестандартній формі.

Запропонуйте групі повернутися до очікувань, висловлених на початку заняття, записаних у вигляді "яблук" на "яблуні" і підвести підсумки. Для цього ви зачитуєте по чергово очікування та запитуєте: що ця особа отримала на занятті, чого навчилася, наскільки сподівання справдилися. Потім стікер "яблукко" переліплюєте з "гілок яблуні" в "кошики", які заздалегідь малюються під деревом.

Зверніться до групи:

Дякую всім за спільну роботу! Бажаю завжди мати активну життєву позицію щодо проблеми толерантності, ненасильства та захисту прав дітей.

Вправа "До нових зустрічей!"

Мета: емоційне закінчення тренінгу.

Запропонуйте всім присутнім стати в тісне коло і зверніться до групи:

Давайте прикладемо ліву руку до свого серця і подумки покладемо частину тепла нашого серця в долоню. Простягнемо її до кола, змикаючи якомога ближче всі руки. Ми тримаємо на витягнутих руках тепло наших сердець. Давайте правими руками перемішаємо енергію наших сердець, створюючи одне світило. А тепер всі можуть взяти в пригорщу частину від спільного світла і помістити в своє серце. Зараз кожне серце має в собі тепло всіх сердець. Відчуйте це тепло. Відчули? Простягнемо обидві долоні до кола і зімкнемо руки. Хором скажемо "До нових зустрічей!"

Іноваційні форми просвітницької діяльності серед дітей та молоді

8

Іноваційні форми просвітницької діяльності серед дітей та молоді

**Іноваційні форми просвітницької діяльності
серед дітей та молоді**

Проблеми домашнього насильства, торгівлі дітьми, безпеки в Інтернеті та інші проблеми, що небезпечні для здоров'я і життя дітей та молоді - всі вони, найперше, потребують активних заходів, направлених на попередження цих соціальних негараздів. Навчити дітей та молодь тому, як запобігти насильству та ризику стати жертвою, допомогти знайти шляхи виходу з небезпечної ситуації, спонукати до активного захисту своїх прав і прав однолітків - все це вимагає нових підходів, використання іноваційних сучасних технологій.

Тому в цій частині посібника подається опис іноваційних сучасних форм впливу на дітей та молодь. Звісно, буде описана тільки невелика частина новітніх форм проведення просвітницької діяльності серед дітей та молоді - в основному ті, які вже позитивно себе зарекомендували в нашій країні і які вже проводилися громадськими організаціями. Деякі з них описуються детальніше, надаючи позитивний досвід проведення певного заходу Школою Рівних Можливостей.

Школа Рівних Можливостей - це міжнародна громадська молодіжна організація, що заснована в Україні в 2000 році. Здається, не так давно, проте вона вже встигла накопичити значний досвід залучення молоді до соціальної дії, формування прошарку соціально активних молодих людей, котрі мають бажання змінювати суспільство на краще. Її відділення на сьогодні існують у 18 обласних і ряді районних центрів. За час свого існування Школа Рівних Можливостей підготувала понад 700 юних тренерів та тренерок, які серед своїх однолітків за принципом "рівний - рівному" проводять роботу, направлену на захист прав дітей, виховання толерантної поведінки, викоренення найгірших форм дитячої праці та сексуальної експлуатації дітей, запобігання торгівлі людьми, попередження ґендерного насильства, захист репродуктивного здоров'я, попередження ВІЛ/СНІДу тощо.

Окрім широкого застосування основних форм просвітницьких заходів - тренінгів, семінарів, круглих столів, тематичних дискотек, зимових та літніх тренерсько-волонтерських шкіл, Школа Рівних Можливостей постійно вводить іноваційні форми впливу на молодь: молодіжні інформаційні кампанії, форум-театр, Ґендерний інтерактивний театр, а також інші сучасні арт-технології.

Молодіжні інформаційні кампанії

В країнах Європи та Америки останні роки фахівці визнають ефективним методом профілактики всіх видів насильства над дітьми інформаційні громадські кампанії.

Одне з правил в Конвенції ООН про права дитини говорить, що діти мають право виростати без фізичного та емоційного насильства, з повагою інших до своєї гідності. Суспільство має захищати дітей безпеку і благополуччя дітей. Для цього найважливішим є поінформованість громади про права дітей. Саме просвітницькі громадські кампанії можуть дати широкому загалу потрібну інформацію, бо вони - найефективніший інструмент для зміни думок.

Інформаційні кампанії можуть бути міжнародними, національними, регіональними чи проводитися на місцевому рівні. Серед міжнародних інформаційних кампаній варто виділити "День без ляпанцю", метою якої є переконувати батьків та опікунів не застосовувати фізичні покарання проти дітей. Вже десять років у світі широкими інформаційними кампаніями відзначається Міжнародний день захисту дітей від насильства, який проходить 19 листопада.

Інформаційні кампанії можуть започатковуватися та проводитися і державними органами, і громадськими організаціями. Подібні кампанії також можуть бути організовані декількома державними чи недержавними організаціями, які доповнюють одна одну. Проведені дослідження показують високу ефективність таких кампаній, особливо, коли вони проводяться серед молоді молодими людьми.

Заходи, направлені на попередження та протидію насильства над дітьми чи на захист прав дітей також завжди включають в себе інформаційні кампанії.

Метою інформаційних кампаній, спрямованих на захист прав дітей чи протидію насильству є привернення уваги ЗМІ, громади та політиків до цих проблем.

Головними завданнями таких інформаційних кампаній є:

- поінформувати про проблему;
- переконливо показати можливі наслідки;
- надати інформацію про шляхи поліпшення ситуації;
- переконати громадськість в тому, що потрібно рішуче протидіяти негативним соціальним проявам;
- викликати хвилю співчуття до потерпілих та заохотити різні інституції до надання їм допомоги тощо.

Необхідність кожної інформаційної кампанії визначається попередньо проведеними дослідженнями. Ретельно спланована та вміло реалізована інформаційна кампанія може мати значний вплив на зміну громадського сприйняття проблеми та на підтримку потерпілих.

Під час інформаційних кампаній використовують такі заходи:

- проведення тренінгових занять, семінарів, круглих столів тощо;
- театралізовані дійства;
- фестивалі;
- виставки;
- проведення дослідження з проблеми;
- проведення молодіжних дебатів;
- розповсюдження брошур, інформаційних листівок, плакатів та постерів;
- радіо- телепередачі/телеролики на місцевих та національних каналах;
- залучення ЗМІ;
- рекламні щити;
- різноманітні (в тому числі й стихійні) громадські дії;
- інше.

Як показує досвід громадської організації "Школа рівних можливостей", яка в нашій країні успішно працює у напрямі профілактики будь-яких форм і проявів насильства щодо дітей, найдієвішими є шість способів донесення інформації з даної теми:

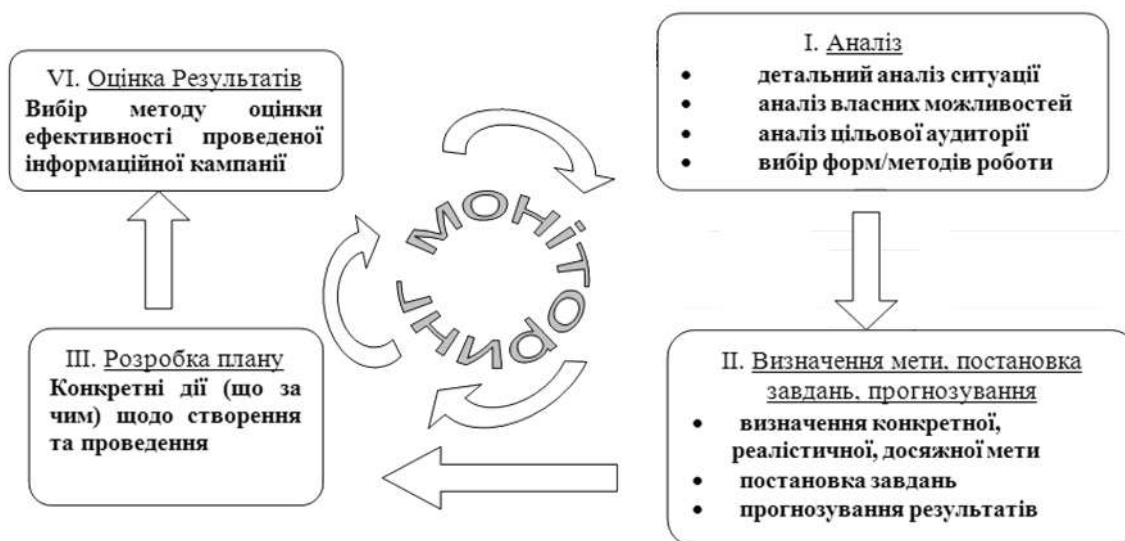
1. Інтерактивний театр
2. Тренінгові заняття
3. Вулична акція
4. ЗМІ-акції (співпраця з засобами масової інформації)
5. Тематичні дискотеки
6. Інтернет-акції (активне й пасивне спілкування за допомогою Інтернету).

Основні переваги та недоліки різних типів інформаційних кампаній:

Тип інформ. кампанії	+	-
Тренінгові заняття	• Велика запам'ятовуваність інформації (90%) • Відносно невеликі витрати • Підготовка та проведення займає небагато часу • Потребує середніх ресурсних затрат • Можливість вибору аудиторії (цільової групи)	• Обмежена аудиторія • Потрібні спеціальні знання (навички) для створення і проведення
Вулична акція	• Необмежена чисельність аудиторії • Автоматична реклама вашої організації	• Неможливість вибору аудиторії (цільової групи) • Значні витрати • Значні ресурси (на плакати, брошури, листівки, постери тощо) • Час на підготовку
ЗМІ-акція	• Необмежена чисельність аудиторії • Можливість працювати відразу з декількома категоріями населення • Можливості використання різних методик впливу • Швидке привертання уваги • Висока ефективність	• Необхідність залучення додаткових ресурсів • Час на підготовку • Потреба в фахівцях • Необхідність постійного поновлювання інформації
Інтерактивний театр	• Необмежена чисельність аудиторії • Оригінальність • Блискавичне привертання уваги	• Неконкретизована інформація • Багато часу на підготовку та проведення • Ресурси (костюми, фонограми, технічне забезпечення) • Необхідні спеціальні знання та навички
Тематичні дискотеки	• Аудиторія - молодь • Близький "по духу", дохідливий метод	• Обмежена аудиторія • Невеликий ефект
Інтернет-акція	• Аудиторія - ті, хто користується Інтернетом • Невеликі ресурси • Час • Престиж	• Обмежена аудиторія • Великі витрати • Необхідність постійного поновлення інформації

Етапи створення інформаційної кампанії

Створення будь-якої інформаційної кампанії, в тому числі і на тему захисту прав дітей, варто виконувати за схемою:

Отже, план проведення інформаційної кампанії:

- Детальний аналіз ситуації (Яка проблема? Наскільки гостро вона стоїть? Як можна її вирішити? Яка її специфіка? Яка інформація по ній необхідна?);
- Аналіз власних можливостей (Якими ресурсами володію: гроші, час, інформація? Чи потрібна мені допомога і де її знайти?);
- Аналіз цільової аудиторії (вік, стать, соціальний статус, знання про проблему, готовність до співпраці);
- Вибір форм/методів роботи (Що я можу зробити, маючи ресурси і враховуючи цільову аудиторію?);
- Визначення мети, постановка завдань, прогнозування
- Визначення конкретної, реалістичної, досяжної мети (Чого я взмогі досягнути, а чого - ні)
- Постановка завдань (Для досягнення мети мені потрібно...)
- Прогнозування результатів (Я досягну такого результату:....)
- Розробка плану: конкретні дії (що за чим) по створенню і проведенню кампанії.
- Оцінка результатів (Як я зможу дізнатися, чи досягнута мета? Що мені для цього потрібно?)

Проведення інформаційної кампанії

При плануванні й проведенні інформаційної кампанії наше завдання полягає в доступній подачі інформації, яка є необхідною для конкретної цільової групи. При цьому варто враховувати специфіку теми "права дітей" та актуальність проблеми для даної аудиторії. Варто обирати такі методи донесення інформації, які будуть найбільш ефективними для вікової категорії, на яку ви розраховуєте.

Всі дії під час інформаційної кампанії можна розділити на три частини: підготовка, втілення, оцінка.

На підготовчому етапі потрібно:

- 1) діагностувати ситуацію в даній місцевості (визначити рівень знань, чутливість суспільства до проблеми);
- 2) визначити мету, завдання та заплановані наслідки;
- 3) визначити цільову групу;
- 4) конкретизувати, які саме дії будуть прийняті в рамках кампанії та їхній порядок;
- 5) визначити, хто буде виконувати заходи і хто допомагатиме (люди і організації);
- 6) розробити бюджет кампанії.

Аналіз ситуації. Виявлення обсягу проблеми та ставлення суспільства до неї

На цій стадії підготовки потрібно зібрати та проаналізувати дані про ситуацію в даній місцевості, а також з кількістю потерпілих. За потребою аналізуються служби та організації (державні і недержавні), які дають допомогу потерпілим, інша необхідна інформація. Для цього можна використати опитування, анкетування, фокус-групи, експертне опитування, аналіз проведених опитувань тощо.

Важливість цього етапу в тому, що він дозволяє в подальшому оцінити наслідки інформаційної кампанії після її втілення.

Мета та завдання кампанії, а також бажані наслідки

Потрібно визначити кінцеві результати дій, проведених в рамках кампанії. Для цього визначте конкретну мету, потім завдання, які потрібно здійснити для досягнення мети. При цьому пам'ятайте, інформаційні кампанії, як правило, направлені не тільки на інформування, а й на зміну громадської думки, викриття шкідливих суспільних міфів. Процес формування громадської думки не є легким та швидким - тому зміни, які принесе кампанія, відбуватимуться повільно і поступово.

Інформаційна кампанія, направлена на захист прав дітей може мати завдання:

- підвищення інформованості місцевої громади щодо важливості проблеми для даної місцевості;
- надання корисної інформації про проблеми, шляхи запобігання та зменшення проявів насильства щодо дітей;
- виявлення дітей, які потребують допомоги тощо.

Цільові групи (аудиторія)

Інформаційні кампанії, направлені на захист дітей від насильства, зазвичай спрямовані на все населення даного регіону/населеного пункту, бо проблема торкається всіх. Проте молодіжні інформаційні кампанії, звісно, спрямовані на молодь. Також потрібно врахувати наявність так званої групи ризику - це ті діти, які можуть стати жертвами насильства. Для цієї групи мають бути розроблені спеціальні стратегії, відповідні цій аудиторії заходи та інформація.

Визначте аудиторію, на яку ця діяльність покликана впливати.

Дії в рамках кампанії

Потрібно визначити, якими тактичними прийомами варто скористатися для досягнення мети та завдань кампанії, а також терміни цих дій. Як правило, завдання інформаційної кампанії часто реалізуються через такі безпосередні дії як конференції, тренінгові програми, дебати, театралізовані дійства, фестивалі, розповсюдження інформаційних листівок та брошур тощо. Різноманітні акції кампанії, які запроваджуються на місцевому рівні, мають максимально залучати людей з територіальної громади.

Для того, щоб привернути увагу громадськості, необхідно використовувати засоби масової інформації. Великі інформаційні кампанії зазвичай проводяться за допомогою ЗМІ. Різноманітні статті та інтерв'ю підвищують громадські свідомість та впливають на інформаційні та навчальні аспекти кампанії.

Інформація в рамках кампанії поширюється через ЗМІ, Інтернет та вулицю. Вулична пропаганда - це досить корисний захід, який включає в себе і великі рекламні щити і невеличкі плакати та листівки на зупинках.

Оцініть ваш ресурс

Визначте, хто і в який спосіб може допомогти вам виконати ваші плани, скільки у вас грошей й які ще організації можуть надати вам підтримку: людські ресурси, обладнання чи гроші.

Втілення інформаційної кампанії

На етапі втілення інформаційної кампанії потрібно діяти, дотримуючись розробленому плану та часовим межам. При цьому потрібно бути і гнучкими, вносячи, за потребою, необхідні корективи.

Оцінка кампанії

По закінченні інформаційної кампанії варто оцінити ефект дій проведених заходів. Це допоможе визначити те, як громада сприйняла кампанію та як ця кампанія змінила

громадську думку. Для цього потрібно зібрати і провести оцінку матеріалів ЗМІ, а також провести громадське опитування, щоб визначити наскільки кампанія вплинула на людей. Результати такого дослідження можуть стати в пригоді під час планування наступних дій.

Для того, щоб оцінити масштаб і характер проведених дій, необхідно зібрати звіти всіх тих, хто проводив заходи, а також підготувати великий звіт.

Гендерний інтерактивний театр

Шукаючи нові форми роботи, молодь громадської організації "Школи Рівних Можливостей" звернулася до можливостей театру вуличного дійства. Такий театр, на відміну від тренінгів, дає змогу охопити інформацією багатотисячні аудиторії; актуалізувати гостру соціальну проблему за допомогою яскравих театральних образів; в інтерактивній формі відповісти на питання, що виникають у глядачів, а також висловити свою власну позицію щодо найбільш актуальної проблеми.

Тому в 2002 році Школою Рівних Можливостей на волонтерських засадах було створено Гендерний інтерактивний театр, що став наступним кроком втілення освітніх програм за концепцією "рівний - рівному". Через вистави цього інтерактивного театру активісти та активістки Школи Рівних Можливостей змогли в образній формі розповсюджувати соціально важливу інформацію для своїх однолітків.

Показ вистав, як правило, супроводжується спеціально підготовленою інтерактивною програмою, що включає в себе багато імпровізацій і заохочує дітей та молодь бути активними учасниками і учасницями сценічного дійства. В ігровій формі подається важлива інформація, що дає можливість молодим людям усвідомити, наскільки проблеми насильства, корупції, торгівлі дітьми, утвердження гендерної рівності тощо є актуальними для України та світу в цілому.

Діяльність театру здійснюється силами тренерської команди та волонтерів Школи Рівних Можливостей. Весь процес - від задуму до показу - є результатом постійної роботи команди, де кожна людина може зробити свій внесок у здійснення задуму.

Сьогодні театр є серцем Школи Рівних Можливостей, в його репертуарі вже більше десяти вистав, в яких задіяні близько сотні молодих людей. Вистави за участю підлітків та молоді найкраще сприймаються саме дитячою та молодіжною аудиторією, привертаючи їхню увагу до негативних явищ, притаманних нашому суспільству, та спонукаючи замислитися над проблемами сучасного суспільства. Проте велика кількість людей без вікових обмежень мають можливість побачити вистави Гендерного інтерактивного театру, адже вони проводяться на вулицях, під час масових акцій, в маленьких та великих залах різних міст України.

Сьогодні в репертуарі театру десятки вистав, в яких задіяні сотні учасників і учасниць. Найголовніші серед них:

- 1) театр пантоміми "Замість вірю..." (вистава про сучасне рабство, викриття тенет торгівлі людьми, в які потрапляють небагаті птахи у пошуках земного раю);
- 2) вистава "Стоп насильству!" (інсценівка ідеї активної протидії насильству: "Зупини насильство! Почни з себе");
- 3) драматична вистава "Квіти життя" (трагічні історії ненароджених дітей, життя яких обірвало насильницьке переривання вагітності);
- 4) вулична вистава "Друга Батьківщина" (дійство направлене на захист прав дітей-біженців і на формування толерантних стосунків у молодіжному середовищі);
- 5) музична феєрія "Макові пелюстки" (алегорична історія про виникнення наркотиків та явище наркоманії);
- 6) театр пластики "Янголи Світла і Темряви" (кохання і смерть, наркотична залежність та ВІЛ/СНІД);
- 7) театр КВК "Замислись!" (клуб веселих і кмітливих - за здоровий спосіб життя, проти куріння й наркотиків);
- 8) театр танцю "Woman" (гумористичний танець про пошуки "справжньої" дівчини);

- 9) театр пантоміми "Серце" (філософія життя, утвердження толерантного ставлення до оточуючих) тощо.
- 10) імідж-театр "Душа Волонтерки" (дієство, що розкриває особливий стан душі і висоту місії волонтерки);
- 11) ігровий театр "Зірки Голівуду - за права дітей" (інтерактивна форма пропаганди Конвенції ООН про права дитини).

За допомогою київського Гендерного інтерактивного театру подібні театри створені й успішно працюють в Івано-Франківську, Вінниці, Львові, Луганську, Херсоні, Севастополі, Одесі.

Школа Рівних Можливостей проводить Всеукраїнський фестиваль інтерактивних театрів, метою якого є узагальнення та вдосконалення напрацювань і методик проведення широкомасштабних інтерактивних кампаній, направлених на захист прав людини і дітей зокрема.

Форум-театр

Наступним кроком розвитку Школи Рівних Можливостей стало оволодіння методикою форум-театру та застосування її в подальшій роботі серед дітей та молоді.

Форум-театр - це методика інтерактивної роботи серед різних прошарків суспільства, спрямована на вирішення соціальних проблем. Особливість цієї методики полягає в пошуку в рамках запропонованої вистави шляхів подолання проблеми чи виходу зі складної життєвої ситуації. Причому кожна вистава є унікальною, тому що в ній беруть участь всі присутні. У ході вистави спочатку акторська група розіграє проблемну ситуацію з реального життя, а потім вже всі бажаючі мають змогу "прожити" цю ситуацію, пропускаючи її крізь себе, ставлячи себе на місце головної діючої особи та намагаючись змінити ситуацію на краще.

Сутність форум-театру - спільний з глядачем вистави пошук вирішення проблеми та виходу зі складної життєвої ситуації. Однією з особливостей форум-театру є відсутність рекомендацій глядачам, бо кожна людина робить свій вибір самостійно, і ніхто не може їй сказати, як треба чинити в конкретній ситуації.

Під час участі в форум-театрі глядачі мають можливість не тільки познайомитися з важкою ситуацією, як у інтерактивному театрі, або отримати інформацію, як під час тренінгу, а й **РОЗРОБИТИ АЛГОРИТМ, СТВОРИТИ МОДЕЛЬ** успішної поведінки в складній, на перший погляд безвихідній, ситуації. Тобто форум-театр дає можливість не лише усвідомити проблему і сформулювати ставлення людини до негативного явища, а й здобути навички залагодження складної проблеми з використанням власного досвіду та досвіду інших людей, включаючи можливості підсвідомості та емоційного інтелекту. Ця методика об'єднує набутий тренерською молодіжною командою Школи Рівних Можливостей досвід тренінгів та інтерактивного театру.

Темами вистав форум-театру для дітей та молоді можуть бути найрізноманітніші проблеми суспільства: стосунки в сім'ї чи в школі, між дітьми різних націй, культур чи релігій, проблеми ВІЛ-інфікованих чи дітей з обмеженими можливостями, питання щодо здорового способу життя чи щодо наркоманії, алкоголізму, торгівлі дітьми тощо.

Проте головною темою вистав форум-театру є ситуація пригнічення та насильства в його різноманітних проявах, тому сам театр ще називається "Театр пригнічених". Пригнічені - це ті люди або групи, які в статевому, расовому, національному, соціальному, культурному, політичному, економічному, сексуальному чи в чомусь іншому позбавлені свого права на діалог і повагу до себе, на участь в людському суспільстві на рівноправних засадах тощо. Звісно, проблеми прав людини, дискримінації та насильства досить широко представлені серед вистав Форум-театру.

Театр пригнічених - це світовий ненасильницький естетичний рух, який шукає миру, а не пасивності. На сьогодні ця форма використовується приблизно в половині країн світу як засіб зробити суспільство щасливішим, як спосіб відкриття себе та інших; як можливість змінити обставини, що спричиняють нещастя та біль, а також посилити те, що приносить мир. І, нарешті, як знаряддя для досягнення економічної та соціальної справедливості, що є

основою справжньої демократії. Форум театр включає всіх присутніх до діалогу.

Загальною метою Театру пригночених є розвиток істотних прав людини, в тому числі право дитини на захист від насильства. А головною метою - надання інформації та набуття навичок вирішення існуючої проблеми певною людиною з використанням досвіду інших людей та з підключенням можливостей власного емоційного інтелекту.

Існує Декларація принципів форум-театру. Ця Декларація, прийнята організацією "Міжнародний театр пригночених", вважає основною метою Театру пригночених - гуманізувати суспільство.

Цільові групи, з якими працює форум-театр, включають:

- 1) пригночених осіб, які потрапили у складну ситуацію і потерпають від різних форм насильства або власної залежності (в тому числі ВІЛ-інфіковані, наркомани, жертви торгівлі людьми, насильства або сексуальної експлуатації тощо);
- 2) пересічних членів суспільства, які можуть опинитися в складних життєвих ситуаціях через необізнаність і в яких не вистачає інформації або власного досвіду для попередження виникнення проблеми (в тому числі підлітки з проблемних сімей, вихованці дитячих будинків, ув'язнені колоній тощо);
- 3) роботу з впливовими особами (в тому числі це можуть бути соціальні працівники, медики, правоохоронці, представники і представниці громадських і благодійних організацій), які мають покращити ситуацію в суспільстві шляхом проведення попереджувальних заходів та надання допомоги людям, що опинилися в складній ситуації.

Форум-театр підходить для будь-якої особи чи групи, яка знаходиться у скрутній ситуації.

В ідеалі, ця техніка може бути використана: 1) як засіб попередження - щоб людина не потрапила в проблемні ситуації; 2) для моделювання можливих шляхів виходу із ситуації, в якій опинилася пригночена людина: через надання їй інформації та набуття навичок вирішення проблеми з використанням досвіду інших людей та з підключенням можливостей власного емоційного інтелекту.

Завдання форум-театру залежать від групи, з якою працюємо в даний момент. Залежно від завдання, обирається техніка проведення форум-театру.

Працюючи з групою пригночених людей, ми ставимо за мету допомогти людині знайти вихід зі скрутного становища, побачити нові способи вирішення проблеми. Це робота в дитячих будинках, організаціях інвалідів, кризових центрах із жертвами насильства. Кожна людина має свій певний досвід. Спілкуючись у колі таких як вона сама, але тих, що мають інший досвід виходу зі скрутного становища, вона отримує досвід інших людей. Спілкування проходить у невимушеній обстановці, ніхто нікому не нав'язує свої думки, ніхто не примушує робити саме так, і тому ця інформація не викликає внутрішнього протесту і сприймається органічно. Робота за методикою форум-театру проводиться таким чином, що ми змінюємо на сцені тільки пригночену людину - головного героя.

Якщо ми працюємо з групою підлітків з метою попередження негативних проявів у суспільстві (насильства, наркоманії, торгівлі людьми тощо), то слід діяти за тим самим принципом: саме головний герой - людина, яка умовно потерпає, - є тою особою, яку замінюють, для кого виробляються ці стратегії та пропозиції в ході форуму. Бо ідея форум-театру базується на істині, що незалежно від того, ким ми є і яку роль виконуємо в суспільстві, ми завжди можемо змінити тільки себе.

Метою проведення форум-театру для осіб, що впливають на ситуацію в суспільстві, - держслужбовців, правоохоронців, медиків, освітян - є спільний пошук надієвіших шляхів попередження негативних явищ та надання різнопланової допомоги постраждалим. Існує багато варіантів для виходу зі складної ситуації, і який саме буде найважливішим, можна визначити, тільки поєднавши зусилля фахівців різних напрямів, адже сама постраждала людина не володіє всією фаховою медичною, правовою, психологічною інформацією, яку мають освічені фахівці.

Підготовка і проведення форум-театру

Підготовка форум-театру складається з кількох етапів:

- вибір проблеми, спираючись на реальні історії;

- створення сюжету сценарію;
- репетиція мізансцен;
- аналіз та коректування вистави;
- створення і представлення форум-вистави.

Отже спочатку вибирається актуальна соціальна проблема, що потребує вирішення. Кожен персонаж вистави має виконувати певну соціальну роль. Головний герой чи героїня - жертва ситуації, інші персонажі - його чи її оточення: сім'я, школа, члени суспільства. Кількість персонажів зумовлена сценарієм, конкретною ситуацією. Можлива участь лікаря, міліціонера, психолога, вчительки.

Підготовка кожної вистави форум-театру обов'язково включає в себе досконале вивчення майбутньої аудиторії: її особливостей, потреб, притаманних їй проблем. Залежно від цільової групи вибирається форма театральної вистави. Це може бути публіцистична, драматична чи гумористична вистава; пластично-хореографічне дійство; інтерактивна театральна програма.

Сценарій вистави готується групою форум-театру. За основу сценаріїв беруться дійсні історії. Згідно з принципами Августо Боаля - засновника Театру пригнічених - сценарій вистави повинен бути реальним, добре зрозумілим, мати яскраво виражений образ пригніченої особи - протагоніста, мати можливість бути зміненим у ході обговорення. Дуже важливим є попередній перегляд сценарію джокером, щоб він знав розстановку акцентів у виставі. Джокер - це особа, яка веде виставу.

Можливий варіант, коли сценарій пишеться і вистава програвється безпосередньо групою присутніх на виставі дітей чи молоді, при цьому з запропонованих ними варіантів обирається той, що отримав підтримку найбільшої кількості присутніх в залі. У найкращому варіанті в основу сценарію лягає випадок, який насправді трапився з кимось із учасників чи учасниць.

Вистава, як правило, продовжується 10-20 хвилин і складається з 3-6 чітко структурованих мізансцен.

Перед початком вистави джокер форум-театру знайомить всіх присутніх з проблемою, яку висвітлюватиме вистава, а далі починається дійство.

Після закінчення вистави джокер шляхом інтерактивного опитування з'ясовує рівень усвідомлення групою проблеми та її наслідків для суспільства в цілому та для конкретної людини зокрема. Джокер також з'ясовує, хто саме потерпає від пригнічення у змальованій ситуації, а хто свідомо чи ні стає пригноблювачем.

А далі будь-яка особа з присутніх в залі може запропонувати своє вирішення проблеми, замінюючи на сцені головного героя, що виконує дану роль. Тобто, виставу показують ще раз, і в момент, коли при повторному програванні вистави є шанс покращити ситуацію, і хтось знає як саме це зробити, ця людина каже "Стоп!", виходить на сцену й замінює персонажа, який страждає від пригнічення, власним прикладом показуючи, як можна змінити ситуацію на краще. Таким чином глядачі, спостерігаючи за подіями, що розгортаються на сцені, мають можливість оцінити поведінку потерпілої людини з боку та показати своє бачення поведінки в цій ситуації, яка призведе до поліпшення ситуації в цілому.

Способів поліпшення ситуації може бути безліч, адже всі присутні на виставі мають власний досвід вирішення проблеми, яким вони можуть поділитися з іншими. Тому в любую хвилину хтось із залу може знову зупинити хід вистави, щоб власним прикладом показати, яким чином пригнічена особа може вийти з ситуації насильства та ущемлення своїх прав.

Досить цінною буває участь у форумі фахівців (медиків, правознавців, психологів), які в ході форуму пояснюють процеси, що відбуваються, та вказують на можливі шляхи вирішення проблеми з точки зору медицини, законодавства тощо. Тут доречно назвати адреси центрів, закладів, де можна отримати ту чи іншу допомогу.

Після вистави ведучий - джокер підводить підсумки та дякує всім, хто приймав участь у виставі.

Бажаним результатом форум-театру для вирішення проблем дитини, яка потерпає від насильства чи ущемлення прав, може бути або набуття пригніченою дитиною навичок безпечної поведінки та прийняття найбільш вдалих рішень для протистояння пригнобленню, або надання корисної для пригніченої дитини інформації (правової, медичної, іншої) та передача їй досвіду інших.

Сучасні арт-технології

9

Сучасні арт-технології

Сучасні арт-технології

Арт-технології, тобто ті технології, що запозичені з певних жанрів мистецтва, відповідають інтересам і потребам сьогоденної молоді людини, тому ми пропонуємо використовувати їх якнайширше. Використання сучасних арт-технологій в профілактичній роботі серед дітей та молоді дає змогу надавати соціально важливу інформацію за допомогою яскравих художніх образів, орієнтуючись на емоційну сферу особистості. Це допомагає глибоко проникнути в свідомість сучасної молоді людини, яка звикла сприймати світ через "рекламні картини", яскраві дисплеї мобільних телефонів чи монітори комп'ютерів. Саме тому арт-технології можуть стати дієвим інструментом формування особистої позиції молоді людини в ставленні до процесів, які відбуваються сьогодні в українському суспільстві.

Перш за все ми пропонуємо використовувати такі арт-технології як:

- технології сучасного театру;
- художньо-прикладні технології;
- ігрові технології;
- фото-відео технології;
- евенттехнології.

Технології сучасного театру

Театральні технології є досить складними, але цікавість до них настільки велика, що робить ці технології найпопулярнішими в роботі з молоддю та дітьми. Глядачами вистав соціального театру може стати велика кількість дітей та молоді (на відміну від тренінгу чи уроку), ці технології можуть бути використані під час будь-яких молодіжних акцій чи зібрань.

Серед театральних технологій, доречних в роботі з дітьми та молоддю, можна виділити декілька видів вистав: публіцистична, пластично-хореографічна, драматична, гумористична.

Всі вони можуть використовуватися і при підготовці спектаклів форум-театру, і Гендерного інтерактивного театру.

Публіцистична вистава

Ця сценічна форма є спадкоємицею відомої колись агітбригади, Жанр народився як можливість вести агітаційну роботу за допомогою сценічних прийомів: віршовані тексти, відомі пісні, що набули нового змісту, використання прийому "апарт" (яскраві словесні заклики, звернені безпосередньо до глядачів), театралізовані мініатюри, піраміди - ось характерні ознаки цього жанру. У ньому документальний публіцистичний зміст набуває художніх форм

Публіцистична вистава - це монтаж різноманітних епізодів, художніх жанрів, деякі з них навіть можуть мати гумористичний характер. У цілому така вистава може стати насправді дієвою, якщо інформація, художні прийоми, емоційні ознаки в ній будуть яскраві та переконливі.

Зрозуміло, що публіцистична вистава часто є найдоречнішою формою для профілактичного дійства серед дітей та молоді. Основна риса цього сценічного жанру полягає в сучасності й актуальності, тобто зміст і сценічна дія відповідають вимогам часу.

Пластично-хореографічна вистава

Основним засобом вираження у цій виставі є пластика: рухи тіла, міміка, жести. Така вистава говорить мовою символів. Звертаючись до цього жанру, слід прагнути дієвої, яскравої візуалізації. Це потребує виразних костюмів, реквізиту, часто гриму, сценічних атрибутів (свічки, тканини, дзеркала тощо). Сюжет такої вистави повинен бути чітким і зрозумілим навіть без слів, в ньому має бути яскраво виражена боротьба позитиву і негативу.

Пластично-хореографічна вистава потребує дуже виразного музичного рішення, використання в постановці сучасних технічних засобів, художнього освітлення, цікавих ефектних мізансценічних рішень (мізансцена - це розташування фігур на сцені).

Дійовими особами такої вистави можуть бути як герої - люди, так і герої - символи (птаха, ангел, душа тощо).

Пластична вистава буде більш зрозумілою для дитячої та молодіжної аудиторії, якщо в ній "за кадром" звучатиме голос - це дасть змогу ширше розкрити зміст вистави.

Драматична вистава

Драматична вистава потребує існування певного драматичного сюжету, колізії, де дійові особи виступають носіями певних характерів чи вчинків, де напружено відбувається внутрішня боротьба. Цей жанр дає змогу розповісти реальну побутову історію, що робить виставу дуже зрозумілою і переконливою. Хоча історія може бути й алегоричною, притчовою, що не менш цікаво для дитячо-молодіжної аудиторії. Сюжет в такій виставі може розвиватися не так стрімко, але потребує логіки сценічної дії.

Важливо, щоб така вистава захоплювала дітей та молодь, а це можливо лише тоді, коли актори та акторки самі дуже глибоко розуміються на змісті того, що вони представляють, коли вони переконані в необхідності саме про це говорити у своїй виставі, коли прагнуть максимально донести зміст своїх слів за текстом вистави до свідомості глядачів.

Гумористична вистава

Гумор - найпопулярніший сучасний жанр. Він легкий, рухливий, емоційний, позитивний. Звертаючись до цього жанру, необхідно особливо ретельно замислитись над змістом вистави, аби не перейти кордони доречного. Потрібно стежити за дотриманням сценічної культури - так несценічним є показ пияцтва, дій наркозалежних молодих людей тощо - подібного маємо уникати!

Хоча саме за допомогою гумору досить природно викривати вади, які існують у житті суспільства, пропагуючи навзаєм певні позитивні моделі поведінки.

В цілому цей жанр дуже яскравий, переконливий, близький до молодіжної і дитячої аудиторії. Від тих, хто звертається до роботи в цьому жанрі, він вимагає здорового почуття гумору, жвавості, рухливості, гнучкості мислення.

Художньо-прикладні технології

Художньо-прикладні технології завжди широко використовувалися в роботі з дітьми та молоддю. Це конкурси малюнків, плакатів, виставки робіт з природного матеріалу тощо. Але молодь сьогодні виявляє цікавість до більш сучасних жанрів мистецтва, і тому ми пропонуємо доповнити наш перелік такими арт-технологіями як колажування, графіті, 3d інсталяції, створення колекцій соціальної моди.

Колажування

Метод колажування полягає в прикріпленні (приклеюванні) до якої-небудь основи різноманітних матеріалів, що відрізняються від неї за кольором і фактурою. Матеріалом для колажу можуть бути глясові журнали, різноманітні зображення, природні

матеріали, предмети тощо.

Популярність цієї технології полягає в тому, що при виготовленні колажу не виникає напруги, пов'язаної з відсутністю в людини, що створює колаж, художніх здібностей. Тому ця техніка дозволяє кожній дитині чи молодій людині отримати успішний результат. Окрім того, на відміну від малюнка, де є авторство, колаж допускає колективну творчість, а вона, як відомо, справляє на молоду людину більш потужний вплив.

Графіті

Звісно, зі словом графіті передусім асоціюється добре відомий нам "розпис" будинків, парканів, гаражів, прогонів на поверххах, ліфтів, вбиралень тощо. Хоча не завжди ця художня технологія використовується з позитивною метою, але, зважаючи на її популярність серед молоді, є сенс залучити технологію графіті до роботи з дітьми та молоддю. Для цього можна створювати буклети чи плакати в стилі графіті, розмальовувати тимчасові паркани, користуватися картоном великої площі тощо. Можна влаштовувати серед дітей та молоді конкурс графіті з певної тематики. Коли діти малюють на асфальті, то це також можна вважати певною формою графіті.

3d інсталяції

Інсталяція - це сучасна художня техніка, яка використовує тривимірні об'єкти. Інсталяції влаштовуються зазвичай у приміщенні. Елементами інсталяції можуть бути різні об'єкти. Символіка цих предметів, розташування їх у просторі саме і складають зміст інсталяції.

Ця технологія не потребує того, щоб її виконавці мали якісь художні здібності, тому створити інсталяцію може кожна людина. Хоча можлива і колективна творчість. Створити виставку 3d інсталяцій на певну тематику зовсім не складно, а зважаючи на те, що це дуже популярна в сучасному мистецтві технологія, цікавість серед молоді до такої виставки буде дуже великою.

Ігрові технології

Головна відмінність гри від іншої діяльності полягає в тому, що її предмет - сама людська діяльність. Тобто важливим є не так сам результат результату, як процес.

Існує безліч видів ігор що можуть бути використані у профілактичній роботі, під час тренінгів, акцій тощо. Це ігри: навчальні, ділові, наочно-методичні, сюжетно-рольові з елементами театралізації, імітаційно-стратегічні тощо.

За допомогою гри ми маємо змогу моделювати або імітувати певні життєві ситуації та шукати шляхи їх вирішення. Гра також буває засобом актуалізації, застосування і закріплення певних знань та необхідних навичок.

Організованих форм ігрової діяльності існує багато, кожна з них досить цікава і дуже доречна при використанні в роботі з дітьми та молоддю.

Ігрова акція

Це масовий захід, направлений на профілактику негативних соціальних явищ, основним виразним засобом якого є гра. Саме гра ілюструє тему акції, саме через гру учасники та учасниці акції отримують навички та відпрацьовують власні моделі поведінки в певних ситуаціях.

Гра по станціях

Гра проходить у групах: діти та молодь, об'єднані в команди, мають пройти випробування певним маршрутом. На кожній станції команду очікує нове ігрове завдання, яке оцінюється ігротехніками.

Ділова гра

Форма гри, в якій сюжет, умови гри, ігрова ситуація - все це є моделлю реальної

ситуації. Ігрова ситуація використовується для оволодіння певними навичками, лініями поведінки.

Велика гра

Гра, часовий термін якої є досить значним (місяць чи, навіть, рік). Це комплекс різноманітних заходів, подій, що об'єднані певною темою, яка реалізується через ігровий сюжет.

Ігрова театралізована програма

Форма роботи з дітьми та молоддю, де гра виступає як сценічна технологія. Саме через таку гру до глядачів доводиться зміст програми, її основна ідея. Сюжет гри потребує і певної логіки, і театралізації.

Фото-відео технології.

Останнім часом не аби яку цікавість у молоді викликають фото та відео технології. Багато хто робить аматорські знімки і, навіть, знімає власне відео. Саме тому в роботі з дітьми та молоддю дуже доречним буде використання відеороликів, анімаційних фільмів, фотовиставок тощо.

Фотовиставка (фотоконкурс)

Використовуючи цю технологію, ми можемо розраховувати на велику активність з боку молоді, бо для того щоб зробити декілька фотографій треба зовсім небагато зусиль, а стати глядачами фотовиставки (її, до речі може бути влаштовано також і в Інтернетпросторі) залюбки зголоситься велика кількість молодих людей. Організаторам лише необхідно сформулювати тему фотографій та встановити деякі технічні формати, аби фотографії були достатньої якості.

Фотофільми

Використовується велика кількість фотографій (іноді до 100 і більше), які можна об'єднати в маленький фотофільм. Матеріалом для нього можуть бути авторські фотографії, чи зображення з Інтернету. Бажано, щоб такий фотофільм супроводжувала музика, закадровий голос, певні написи.

Відеоролики

Відеоролики можна використовувати для популяризації певних знань, особливо з профілактичною метою. Їх зазвичай роблять професіонали, але сучасний рівень розвитку цифрових відеотехнологій дозволяє зробити досить якісне відео за допомогою аматорської відеокамери і, навіть, недорогого фотоапарату. Тому можна запропонувати молоді зняти власне відео на певну тематику.

Серед жанрів соціального аматорського відео використовують: відеорекламу, що йде від 30 сек. до 1,5 хв.; журналістське дослідження (1,5-3 хв.) - публіцистичний сюжет, де за допомогою ведучого та певного відеоряду досліджується заявлена темою проблема; інтерактивне опитування (1-5 хв.) - сюжет, де проводяться опитування серед пересічних громадян, цікавлячись їх думкою щодо певної теми, причому бажана присутність і коментар фахівця чи автора сюжету; короткометражне кіно (до 15 хв.) - документальний чи, навіть, художній маленький фільм, де автор (а в художньому кіно ще й актори) глибше розкриває тему, показуючи різноманітні аспекти досліджуваного явища, розповідаючи про людські долі.

Анімаційні фільми

Маються на увазі улюблені всіма поколіннями мультиплікаційні фільми. Звісно, зробити аматорську анімацію дуже і дуже складно, але можливо. До того ж це дуже цікаво! Може бути мальована анімація, пластилінова, і, навіть, флеш-анімація, що створюється з використанням складної цифрової технології чи комп'ютера.

Евенттехнології

Слово "евент" перекладається українською як "подія". Маються на увазі заходи, акції тощо. Організація їх також потребує сучасного погляду. Популярними молодіжними формами активності є: флешмоби, квести, перформанси тощо.

Флешмоби

Флешмоби проводяться з метою привернути увагу суспільства до певної проблеми. Це заздалегідь спланована масова акція, в якій велика кількість людей з'являється в певному місці, виконує якісь необхідні дії та зникає. Свідками цих дій стають всі, хто перебуває в той час у тому місці. Завданням організаторів є придумати дії, що розкривають зміст теми, якій присвячено флешмоб, та організувати учасників і учасниць. В ідеалі, інформація про флешмоб та його сценарій розміщують в Інтернеті, тоді всі зацікавлені темою та сценарієм можуть взяти участь в акції. Можливі варіанти, коли учасницями та учасниками флешмобу виступає група заздалегідь підготовленої і організованої молоді, яка виконує дії, що потребували попередньої репетиції. Важливо провести флешмоб в такому місці, де перебуває велика кількість людей, аби якомога більше людей звернули увагу на дії флешмоберів, та на проблему, яку вони презентують. Дуже часто свідки флешмобу знімають дії флешмоберів на відео, а потім розміщують його в Інтернеті, тим самим поширюючи соціально важливу інформацію.

Квести

Це гра певного жанру, яку запозичено з комп'ютерної гри. Її характерні ознаки: участь декількох команд, що виконують отримані в ході квесту певні завдання. Ці завдання зашифровані чи сховані, тому маршрут квесту є невідомим для членів команд. Знаходячи певний об'єкт, вони отримують завдання, яке мають виконати для того, щоб знайти наступний об'єкт. Жанр цієї гри - пригодницький, саме тому вона здатна зацікавити молодь. Організаторам гри необхідно побудувати маршрут і завдання для команд таким чином, щоб в ході гри розкрити тему квесту, надати важливу інформацію чи дізнатися про рівень інформованості команд із заданої теми.

Перформанси

Це форма образотворчого мистецтва, де художні образи є не статичними, а живими, рухливими. Її важко назвати виставою, хоча все, що відбувається під час перформансу є результатом роботи режисера та виконавців. Проте в центрі уваги глядачів залишаються створені художником образи. Перформанси поступово стають популярними і все ширше використовуються під час масових акцій.

Підсумок

Звісно, коротка інформація про різноманітні арт-технології навряд чи зможе відразу зробити вас фахівцями з використання арт-технологій у роботі з дітьми та молоддю. Але важко не помітити їхні переваги, якщо спробувати їх використовувати. Найголовніше, що сучасні арттехнології розширюють можливості роботи з дітьми та молоддю, збільшують її ефективність, дозволяючи залучати творчу юнь до їхнього втілення. А також вони дають нові можливості "транслявати" суспільству важливі соціальні меседжі в такому вигляді, який дозволяє найкраще їх сприймати, засвоювати, лишаячи яскравий відбиток у душі молоді людини.

Проте для досягнення успіху в їх використанні варто залучати потрібних фахівців чи звертатися за допомогою до організаторів арт-простору.

Словник термінів

Гарантії прав - умови та засоби, які забезпечують реальне (фактичне) здійснення прав та свобод людини.

Гендер - поняття, яке увійшло у вжиток з соціології, воно визначає соціальну стать людини на відміну від біологічної статі. Тобто гендер - це соціально-рольовий статус, який визначає соціальні можливості в освіті, професійній діяльності, доступі до влади, розподілі сімейних ролей та репродуктивній поведінці. В літературі існує декілька концепцій гендеру. Це обумовлено як відносною "молодістю" гендерного підходу (перші наукові праці з'явилися близько двадцяти років тому), так і складністю самого феномена. Для всіх них базовим положенням є розрізнення понять Стать і Гендер.

Гендерна демократія - це система волевиявлення у громадянському суспільстві двох статей - жінок і чоловіків, як рівних у можливостях і правах, що законодавче закріплені і реально забезпечені у політико-правових принципах, діях, розбудові громадських і державних структур з урахуванням гендерних інтересів, потреб.

Гендерна дискримінація - будь-які відмінності, винятки або обмеження за ознакою статі щодо реалізації людиною (незалежно від родинного стану) прав людини і засадничих свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській та будь-якій іншій сфері.

Гендерна культура - це сукупність статево-рольових цінностей у суспільних сферах буття та відповідних до них потреб, інтересів і форм діяльності, що обумовлена демократичним устроєм і пов'язаними з ним демократичними інституціями.

Гендерна рівність є процесом справедливого ставлення до жінок і чоловіків. Для її забезпечення критерії справедливості часто повинні компенсувати історичні та соціальні перешкоди, які не дають жінкам і чоловікам існувати в рівних умовах.

Гендерна рівноправність означає, що жінки і чоловіки користуються однаковим статусом, мають однакові умови для реалізації всіх прав людини і можливість робити свій внесок у національний, політичний, економічний, соціальний і культурний розвиток, а також отримувати користь від результатів. Тобто - це рівне оцінювання суспільством подібностей і відмінностей між жінкою і чоловіком та розрізнення ролей, які вони відіграють.

Гендерна політика - це утвердження партнерства статей у визначенні та втіленні політичних цілей і завдань та методів їх досягнення в діяльності політичних структур - держави, політичних партій, громадсько-політичних об'єднань.

Гендерні ролі - зразки поведінки жінок і чоловіків, які ґрунтуються на традиційних очікуваннях, пов'язаних з їх статтю; сукупність загальноприйнятих, з точки зору культури, норм і правил поведінки, які закріплюються за людьми в конкретній ситуації. Гендерні ролі відрізняються в суспільствах з різною культурою і змінюються з часом. Гендерні ролі і норми не мають універсального змісту і значно розрізняються в різних суспільствах. В цьому розумінні бути чоловіком або жінкою в суспільстві означає не мати певні природні якості, а виконувати певні гендерні ролі.

Гендерні стереотипи - це один із видів соціальних стереотипів, заснований на прийнятих в суспільстві уявленнях про маскулінне і фемінне. Під соціальним стереотипом, зазвичай, розуміється стандартизований, стійкий, емоційно насичений, ціннісно визначений образ.

Гендерний інтерактивний театр - молодіжний та дитячий театр, створений МГО "Школа Рівних Можливостей" у 2002 році з метою здійснення інформаційно-просвітницької та превентивної роботи, формування гендерної культури, вираження інтересів дітей і молоді.

Громадянство - правовий зв'язок між індивідом і державою, що виражається в існуванні їхніх взаємних прав і обов'язків.

Громадянські та політичні права - як правило, застосовується для визначення різних прав, які містяться в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, 1966 р. (напр., право на самовизначення, право на відсутність дискримінації, рівні права для чоловіків і жінок, право на життя, свобода від катувань, жорстокого, нелюдського чи принижуючого гідність, поводження чи покарання, заборона рабства і примусових робіт, свобода від свавільного арешту чи тримання під вартою, право на вільне пересування у межах території держави, право на свободу і особисту недоторканність, рівність перед судом тощо).

Декларація (оголошення) - це проголошення загальних принципів, програмних пропозицій; не потребує ратифікації державами і не передбачає механізму контролю над її виконанням.

Декларація прав дитини - міжнародний документ, прийнятий ООН у 1959 році: нею було проголошено, що "дитина внаслідок її фізичної та розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження".

Декларація визначає, що дитина має від народження права людини, а також має спеціальні, додаткові права.

Декларація ООН про попередження насильства над жінками - міжнародний документ, який був прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН у 1993 році, в якій продаж жінок, їх експлуатація та примус до проституції чітко названі видом насильства проти жінок, який держави зобов'язані викоринювати.

Депортація - висилка з країни особи, яка порушила візовий режим або перевищила термін перебування в країні, вказаній у візі.

Дискримінація - дії або практика систематичного приниження групи або однієї людини. Відсутність рівного ставлення до всіх людей у випадку, коли не можна знайти обґрунтовані розходження між тими, хто користується перевагою і тими, хто нею не користується. Дискримінація заборонена у відношенні "раси, статі, мови або релігії" (ст. 1(3) Статуту ООН, 1945 р.) або "...раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища" (ст. 2 Загальної декларації прав людини, 1948 р.).

Дитина - кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосованим до даної особи, вона не досягає повноліття раніше (ст. 1 Конвенції ООН про права дитини, 1989 р.).

Дитяча порнографія - фотографії, негативи, слайди, журнали, книги, малюнки, фільми, відеозаписи, комп'ютерна інформація і таке інше, де демонструються з сексуальними намірами оголені діти чи діти, що беруть участь в сексуальних діях. Основним міжнародним документом, що захищає права дітей у цьому випадку є Факультативний Протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, який визначає дитячу порнографію як "будь-

яке зображення будь-якими засобами дитини, яка здійснює реальні або змодельовані відверто сексуальні дії, або будь-яке зображення статевих органів дитини, головним чином, в сексуальних цілях".

Законодавство України також передбачає покарання від 3-х до 7 років тюремного ув'язнення за "...примушування неповнолітніх до участі у створенні творів, зображень або кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру.." (ст. 301 Кримінального кодексу України).

Дитяча праця - кожна робота, яку виконує дитина і яка завдає шкоди її здоров'ю, освіті, фізичному, розумовому, духовному, моральному або соціальному розвитку.

Дитяча праця - це:

- оплачувана чи неоплачувана робота та діяльність, що в психологічному, фізичному, соціальному або моральному планах пов'язана з небезпекою чи заподіянням шкоди дитині;
- праця, яка позбавляє дітей можливості навчання в школі або змушує їх, окрім шкільних занять і домашніх обов'язків, завантажувати себе додатковою роботою, що виконується в різних місцях;
- праця, яка закріпачує дитину та відриває її від сім'ї;
- праця, виконання якої небезпечне і шкідливе для дитини і заборонене міжнародним і національним законодавством.

Дитяча проституція - використання дитини у сексуальних діях, за що дитина отримує платню чи іншу винагороду.

Дитячий сексуальний туризм - використання дітей для сексуальних стосунків з іноземними туристами. Міжнародна організація ЕКПАТ визначає дитячий сексуальний туризм як сексуальну експлуатацію дитини чоловіком чи жінкою, які подорожують з однієї країни до іншої, зазвичай з більш розвиненої до менш розвиненої, для вступу до сексуальних зносин з дитиною.

Договір (міжнародний) - міжнародна угода, укладена між державами в письмовій формі і регульована міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох зв'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування (ст. 2.1(а) Віденської конвенції про право міжнародних договорів, 1969 р.).

Експлуатація - дії, пов'язані з використанням чогось або когось, зокрема дії, пов'язані з незаконним використанням людини з метою отримання власної вигоди.

Експлуатація людини (в контексті торгівлі людьми) - примусова праця або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення/удочеріння з метою наживи, примусова вагітність, втягнення у злочинну діяльність, використання в збройних конфліктах.

Експлуатація дітей - відповідно до Конвенції про права дитини, 1989 р. і Конвенції про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці, 1999 р., термін "експлуатація дітей" включає: економічну експлуатацію (будь-яку роботу, яка може становити небезпеку для здоров'я дитини, перешкоджати отриманню нею освіти, або завдавати шкоди її здоров'ю, фізичному, розумовому, духовному, моральному і соціальному розвитку), сексуальну експлуатацію (використання в незаконній сексуальній діяльності, проституції, дитячій порнографії), викрадення, торгівлю дітьми або їх незаконне перевезення, будь-яку іншу форму експлуатації дітей.

Жертва торгівлі людьми - особа, що є жертвою злочину торгівлі людьми.

Загальна декларація прав людини - міжнародний документ, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН в 1948 році, яке є найбільш авторитетним джерелом міжнародних норм щодо прав людини. Декларація закріпила основні принципи міжнародного права щодо прав людини. Загальна декларація разом з Міжнародними пактами про права людини іноді позначається як Міжнародний Білль про права людини.

Стаття 4 Декларації зазначає: "Ніхто не повинен утримуватися в рабстві або підневільному стані; рабство й работоргівля забороняються в усіх їхніх видах".

Закон України "Про попередження насильства в сім'ї" - закон, прийнятий Верховною Радою України 15 листопада 2001 року, в якому вперше законодавчо закріплено правові та організаційні основи попередження насильства в сім'ї. Прийняття його стало вагомим кроком до об'єднання зусиль суспільства й держави у боротьбі з насильством в сім'ї - і є ще одним свідченням того, що наша держава твердо стала на шлях демократичних перетворень. Працівники органів внутрішніх справ, керуючись новим Законом, зможуть більш ефективно протидіяти насильству та дискримінації прав людини в сім'ї.

Залучення до злочинної діяльності (в контексті торгівлі людьми) - форма експлуатації потерпілих в ситуації торгівлі людьми, яка включає в себе протиправні дії, до яких примушують жертв торгівлі людьми (дорослих і дітей), а саме: перевезення й поширення наркотиків, збування фальшивих грошей, крадіжки, жебрацтво.

Звичаї, подібні до рабства або аналогічні рабству інститути та практика - термін описано в статті 1 Додаткової Конвенції ООН про заборону рабства, работоргівлі, а також аналогічних рабству інститутів і практики (1956 р.). До аналогічних рабству інститутів і практики Конвенція відносить: а) боргову кабалу; б) кріпосний стан; в) примусове заміжжя; г) коли дитина або підліток, молодші від вісімнадцяти років, передаються одним або обома своїми батьками чи своїм опікуном іншій особі за винагороду або без такої з метою експлуатації цієї дитини або підлітка чи їхньої праці.

Інтерпол - міжнародна організація, що відіграє важливу роль у боротьбі з торгівлею людьми і дітьми зокрема. Його головне завдання у сфері протидії торгівлі людьми полягає в наданні допомоги країнам - членам Інтерполу в реалізації більш жорсткого контролю шляхом обміну інформацією про переміщення та діяльність осіб, які займаються експлуатацією проституції на міжнародному рівні. Генеральний Секретаріат Інтерполу відповідає на запит членів Інтерполу про пересилання інформації, необхідної для переслідування за законом осіб, які експлуатують повій і торгують людьми.

Сьогодні в Україні з'явилася низка недержавних і міжнародних організацій, що надають допомогу жінкам, котрі постраждали від насильства й сексуального рабства. Однією з таких організацій є

Катування - будь-яка дія, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди. В цей термін не включаються біль або страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи спричиняються ними випадково (ст. 1 Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поведінки і покарання, 1984 р.).

Кодекс про шлюб і сім'ю України визначає сферу сімейних та родинних відносин. Ним передбачені відповідні правові гарантії з охорони й захисту прав та інтересів сім'ї, регулюється порядок вирішення спорів між подружжям, батьками та дітьми, іншими членами родини, а також визначені правові наслідки щодо недотримання ними своїх обов'язків.

Конвенція - міжнародна угода за будь-яким спеціальним питанням, яку повинні виконувати держави, які її підписали та ратифікували.

Конвенція про заборону торгівлі людьми та експлуатації проституції - договір, прийнятий ООН в 1949 році, а вступив в силу 25 липня 1951 р. Цей документ значно розширив коло дій, які вважаються злочинними в сферах торгівлі людьми та сексуальної експлуатації. Стаття перша Конвенції зазначає, що держави зобов'язуються піддавати покаранню всяку особу, яка з метою задоволення чужих пристрастей постачає, намовляє або викрадає з метою втягнення у проституцію іншу особу, навіть за згодою останньої; чи експлуатує проституцію іншої особи, навіть за згодою останньої. А в статті другій учасниці Конвенції домовляються піддавати покаранню всяку особу, яка утримує або провадить, або свідомо фінансує чи бере участь у фінансуванні будинку розпусти; свідомо здає в оренду або наймає будинок чи інше приміщення з метою експлуатації проституції третіми особами. Стаття п'ята документа зазначає, що іноземці мають рівні права з громадянами даної країни щодо того, щоб брати участь у судовому розгляді злочинів, зазначених у Конвенції.

Україна ратифікувала цю Конвенцію, в преамбулі якої зазначено: *"Проституція й таке пов'язане з нею зло, як торгівля людьми з метою втягнення їх у проституцію, несумісні з гідністю та достоїнством людської особи та ставлять під загрозу добробут окремої людини, сім'ї та суспільства"*.

Конвенція про заборону рабства - договір, прийнятий Лігою Націй у 1926 році і який вступив в силу 9 березня 1927 р. Є першим значним міжнародним документом стосовно торгівлі людьми. В тексті цієї конвенції в першій статті було дано чітке визначення поняття рабства та работоргівлі. В преамбулі документа зазначено, що рішення про укладання цієї конвенції було прийнято з метою запобігання переростання примусової праці в умови, подібні до рабства.

ООН продовжила діяльність Ліги Націй, тому в 1953 році ця організація прийняла *Протокол про внесення поправок до Конвенції про заборону рабства*. В цьому протоколі ООН взяла на себе всі обов'язки та функції Ліги Націй щодо виконання Конвенції про заборону рабства.

Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок - договір, прийнятий ООН у 1979 році. Україна (у складі СРСП) у 1980 році ратифікувала цю Конвенцію, шоста стаття якої вимагає від держав прийняття та виконання відповідних законів, які сприятимуть припиненню всіх видів торгівлі жінками.

Конвенція про права дитини - договір, прийнятий ООН в 1989 році, якого мають дотримуватися всі держави, які її підписали. Цей документ ґрунтується на новому розумінні становища дитини в суспільстві не як майбутнього дорослого, а як рівноправної особи суспільного життя (звичайно, з урахуванням того, що дитина потребує спеціальної охорони і піклування). Конвенція підтверджує, що дитина має від народження права людини, а також має спеціальні, додаткові права. Перелік прав, визнаних для дитини в Конвенції, охоплює права громадські, соціальні, культурні та політичні.

Для цілей цієї Конвенції дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку.

Україна ратифікувала Конвенцію про права дитини у 1991 році, тому наша держава повинна забезпечувати всі права дитини, закріплені в цій конвенції.

Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та протоколи, що її доповнюють (Палермська Конвенція (2000 р.)) - міжнародний правовий документ, прийнятий у 2000 р. Значним кроком у протидії торгівлі людьми став Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї. Стаття третя цього Протоколу Палермської Конвенції містить нове чітке визначення поняття "торгівлі людьми", а саме:

- а) "торгівля людьми" означає здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу. Експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю або послуги, рабство або звичаї, подібні з рабством, підневільний стан або вилучення органів;
- б) згода жертви торгівлі людьми на заплановану експлуатацію, про яку йдеться в підпункті (а) цієї статті, не береться до уваги, якщо було використано будь-який із заходів впливу, зазначених у підпункті (а).

У 2004 р. Верховною Радою України ратифіковано Палермську Конвенцію ООН (2000 р.) та протоколи, що її доповнюють.

Конституція - основний і головний закон держави, який визначає концепцію, характер і організацію її управління, а також регламентує обсяг її суверенної влади та спосіб її здійснення.

Конституція України - основний закон України, який визначає основи політичної, економічної і правової систем країни. Конституція закріплює форму правління і державного ладу, порядок утворення, принципи діяльності й компетенцію державних органів усіх рівнів, виборчу систему, права та обов'язки громадян, організацію та принципи правосуддя тощо.

Конституція України є тією юридичною базою, норми якої визначають та гарантують охорону й захист прав, свобод та інтересів людини.

Консульський захист - консульські функції, направлені на допомогу громадянам, які знаходяться за кордоном, на захист їх прав та інтересів у місцевих судах. Зокрема, захист поширюється на мігрантів, які були заарештовані або ув'язнені, знаходяться під наглядом в очікуванні суду, або затримані у будь-якій іншій формі. Такі мігранти мають бути негайно поінформовані щодо права зв'язатися із консульським представництвом.

Країна походження - країна, яка є джерелом міграційних потоків (законних або незаконних).

Країна призначення - країна, до якої спрямовані міграційні потоки (законні або незаконні).

Міжнародна організація ЕКПАТ / ЕСПАТ International - всесвітня мережа, діяльність якої направлена на викоренення комерційної сексуальної експлуатації дітей; яка прагне сприяти світовій спільноті в забезпеченні дітям можливості користуватися власними правами та бути вільними від будь-яких форм комерційної сексуальної експлуатації. Наразі існує 82 мережі ЕСПАТ у 76 країнах світу.

Робота, що здійснюється ЕСПАТ, включає поширення обізнаності щодо втягнення дітей до проституції та порнографії, захисту дітей, які ризикують стати жертвами торгівлі людьми та сексуальної експлуатації.

Міжнародна організація з міграції (МОМ) - міжурядова організація, що спрямовує свої зусилля на впровадження підходів, заснованих на принципах гуманності та поваги до прав людини у питаннях міграції, у сприянні та регулюванні міграційними процесами, а також у протидії торгівлі людьми.

Діяльність МОМ в Україні з протидії торгівлі людьми складається із трьох комплексних компонентів: попередження та запобігання, надання підтримки правоохоронним органам, а також захист та реінтеграція потерпілих.

Отримати більш детальну інформацію можна на веб-сайтах <http://www.iom.org.ua> та www.migrantinfo.org.ua.

Міжнародний пакт про цивільні й політичні права - міжнародний документ, прийнятий в 1966 році, який у статті 8 встановлює абсолютну заборону рабства та работоргівлі.

Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту - центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань сім'ї, жінок, дітей та молоді, демографічних процесів, рівності прав та можливостей жінок і чоловіків.

Основними завданнями Міністерства є:

- удосконалення законодавства України стосовно забезпечення прав та інтересів сім'ї, жінок, дітей і молоді з урахуванням вимог міжнародного права;
- забезпечення соціального та правового захисту дітей, жінок, сімей та молоді;
- сприяння соціальному становленню і розвитку дітей та молоді;
- здійснення заходів, спрямованих на розв'язання житлово-побутових проблем молоді та молодих сімей;
- забезпечення рівних прав і можливостей для участі жінок і чоловіків у політичному, економічному, культурному та соціальному житті;
- запобігання фізичному, психологічному та економічному насильству в сім'ї;
- утвердження соціального партнерства сім'ї і держави, посилення відповідальності батьків за життєзабезпечення та виховання дітей, підвищення правової обізнаності батьків і дітей;
- сприяння розвитку різних форм сімейного виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, створенню дитячих будинків сімейного типу, прийомних сімей, встановленню опіки і піклування, усиновлення тощо;
- координація діяльності органів виконавчої влади щодо соціально-правового захисту дітей, які опинились у кризовій ситуації, запобігання бездоглядності і правопорушенням серед дітей, здійснення соціальної реабілітації найбільш уразливих категорій дітей, зокрема дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту є державною структурою, на яку в числі інших покладеною обов'язок займатися профілактикою та протидією торгівлі людьми та насильства в сім'ї.

Найгірші форми дитячої праці - всі форми рабства або практика, подібна до рабства, як, наприклад, продаж дітей та торгівля ними, боргова кабала, примусова чи обов'язкова праця (у тому числі примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання їх у збройних конфліктах); використання, вербування або пропонування дитини для: заняття проституцією, виробництва порнографічної продукції чи для порнографічних вистав; використання, вербування або пропонування дитини для протизаконної діяльності, зокрема, для виробництва та перевезення наркотиків чи будь-якої іншої роботи, яка за своєю природою чи обставинами, в яких вона виконується, може завдати шкоди здоров'ю, безпеці чи моральності дітей.

Насильницьке донорство (в контексті торгівлі людьми) - незаконний примус до вилучення органів і/або тканин для їх подальшої трансплантації шляхом застосування фізичного насильства або погрози його застосування; а також свідомий обман жертв і

вилучення у них органів і/або тканин для їх подальшої трансплантації у під час "операції", яка була непотрібна.

Насильство в сім'ї - будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного характеру з боку одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права та свободи члена сім'ї як людини й громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю. *Попередження насильства в сім'ї* - система соціальних і спеціальних заходів, спрямованих на усунення причин і умов, які сприяють вчиненню насильства в сім'ї, припинення насильства в сім'ї, яке готується або вже почалося, притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні насильства в сім'ї, а також медико-соціальна реабілітація жертв насильства в сім'ї.

Обман (у контексті торгівлі людьми) - термін стосується не тільки помилкової або невірної інформації, але також і навмисного зловживання з метою отримання вигоди від того, що мігрант має недостатню інформацію.

Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) - міжнародна організація (раніше вона називалася Народою з безпеки і співробітництва в Європі), яку було започатковано як політичний консультативний орган, до якого увійшли країни Європи, Центральної Азії та Північної Америки. В січні 1995 року вона набула статусу міжнародної організації. Сьогодні до ОБСЄ входять 55 держав, у тому числі Україна.

Україна є учасницею ОБСЄ з 1992 року. Наша держава активно співпрацює з інститутами ОБСЄ, у першу чергу, з Верховним комісаром ОБСЄ у справах національних меншин, Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДПІЛ) та Представником ОБСЄ з питань свободи ЗМІ.

У 1999 р. було прийнято рішення про заснування посади Координатора проектів ОБСЄ в Україні. Координатор проектів ОБСЄ в Україні надає допомогу Уряду України у впровадженні національної стратегії боротьби з торгівлею людьми та протидії насильству. Він також надає допомогу українським неурядовим організаціям, що працюють у сферах попередження й подолання торгівлі людьми та насильства в сім'ї; сприяє здійсненню досліджень щодо цих проблем, а також створенню і розповсюдженню інформаційних матеріалів.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) - міжнародна організація, заснована 26 червня 1945 року на конференції у Сан-Франциско на підставі Хартії Об'єднаних Націй. Метою діяльності організації є підтримання і зміцнення миру і міжнародної безпеки та розвиток співробітництва між державами світу.

Головні органи ООН: Генеральна Асамблея (ГА), Рада Безпеки (РБ), Секретаріат (генеральний секретар обирається Генеральною Асамблеєю за рекомендацією Ради Безпеки на 5 років), Міжнародний Суд, Економічна і Соціальна Рада; Рада з Опіки. Штаб-квартира ООН знаходиться в Нью-Йорку.

Членами-засновниками ООН є 51 держава, в тому числі Україна. Зараз ООН нараховує 192 держави-члени.

Організована злочинність - широко поширена кримінальна діяльність, координована та контролювана центральним синдикатом.

Паспорт - це документ, що посвідчує особу власника та підтверджує громадянство. Документ, виданий державою, який засвідчує, що особа є громадянином чи громадянкою держави, яка видала паспорт, і засвідчує право власника на повернення в цю країну. За законами України забороняється вилучення у громадян та громадянок нашої держави паспорта та взяття паспорта у заставу.

Підневільна праця - праця, яку виконує працівник в умовах залежності, яка

виникає з економічних причин. Найчастіше, це - заборгованість через позику або виданий аванс. Коли причиною залежності є борг, працівник або особи, що перебувають у нього на утриманні (або його спадкоємці), опиняються пов'язаними з конкретним кредитором на певний або невизначений період часу, поки не виплачено борг.

Погрози (в контексті торгівлі людьми) - психологічні засоби впливу на людину, направлені на те, щоб підпорядкувати жертву "господарям". Як правило, головною погрозою є те, що без паспорта (якого вилучають у жертви) людину можна легко затримати і помістити у в'язницю, що людина не зможе без документів повернутися додому.

Посвідчення особи - документ, призначений для засвідчення особистості людини, що має цей документ.

Потерпілі від торгівлі людьми - особи, які потерпіли від трудової чи сексуальної експлуатації за кордоном, що відповідають ряду ознак (ознака може бути одна чи в комплексі):

- коли була рабська чи примусова праця за кордоном;
- коли було сексуальне використання;
- коли був продаж у власність іншій особі;
- коли було фізичне насильство;
- коли було фізичне ув'язнення на робочому місці;
- коли був психологічний примус - наказ працювати, підкріплений реальною погрозою покарання (в тому числі видача органам влади та депортація);
- коли була штучно створена заборгованість;
- коли був обман або неправдиві обіцянки щодо типу та умов праці;
- коли було утримання або невплата заробітної плати;
- коли було вилучення особистих документів або інших цінних речей;
- коли без згоди було переведено на іншу роботу в тяжких умовах;
- коли позбавляли можливості вільного пересування країною;
- коли позбавляли можливості звільнитися і працевлаштуватися в іншому місці;
- коли не було можливості спілкуватися з близькими;
- коли було відчуження від спільноти та громадського життя.

Права дитини - права людини та додаткові, особливі права, які має кожна дитина до 18-ти років. Додаткові, особливі права дитини передбачені у Декларації прав дитини та у Конвенції про права дитини.

Права людини - дані від народження і забезпечені законом можливості мати, користуватися та розпоряджатися основними свободами, а також матеріальними, політичними, культурними та іншими благами й цінностями. Права людини кожна людина має лише тому, що вона є людиною, всі люди володіють ними однаковою мірою і вони є невід'ємними. Права людини також є соціальними і політичними гарантіями, необхідними для захисту особи від посягань на людську гідність. Питаннями прав людини займається, зокрема, ООН.

Розрізняють *права першого, другого й третього покоління*. До першого покоління належать так звані природні невід'ємні права людини: право на свободу думки, совісті й релігії; право кожного громадянина і кожної громадянки на ведення державних справ; право на рівність перед законом; право на життя, свободу та безпеку особистості. До другого покоління належать так звані позитивні або засадничі права людини. Це ті природні права, що закріплені в конституціях, законодавчо регламентовані й забезпечені системою гарантій та механізмів захисту. Третє покоління прав людини називають колективними правами. До них належать право на мир, на здорове довкілля, на соціальний та економічний розвиток. Ці права належать кожній людині й кожному народові, а здійснюватися вони можуть не окремою людиною, а колективом чи певною громадою.

Права людини містяться в Міжнародному біллі про права людини, що складається із Загальної декларації прав людини і Міжнародних пактів про економічні, соціальні й культурні права, а також громадянські та політичні права.

Права людини також закріплені в інших міжнародних договорах: Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, 1979 р., Міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, 1965 р. тощо.

Право (в філософії) розуміють як форму суспільної свідомості, суть якої полягає у соціальній регуляції. Право розвинулося із соціальних норм і звичаїв, тобто звичних правил поведінки, які держава зробила юридичними нормами. З соціального погляду право є сукупністю встановлюваних або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил поведінки (норм), дотримання яких забезпечується засобами державного впливу.

Примус (в контексті торгівлі людьми) - фізичне чи психологічне насильство, боргова кабала, шантаж, погрози і приниження, які використовуються для того, щоб змусити жертв торгівлі людьми виконувати ту чи іншу роботу та/або надавати сексуальні послуги.

Примусова праця (в контексті торгівлі людьми) - поширена форма торгівлі людьми, коли людей і в тому числі дітей змушують працювати в рабських умовах у сільськогосподарському й промисловому секторах, у домашньому господарстві, на будівництві, у сфері обслуговування. При цьому, як правило, у них вилучені паспорти та інші документи, вони працюють під вартою, їхній робочий день ненормований (часто до 18-20 годин на добу), заробітна плата не виплачується або виплачується частково, умови проживання і харчування не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, під час праці існує ризик для життя та здоров'я.

Програма ОПЕР (AU PAIR) - молодіжний обмін з метою вивчення мови і культури країни, яка приймає. Ця програма функціонує у світі з 1960 року і не повинна розглядатися як програма працевлаштування за кордоном. Працювати в AU PAIR може особа у віці від 19 до 24 років, що не має сім'ї та дітей. Система передбачає проживання в сім'ї, допомогу щодо догляду за дітьми й виконання поточних господарських справ (30 годин на тиждень), а також обов'язкове відвідування мовних курсів. Сім'я, яка приймає, забезпечує проживання, харчування, частково відшкодовує транспортні витрати, а також щомісяця виплачує незначну суму кишенькових грошей. Тому всі оголошення про наймання в AU PAIR із значною заробітною платою є неправдиві.

Проїзні документи - загальний термін, що застосовується для позначення всіх документів, які є прийнятним посвідченням особи людини при в'їзді в іншу країну. Паспорти і візи - найбільш широко використовувані форми проїзних документів. У деяких країнах приймаються як проїзні документи також посвідчення особи або інші документи.

Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, - документ, прийнятий ООН у 2000 році. Протокол є основним міжнародним сучасним документом, спрямованим на боротьбу з торгівлею людьми, який містить найповніше визначення цього злочину.

Рабство - термін визначено в статті 1.1 Конвенції ООН про заборону рабства (1926 р.) як статус або умови існування особи, щодо якої здійснюються всі без винятку права майнової власності. Рабство дуже часто відбувається в ситуаціях торгівлі людьми й дітьми зокрема та найгірших форм дитячої праці. Таким чином, основним елементом рабства є володіння або контроль над чийсь життям, примус і обмеження пересування,

а також відсутність можливості піти або поміняти роботодавця (напр., традиційна рабська праця, підневільна праця, кріпосний стан, примусова праця і рабство з обрядовою або релігійною метою).

Ратифікація - утвердження державою міжнародного договору, що надає цьому договору юридичну силу в даній державі. У міжнародному контексті ратифікація означає "міжнародний акт, який має таке найменування і за допомогою якого держава виражає в міжнародному плані свою згоду на обов'язковість для неї договору" (ст. 2 (1)(b) Віденської конвенції про право міжнародних договорів, 1969 р.). "Ратифікаційні грамоти, документи про прийняття, затвердження або приєднання означають згоду держави на обов'язковість для неї договору з моменту обміну ними між договірними державами; депонування у депозитарію; або повідомлення про них договірних держав або депозитарію, якщо так домовилися" (ст. 16). У внутрішньодержавному контексті це означає прийняття державою зобов'язань, що містяться у договорі. Ряд держав має у своїх конституціях процедури, які необхідно виконати перш ніж уряд зможе прийняти договір як обов'язковий для себе.

Реабілітація потерпілих - комплекс заходів, спрямованих на створення і забезпечення умов для соціальної інтеграції потерпілих осіб в суспільство, відновлення їхнього соціального статусу та здатності до самостійної суспільної і родинно-побутової діяльності шляхом орієнтації у соціальному середовищі, соціально-побутової адаптації, різноманітних видів патронажу і соціального обслуговування.

Реінтеграція (соціальна) - повторне включення потерпілих від торгівлі людьми в соціальні структури країни свого походження. З одного боку, це створення кола спілкування (друзі, родичі, сусіди), з іншого боку - участь у структурах громадянського суспільства.

Сексуальне насильство - сексуальне використання людини (в тому числі дитини) примусове чи за її згодою.

Стать - це термін, що означає ті анатомо-біологічні особливості людей (в основному - в репродуктивній системі), на основі яких люди визначаються як чоловіки або жінки. Його слід вживати тільки стосовно характеристик і поведінки, які впливають безпосередньо з біологічних відмінностей між чоловіками і жінками. На відміну від Статі, ґендер - це складний соціокультурний конструкт, який відображає відмінності в ролях, поведінці, ментальних і емоційних характеристиках між чоловічим і жіночим.

Стереотип (як соціальний термін) - походить від поєднання двох грецьких слів: stereos - твердий та typos - відбиток - і означає спрощену, схематичну, часто викривлену уяву про щось чи когось; неправомірне узагальнення щодо тих, про кого ми недостатньо знаємо.

Толерантність - терпиме ставлення до іншої людини, яка відрізняється за ознаками мови, релігії, раси, ідеології тощо на основі взаємоповаги. Здатність особистості сприймати без агресії думки, що відрізняються від власних, особливості поведінки та зовнішності інших людей.

Розгорнуте поняття толерантності міститься в Статті 1 *Декларації принципів толерантності* - міжнародному документі, прийнятий на Генеральній конференції ЮНЕСКО 16 листопада 1995 року.

Торгівля дітьми означає будь-який акт або угоду, внаслідок яких дитина передається будь-якою особою або будь-якою групою осіб іншій особі або групі осіб за винагороду або інше відшкодування.

Торгівля людьми - означає вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людей, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи.

В Україні торгівля людьми карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років. Коли ці дії вчинені щодо неповнолітніх або кількох осіб, вчинені групою осіб або службовою особою з використанням службового становища, або ці дії поєднані з насильством, то вони караються позбавленням волі від п'яти до дванадцяти років із конфіскацією майна або без такої. Коли ж все це ще й спричиняє тяжкі наслідки, - то від восьми до п'ятнадцяти років із конфіскацією майна або без такої.

Торгівля людськими органами (в контексті торгівлі людьми) - незаконне вилучення біологічних матеріалів у людини, незаконна трансплантація та "чорний ринок" людських органів. Для злочинців найприйнятнішою буває схема, коли донор (найкраще мігрант, який нелегально перебуває в країні) доставлений до місця здійснення трансплантації живим. Саме тому українські заробітчани іноді стають жертвами незаконних операцій по вилученню людських органів.

В Україні в 1999 році прийнято Закон про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини.

Трудова міграція - виїзд в інший регіон або за кордон з метою працевлаштування. У більшості країн трудова міграція регулюється національним міграційним законодавством.

Уповноважений з прав людини (омбудсмен) - посадова особа, призначена для одержання, вивчення і підготовки звіту за скаргами громадян на дії влади.

Шантаж (в контексті торгівлі людьми) - злочинні дії, які використовують торгівці людьми, щоб залякати жертву і примусити до виконання роботи чи надання сексуальних послуг. Потерпілих шантажують компрометуючими фотографіями або відеозйомками, оприлюдненням факту щодо роботи повією тощо.

Шахрайство - перекручування правди або приховування важливого факту з метою отримання вигоди.

Юнаки проти насильства - волонтерський рух, метою якого є формування ненасильницьких стосунків у суспільстві. Цей рух, започаткований МГО "Школа Рівних Можливостей" за прикладом організацій "Чоловіки проти насильства", за роки існування (з 2002) зробив помітний внесок у поширення ідей нових ґендерних стосунків у суспільстві та сім'ї, а також в утвердження нових ґендерних ролей чоловіків задля формування соціуму без насильства. "Юнаки проти насильства" засуджують будь-які форми та прояви агресії в сім'ї й суспільстві, беручи активну участь у формуванні нової громадської думки й нових ненасильницьких стандартів життя.

ВСІ ДІТИ МАЮТЬ ПРАВО
НА ЛЮБОВ І ПІКЛУВАННЯ

СВІТОВА КАРТА ПРАВ ДИТИНИ

ВСІ ДІТИ Є РІВНІ У СПРАВАХ

ВСІ ДІТИ МАЮТЬ ПРАВО НА
ПОВНОЦІННЕ ХАРЧУВАННЯ

ВСІ ДІТИ МАЮТЬ ПРАВО НА
ОСВІТУ

ВСІ ДІТИ МАЮТЬ ПРАВО НА
ВІДПОЧИНОК І ДОЗВІЛЯ

ВСІ ДІТИ МАЮТЬ ПРАВО НА
МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ

ЖОДНА ДИТИНА НЕ ПОВИННА БУТИ
ПРИМУСОВО ЗАЛУЧЕНОЮ ДО ПРАЦІ

ЖОДНА ДИТИНА НЕ ПОВИННА БУТИ
СКРИВДЖЕНА І ЗНЕВАЖЕНА

ЖОДНА ДИТИНА НЕ ПОВИННА БУТИ
ЖЕРТВОЮ НАСИЛЬСТВА АБО ВІЙНИ

ЖОДНА ДИТИНА НЕ ПОВИННА БУТИ
ОБ'ЄКТОМ СЕКСУАЛЬНИХ ПОСІГАНЬ

ДІТИ МАЮТЬ ПРАВО ВІЛЬНО
ВИСЛОВЛЮВАТИ СВОЇ ПОГЛЯДИ

ДІТИ МАЮТЬ ПРАВО
НА СВОБОДУ СОВІСТІ, ДУМКИ І РЕЛІГІЇ

ДІТИ МАЮТЬ ПРАВО
НА СПІЛКУВАННЯ

ДІТИ МАЮТЬ ПРАВО
НА ІНФОРМАЦІЮ

ОСОБЛИВАТУРБОТА
ДІТЯМ БЕЗ СІМЕЙ

ОСОБЛИВАТУРБОТА
ДІТЯМ-БІЖЕНЦЯМ

ОСОБЛИВАТУРБОТА
ДІТЯМ-ІНВАЛІДАМ

ОСОБЛИВАТУРБОТА
ДІТЯМ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ
У КОНФЛІКТІ З ЗАКОНОМ

Формат 200х285 мм. Папір офіс.
Гарнітура SchoolBookAS.
Друк: Школа Рівних Можливостей.
Наклад: 2 000 шт.